

gaia

owalgroup

**Strategisen tutkimuksen
ohjelmat 2016-2019:
yhteiskunnallisen
vaikuttavuuden arviointi**

5.2.2021

Mari Hjelt, Katri Haila, Susanna Sepponen ja Ringa Sirppiniemi

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	1
Sammanfattning	3
Summary	5
1 Johdanto	7
2 Arvioinnin tavoitteet ja toteutus	9
2.1 Arvioinnin tavoitteet	9
2.2 Arvioinnin lähestymistapa	10
2.3 Arvioinnin toteutus	12
3 Arvioinnin kohteena olleet STN-ohjelmat	13
4 Ohjelmakohtaiset yhteenvedot	20
4.1 Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH)	20
4.2 Turvallisuus verkottuneessa maailmassa (SECURITY)	22
4.3 Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)	23
4.4 Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)	25
5 Teemojen ja ohjelmakysymysten toimivuus	27
6 Havainnot ohjelmien yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta	31
6.1 Toimijaverkostot ja kohderyhmät	31
6.2 Vuorovaikutustoiminta	34
6.3 Yleisen tietoisuuden ja ymmärryksen kasvattaminen	36
6.4 Poliittikkavaikuttaminen	39
6.5 Käytännön ratkaisut ja toimintamallit	42
7 Ohjelmatoiminnan rooli	45
8 Johtopäätökset	48
Lähdeluettelo	51
Liite 1. Arvioinnin toteutus	52
Liite 2. Tapaustutkimusten muistiot	57

ISBN 978-952-94-4433-5

Sanasto

Raportissa on käytetty seuraavaa terminologiaa muutamille usein strategisen tutkimuksen käsitteiden yhteydessä toistuvilla käsitteillä, joille ei ole vakiintunutta määrittelyä.

Kohderyhmä	Hankkeiden tulosten suorat hyödyntäjät, jotka on asetettu hankkeiden vaikutusten ensisijaiseksi kohderyhmäksi hankkeessa mukana olleina tai tavoiteltavina tahoina. Hyödyntäjillä viitataan laajemmin yleisesti tieteellisen tiedon hyödyntäjiin.
Ohjelmakysymykset	Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) ohjelmahaussaan ohjelmille määrittämät kysymykset. Kysymysten ensisijainen tarkoitus on saada hakemukset ja niiden pohjalta rahoitetut hankkeet kuvaamaan tutkimussuunnitelmiaan yhdenmukaisesti sekä ohjata niitä hahmottamaan selkeämmin hankkeen toimia ja tavoitteita osana ohjelman kokonaisuutta.
Painopiste	Valtioneuvoston päättämä kyseisen vuoden kaikkia strategisen tutkimuksen teema-alueita koskeva painopiste, joka on otettava huomioon niin ohjelmahauissa kuin myös ohjelmien toiminnassa.
Sidosryhmä	Yleisesti käytetty termi koskemaan tahoja, joiden kanssa hankkeet ovat vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mahdollistamiseksi ja tahoja, joihin hankkeiden toiminnalla tulisi olla vaikutuksia. Sidosryhmät voivat raportissa viitata organisaatioihin tai erityyppisiin toimijajoukkoihin.
Teema-alue	Valtioneuvosto päättää vuosittain strategisen tutkimuksen teema-alueista, joiden pyritään olevan luonteeltaan Suomen kannalta tärkeitä, yhteiskunnallisen ongelmanratkaisun kannalta oleellisia ja uusia ennakkoivia osaamis- ja tutkimusyhditelmiä kehittäviä. Teema-alueiden odotetaan olevan myös monialaisia, monitieteisiä ja elinkaareltaan pitkäjänteisiä. Valtioneuvoston vuosittaiseen teemapäätökseen voi sisältyä useampia teema-alueita. Kustakin valtioneuvoston päättämästä teema-alueesta strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) avaa yhden tai useamman strategisen tutkimuksen ohjelman. Päätetyistä teema-alueista puhutaan usein termillä ”strategisen tutkimuksen teema” ja tekstissä käytetään myös termiä teema .
Toimijaverkosto	Ohjelmien ja hankkeiden toteutuksessa mukana olleet sekä vaikutusten syntymisessä suoraan mukana olleet tahot.
Yhteiskehittäminen	Yhteiskehittämisellä tarkoitetaan yleisesti tieteellisen tiedon tuottamista yhteistyössä tiedon käyttäjien kanssa. Strategisen tutkimuksen ohjelmissa on painotettu yhteiskehittämisen roolia ja vuorovaikutusta tiedon käyttäjien kanssa. Strategisessa tutkimuksessa yhteiskehittäminen kattaa myös tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden

toteuttamiseen liittyviä yhteisten toimintamuotojen ja keinojen kehittämistä. **Vuorovaikutuksella** viitataan arvioinnissa yleisesti laajemmin tiedon hyödyntämisen ja jalkauttamisen vaiheen toimintaan eikä pelkästään tieteellisen tiedon tuottamiseen yhteiskehittäen.

Vaikuttavuuspolut

Termiä käytetään arvioinnissa yleisterminä kuvaamaan erilaisten vaikutusten etenemisen moniulotteisia kokonaisuuksia. Vaikuttavuuspolku alkaa hankkeen hakemuksessa asetetuista vaikuttavuustavoitteista, joiden toteuttamiseksi kohdennetaan erilaisia resursseja (input), joiden toteuttamisesta syntyy tuotoksia (output). Tuotoksia tuotetaan vuorovaikutuksessa toimija- ja sidosryhmäverkoston kanssa. Näillä tuotoksilla on vaikutuksia (outcome) ja mahdollisesti tulevaisuudessa laajempaakin yhteiskunnallista vaikuttavuutta (impact). Vaikuttavuustavoitteet saattavat muuttua hankkeen aikana ja uusia polkuja haarautua alkuperäisestä.

Tiivistelmä

Valtioneuvoston vuonna 2013 tekemässä periaatepäätöksessä valtion tutkimuslaitosten ja tutkimuksen rahoituksen kokonaisuudistuksessa päätettiin vahvistaa strategista tutkimusta. Toeutusta varten perustettiin uusi strategisesti suunnattu tutkimuksen rahoitusväline, jonka toteuttamista varten Suomen Akatemian yhteyteen perustettiin 2014 strategisen tutkimuksen neuvosto (STN), jonka toimintaa säännellään laissa Suomen Akatemiasta. STN:n tehtävinä on tehdä vuosittain valtioneuvostolle aloite strategisen tutkimuksen keskeisistä teema-alueista ja painopisteistä, päättää strategisen tutkimustoiminnan ohjelmarakenteesta, päättää tutkimushankkeiden valinnasta sekä seurata ja arvioida hankkeiden toimintaa. STN on linjannut, että vaikuttavuutta arvioidaan ohjelmatasolla ja tavoitteena on arvioida rahoitetun tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan toteutunutta tai tulevaisuudessa mahdollisesti toteutuvaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

STN-ohjelmatoiminta käynnistyi vuonna 2015 perustuen ensimmäisiin valtioneuvoston päättämiin teemoihin. Vuonna 2016 valtioneuvosto päätti uusista teema-alueista ja painopisteistä, joiden perusteella käynnistyi neljä STN-ohjelmaa:

- Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)
- Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH)
- Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)
- Turvallisuus verkottuneessa maailmassa (SECURITY)

Nämä ohjelmat olivat poikkeuksellisen lyhyitä päättyen ensimmäisinä strategisen tutkimuksen hankkeina elokuussa 2019. Näiden neljän STN-ohjelman yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ulkopuolinen arviointi käynnistettiin heinäkuussa 2020 ja sen toteutti Gaia Consulting Oy yhdessä Owl Group Oy:n kanssa heinäkuun 2020 ja tammikuun 2021 välillä. Arvioinnissa tavoitteena oli muodostaa 1) kokonaiskuva ohjelmien toiminnasta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamiseksi ja mahdollistamiseksi, 2) arvioida ohjelmien saavutuksia ja 3) arvioida ohjelmien tutkimustoiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden suhdetta.

Arviointiraportissa on esitetty ohjelmakohtaiset arviot yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta sekä ohjelmia läpileikkaavat havainnot vastauksena arviointikysymyksiin. Arvioinnin keskeiset johtopäätökset ovat seuraavat.

Teemojen ja ohjelmakysymysten määrittelyssä on onnistuttu. Ohjelmien teemat ja poikkeileikkaava painopiste ovat olleet osuvia ja ajankohtaisia, mutta samalla olennaisia pitkällä aikajänteellä. Teemat ja niistä johdetut ohjelmakysymykset ovat olleet laajoja ja siten myös joustavia mahdollistaen hyvin erilaista strategista tutkimusta.

Ohjelmatoiminnan rooli haki muotoaan. Arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa ohjelmatoiminta ja ohjelmajohtajien toiminta näyttäytyivät tukevinä toimintoina. Ohjelmien yhteiset koulutukset ja temaattiset yhteiset julkaisut olivat onnistuneita. Ohjelmatoiminnan rooli ohjelmien teeman tekemisessä näkyväksi päätöksentekijöille ja tiedon hyödyntäjille sekä laajalle yleisölle jäi

kuitenkin ohuemmaksi. Ohjelmatoiminta kehittyi näiden ohjelmien aikana ja ohjelmien lyhyt kesto aiheutti oman haasteensa, kun samaan aikaan myös uusi tapa tehdä tutkimusta laajoina konsortiohankkeina etsi muotoaan.

STN-ohjelmien vahvuus on ollut monipuolisen vuorovaikutustoiminnan korostaminen ja sen resursointi. Tutkijat kokivat, että vuorovaikutuksen selkeä resursointi ja tähän kohdennettu tekeminen on ollut uusi ja hyvä tapa toimia. Tiedon hyödyntäjien näkökulmasta tiivistynyt vuorovaikutus tutkijoiden kanssa on ollut positiivinen muutos mahdollistaen parempaa vaikuttavuutta. Vuorovaikutusta on rakennettu monin eri tavoin hyödyntäen laajasti erilaisia työkaluja.

Ohjelmien hankkeiden tuotokset ja vaikutukset virittävät laajan kirjon mahdollisuuksia tulevaisuuden vaikuttavuudelle. Arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien hankkeissa on tunnistettavissa huomattava määrä polkuja, joissa tutkimustietoa on hyödynnetty osana kansallisia strategioita, ohjelmia, lakiuudistuksia ja toimintamallien kehittämistä. Yleinen tietoisuus ja ymmärryksen kasvaminen eri ilmiöistä nousi arviointiaineiston perusteella ohjelmien merkittäväksi yhteiskunnalliseksi vaikutukseksi ja ohjelmissa oli monia hyviä esimerkkejä aiheista, joissa hankkeet ovat onnistuneesti herättäneet yhteiskunnallista keskustelua.

Kehitettyjen ratkaisujen potentiaalia jää hyödyntämättä. Arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa tuotettiin yhteiskehittäen myös hyvin konkreettisia ratkaisuja ja toimintamalleja. Haasteena on kehitettyjen toimintamallien juurtuminen ja strateginen levittäminen kansallisesti. On ilmeistä, että suuri osa nyt arvioinnin kohteina olleissa ohjelmiessa kehitetyistä ratkaisuista ei ole löytänyt jatkosta vastuuta ottavia tahoja.

Yhteiskunnallisten haasteiden ratkaiseminen vaatii laajaa yhteistyötä. Noin vuosi hankkeiden päättymisen jälkeen laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta on liian aikaista arvioida. Hankkeiden toiminnan tuottamien tuotosten ja vaikutusten laajeneminen vaikuttavuudeksi vaatii enemmän aikaa ja eri tahojen jatkotyötä. Kolmen vuoden ohjelmat koettiin kestoltaan liian lyhyiksi. Arvioinnin aineistojen perusteella nousee esiin haasteena hyvän tasapainon löytäminen strategisen ja pitkäjänteisen tutkimuksen sekä ratkaisuhakuisuuden välillä. Eri hyödyntäjätahojen odotukset strategisen tutkimuksen hankkeiden vaikutuksia kohtaan ovat vaihdelleet.

STN-ohjelmilla on saatu strategisempi ote tutkimukseen, joka tukee yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemista. Yleisesti tämän arvioinnin aineistojen perusteella strategisen tutkimuksen rahoitusmuotoa voidaan pitää hyvänä lisäarvoa tuoneena uudistuksena. STN-rahoitus on vahvistanut monitieteisyyttä ja tutkimusyhteistyötä sekä lisännyt vuorovaikutusta arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien (HEALTH, WORK, URBAN, SECURITY) alueilla.

Sammanfattning

Statsrådets principbeslut år 2013 om en totalreform av statens forskningsinstitut och forskningsfinansiering innehöll ett beslut att stärka den strategiska forskningen. För genomförandet av beslutet inrättades ett nytt finansiellt instrument för strategiskt inriktad forskning. Det förvaltas av rådet för strategisk forskning (RSF) som inrättades vid Finlands Akademi år 2014 och regleras av lagen om Finlands Akademi. Till RSF:s uppgifter hör att årligen inlämna ett förslag till statsrådet om centrala temaområden och prioriteringar för strategisk forskning, att utforma de strategiska forskningsprogrammen, att besluta om forskningsprojekt inom programmen samt att följa upp och utvärdera verksamheten. RSF har beslutat att utvärderingen av programmens effekter ska ske på programnivå. Syftet med utvärderingen är att få en uppfattning om programmens samhällsliga genomslag, både effekter som redan har förverkligats och konsekvenser som eventuellt kommer att uppstå i framtiden av den forskning och växelverkan som genomförts i programmen.

RSF-programverksamheten startade år 2015 och utgick från de första temaområden som beslutats i statsrådet. År 2016 beslutade statsrådet om nya temaområden och prioriteringar och fyra nya RSF-program sattes igång:

- Ett urbaniserande samhälle (URBAN)
- Hälsa, välfärd och levnadsvanor (HEALTH)
- Kunniga arbetstagare – framgångsrik arbetsmarknad (WORK)
- Säkerhet i en nätverksbaserad värld (SECURITY)

De fyra programmen var exceptionellt korta och avslutades därför som de första strategiska forskningsprogrammen i augusti 2019. Den externa utvärderingen av programmens samhällsliga genomslag inleddes i juli 2020 och genomfördes av Gaia Consulting Oy i samarbete med Owl Group Oy i perioden juli 2020 - januari 2021. Syftet med utvärderingen var att 1) ge en helhetsuppfattning av programmens verksamhet för att uppnå och möjliggöra samhällsligt genomslag, 2) utvärdera programmens resultat och 3) utvärdera förhållandet mellan programmens forskningsverksamhet och deras samhällsliga genomslag.

Utvärderingsrapporten presenterar programspecifika bedömningar av programmens samhällsliga effekter samt programövergripande observationer som svarar på utvärderingens frågor. Utvärderingens huvudsakliga slutsatser presenteras i det följande.

Definitionen av temaområden och programfrågor har varit framgångsrik. Programmens teman och de tvärgående prioriteringarna har varit lägliga och aktuella, samtidigt som de haft långsiktig relevans. Temaområdena och de programfrågor som härletts från dem har varit omfattande och därför också flexibla och har gett utrymme för varierande strategisk forskning.

Programverksamhetens roll har tagit form under programmens gång. I de utvärderade programmen har programverksamheten och programdirektörernas roll erfarits vara understödande. Programmens gemensamma utbildningar och tematiska publikationer har varit framgångsrika. Programverksamhetens bidrag till synliggörandet av programtemat för beslutsfattare och kunskapsanvändare samt för allmänheten bedöms vara magrare. Programverksamheten har varit i utveckling under hela programperioden och programmens korta livstid har utgjort en

utmaning, samtidigt som det nya sättet att bedriva forskning inom storskaliga konsortieprojekt också har sökt sin form.

RSF-programmens styrka har varit betoningen och inriktningen av resurser på mångsidig samverkan. Forskarna har erfårit att den tydliga fokuseringen och inriktningen av resurser på samverkan har varit ett nytt och bra sätt att arbeta. Ur kunskapsanvändarnas perspektiv har den intensifierade växelverkan med forskare varit en positiv förändring som möjliggjort större genomslag för forskningsresultaten. Växelverkan har utformats på många olika sätt och med hjälp av många olika verktyg.

Resultaten och effekterna av programmens projekt ger ett brett utbud av möjligheter för framtida genomslag. I de utvärderade programmens projekt har ett betydande antal vägar till genomslag identifierats, där forskningsdata har använts i utformandet av nationella strategier, program, lagreformer och policyutveckling. Baserat på utvärderingsmaterialet har programmen haft betydande inverkan på allmänhetens kännedom om och förståelse för olika fenomen, och det finns många bra exempel på ämnen i vilka forskningsprojekten framgångsrikt har stimulerat den samhällsliga debatten.

Potentialen i de utvecklade lösningarna förblir outnyttjad. Inom de utvärderade programmen har olika gemensamt skapade konkreta lösningar och verksamhetsmodeller tagits fram. Utmaningen är att få de utvecklade modellerna att slå rot och nå strategisk spridning nationellt. Det är uppenbart att en stor del av de lösningar som utvecklats inom de utvärderade programmen inte har hittat sådana instanser som skulle ta ansvar för den fortsatta utvecklingen.

Lösningen av samhällsutmaningar kräver omfattande samarbete. Ungefär ett år efter projektens slut är det för tidigt att bedöma det mer övergripande samhällsliga genomslaget. Det krävs mer tid och vidare arbete från olika parter för att projektaktiviteternas resultat och effekter ska expandera och nå genomslag. De treåriga programmen har också upplevts för korta. Baserat på utvärderingsmaterialet har det varit en utmaning att hitta en bra balans mellan strategisk och långsiktig forskning och ett mer lösningsinriktat fokus. Olika kunskapsanvändare har också haft varierande förväntningar till de strategiska forskningsprojektens effekter.

RSF-programmen har lett till ett mer strategiskt grepp kring sådan forskning som bidrar till lösningen av samhällsutmaningar. Baserat på utvärderingsmaterialet kan instrumentet för strategisk forskning betraktas som en lyckad reform med mervärde. RSF-finansieringen har stärkt det tvärvetenskapliga forskningssamarbetet samt ökat samverkan mellan forskning och kunskapsanvändare inom de utvärderade programmens forskningsområden (HEALTH, WORK, URBAN, SECURITY).

Summary

The Finnish Government's resolution on the comprehensive reform of research institutes and research funding 2013 included a decision to strengthen strategic research. A new strategic research funding instrument was established. For the implementation, the Strategic Research Council (SRC) was established in 2014 at the Academy of Finland and governed by the Law of the Academy of Finland. The tasks of the SRC include preparing a proposal each year on key strategic research themes and priorities to be approved by the Finnish Government, formulating research programmes on the decided themes, making decisions on projects to be funded in the programmes, and monitoring and evaluating the activities of the research projects. SRC has decided to evaluate the societal impacts on the programme level. The aim of the evaluation is to examine the research and stakeholder interaction of the programmes and projects, effects that have already been achieved and effects that may be realised in the future.

SRC programme activities started in 2015 based on the first thematic priorities decided by the Government. In 2016, the Government decided on new themes and priorities, and four new SRC programmes were launched:

- Urbanising Society (URBAN)
- Health, Welfare and Lifestyles (HEALTH)
- Skilled Employees – Successful Labour Market (WORK)
- Security in a Networked World (SECURITY)

These programmes were exceptionally short-termed and were the first strategic research programmes to be completed in August 2019. An external evaluation of the societal impacts of the programmes was commenced in July 2020. It was conducted by Gaia Consulting Oy in cooperation with Owl Group Oy in July 2020 - January 2021. The objectives of the evaluation were to 1) form an overall picture of the activities of the research programmes in creating and facilitating societal impact, 2) assess the achievements of the programmes, and 3) assess the relationship between research results and societal impact. The evaluation report includes programme specific evaluations of the societal impact as well as cross-cutting observations that answer to the evaluation questions. The main conclusions of the evaluation are as follows.

The definition of research themes and programme questions has been successful. The themes and cross-cutting priorities of the programmes have been apt and topical, at the same time having a long term relevance. The themes and the programme questions derived from the themes have been broad and flexible, allowing for a diversity of strategic research.

The role of the programme has been taking shape. In the evaluated programmes, the programme level activities and the Programme Directors have been viewed as supportive functions. The joint trainings and thematic joint publications of the programmes can be considered successful. However, the role of the programme level in making the themes of the programmes visible to decision-makers and knowledge users, as well as to the general public, has been less significant. The role of the programme level has been in development during the evaluated programmes. Also, the short duration of the evaluated programmes has posed its own

challenges, while at the same time a new way of carrying out research in large consortium projects has been taking form.

The strength of SRC programmes has been the emphasis on interaction and the resourcing of these activities. The researchers assess that the explicit resourcing of interaction activities and focused work on interaction has been a new and good way to work. From the point of view of the knowledge users, the intensified interaction with researchers has brought a positive change, enabling better impact of research. Interaction has been built in many different ways and using a wide range of tools.

The outputs and outcomes of the programmes' projects provide a wide range of possibilities for societal impact. Projects in the evaluated programmes have identified a significant number of impact pathways where research has been used in support of national strategies, programmes, legislative reforms and policy development. Based on the evaluation material, the programmes appear to have had substantial impact on public awareness and growing understanding of the studied phenomena, and the programmes contain many good examples of subjects where projects have been successful in generating societal debate.

The potential of developed solutions remains untapped. The evaluated programmes have also produced tangible solutions and operating models. The evaluation identifies a challenge in rooting and strategically upscaling and disseminating the developed models at the national level. The evaluation shows that a large number of solutions and models developed in the programmes have not yet found appropriate parties to take responsibility for the continued development.

Solving societal challenges requires broad cooperation. At the point of this evaluation, only a year after the end of the projects, it is too early to assess their wider societal impact. It requires more time and further work of different parties to unleash the wider societal impact of the project results. The three-year duration of the evaluated programmes has also been considered short with respect to creating impact. Based on the evaluation material, the programmes have faced a challenge of finding a good balance between strategic long-term research and a more short-term focus on concrete solutions. Knowledge users have also had very diverse expectations on the expected impacts of the strategic research projects.

The SRC programmes have brought about a more strategic approach to research in support of solving societal challenges. The findings of this evaluation show that in general, the funding instrument of strategic research can be considered a successful reform with added value. The SRC funding has strengthened multidisciplinary approaches and research cooperation and increased the interaction between knowledge producers and users in the areas of the evaluated programmes

1 Johdanto

Valtioneuvoston vuonna 2013 tekemässä periaatepäätöksessä valtion tutkimuslaitosten ja tutkimuksen rahoituksen kokonaisuudistuksessa päätettiin vahvistaa strategista tutkimusta. Toeutusta varten laajennettiin yhteiskuntapolitiikkaa ja yhteiskunnan toimintoja ja palveluja tukevaa kilpailtua rahoitusta perustamalla uusi strategisesti suunnattu tutkimuksen rahoitusväline¹. Uuden rahoituksen toteuttamista varten Suomen Akatemian yhteyteen perustettiin 2014 strategisen tutkimuksen neuvosto (STN), jonka toimintaa säännellään laissa Suomen Akatemiasta². Laissa määriteltiin, että ”strategisella tutkimuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä pitkäjänteistä, ongelmakeskeistä ja tieteellisesti korkeatasoista yhteiskuntapolitiikkaa ja yhteiskunnan toimintojen kehittämistä palvelevaa tutkimusta, jonka tarkoituksena on löytää ratkaisuja merkittäviin yhteiskunnan haasteisiin ja ongelmiin”. STN:n tehtävinä on tehdä vuosittain valtioneuvostolle aloite strategisen tutkimuksen keskeisistä teema-alueista ja painopisteistä, päättää strategisen tutkimustoiminnan ohjelmarakenteesta, päättää tutkimushankkeiden valinnasta sekä seurata ja arvioida hankkeiden toimintaa.

Ohjelmille asetettavien teema-alueiden ja painopisteiden valinta perustuu kolmivaiheiseen menettelyyn. Perustuen avoimeen konsultaatioon STN tekee ensin aloitteen valtioneuvostolle keskeisistä teema-alueista ja painopisteistä. Valtioneuvoston kanslia koordinoi STN:n aloitteen pohjalta valtioneuvoston päätöksen valmistelun ja valtioneuvoston yleisistunto päättää tutkimuksen keskeisimmät teema-alueet ja painopisteet. Valtioneuvoston päätökseen perustuen STN päättää tämän jälkeen tutkimustoiminnan ohjelmista ja tutkimushankkeiden valinnasta sekä rahoituksesta³.

STN vastaa myös tutkimushankkeiden ja ohjelmien seurannasta ja vaikuttavuuden arvioinnista. STN on linjannut, että vaikuttavuutta arvioidaan ohjelmatasolla ja tavoitteena on arvioida rahoitetun tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan toteutunutta tai tulevaisuudessa mahdollisesti toteutuvaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä kehittää strategisen tutkimuksen rahoitusinstrumentin toiminta⁴. Yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle ei ole määritelty ohjelmissa yksittäisiä mittareita ohjelmien kattamien teema-alueiden ja yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyjen ollessa hyvin laajoja. Lähtökohtana yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsittelylle on ollut, että strategisen tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa. Vuorovaikutuksen odotetaan johtavan tutkimukseen, joka tuottaa tieteellisesti uskottavaa sekä yhteiskunnallisesti olennaista ja hyväksyttävää tietoa. Vaikuttavuutta syntyy, kun sidosryhmät soveltavat yhteistyön tuloksina syntyneitä tutkimustuloksia, muuta tietoa tai käytännön kokemuksia omassa toiminnassaan.

¹Valtioneuvoston kanslia 5.9.2013. Valtioneuvoston periaatepäätös valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistukseksi.

² HE 25/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta.

³ Lisätietoja: <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuorressa/yleiskuvaus/>

⁴ Suomen Akatemia (2019). Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusperiaatteet, päätetty 18.11.2019.

STN-ohjelmatoiminta käynnistyi vuonna 2015 perustuen ensimmäisiin valtioneuvoston päättämiin teemoihin. Vuonna 2016 valtioneuvosto päätti uusista teema-alueista ja painopisteistä⁵, joiden perusteella käynnistyi neljä STN-ohjelmaa:

- Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)
- Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH)
- Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)
- Turvallisuus verkottuneessa maailmassa (SECURITY)

Nämä ohjelmat olivat poikkeuksellisen lyhyitä päättyen ensimmäisinä strategisen tutkimuksen hankkeina elokuussa 2019. Ohjelmien loppuarviointi koostuu kolmesta osasta: ohjelmien itsearviointi, ulkoisen arvioijan toteuttamana yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi ja ulkoinen tieteellinen arviointi. Ohjelmien itsearvioinnit toteutettiin keväällä 2020 ja ohjelmien tieteellisen arvioinnin tulokset valmistuvat kesällä 2021. Nyt käsillä olevassa arviointiraportissa kuvataan näiden neljän STN-ohjelman yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ulkopuolisen arvioinnin tulokset. Arvioinnin on toteuttanut Gaia Consulting Oy yhdessä Owl Group Oy:n kanssa heinäkuun 2020 ja tammikuun 2021 välillä. Arviointityötä on ohjannut Suomen Akatemian ohjausryhmä.

Arviointiraportin luvussa 2 on tarkempi arvioinnin tavoitteiden ja toteutuksen kuvaus. Arvioinnin toteutuksen yksityiskohtaisempi kuvaus on liitteessä 1. Luvussa 3 on kuvattu yleisesti arvioinnin kohteena olevat ohjelmat ja luvussa 4 on esitetty arvioinnin päähuomiot ohjelmittain. Luvuissa 5–7 on kuvattu ohjelmia läpileikkaavat arvioinnin tulokset arvioinnille asetettujen tavoitteiden mukaan jäsennehtynä. Liitteessä 2 on erilliset muistiot arvioinnin aineistoina käytetyistä tapaus-tutkimuksista.

⁵ VNp VNK/2015/94. Valtioneuvoston päätös strategisen tutkimuksen teema-alueista ja painopisteistä 2016. <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatokset?decisionId=0900908f8048af34>

2 Arvioinnin tavoitteet ja toteutus

2.1 Arvioinnin tavoitteet

STN:n määrittelemien rahoitusperiaatteiden⁶ mukaisesti STN-ohjelmien arviointi kohdistuu hankkeiden tuotoksiin, vuorovaikutustoimintaan sekä näiden yhdessä määrittelemiin vaikuttavuuden toteutumispolkuihin. Arvioinnissa tuli ottaa huomioon hankerajat ylittävä ohjelmatoiminta ja sen vaikuttavuus, ohjelma- ja hankekohtaiset erityispiirteet sekä tieteen erilaiset yhteiskunnalliset roolit.

Arvioinnin kohteena olivat STN rahoittamien, vuonna 2016–2019 toimineiden neljän tutkimusohjelman tutkimus- ja vuorovaikutustoiminnan toteutunut tai tulevaisuudessa mahdollisesti toteutuva yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Arvioinnissa tavoitteena oli muodostaa 1) kokonaiskuva ohjelmien toiminnasta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamiseksi ja mahdollistamiseksi, 2) arvioida ohjelmien saavutuksia ja 3) arvioida ohjelmien tutkimustoiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden suhdetta. Lisäksi arvioinnin tulosten ja johtopäätösten tulee tukea strategisen tutkimuksen rahoitusinstrumentin kehittämistä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mahdollistajana.

Arvioinnin pääkysymykset on jäsennelty seuraaviin osiin⁷:

1. Ohjelmallinen kokonaisuus yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisijana (arvioinnin tulokset on esitetty luvussa 5)

- Analyysi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden aikaansaamisesta ja mahdollistamisesta suhteessa valtioneuvoston päättämiin ohjelmien teemoihin
- Analyysi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden aikaansaamisesta ja mahdollistamisesta suhteessa STN:n päättämiin ohjelmakysymyksiin

2. Ohjelmien yhteiskunnalliset vaikutukset (arvioinnin tulokset on esitetty ohjelmitain luvussa 4 ja ohjelmien yhteiset päähavainnot luvussa 6)

- Analyysi ohjelmien vuorovaikutustoiminnasta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden aikaansaamiseksi ja mahdollistamiseksi
- Analyysi ohjelmissa syntyneistä tuotoksista, vaikutuksista ja vaikuttavuuksista sekä edellytyksistä vaikuttavuuden syntymiseksi tulevaisuudessa
- Analyysi ohjelmien toimijoiden tekemien suunnitelmien muutoksista ja esteistä, joilla on ollut merkitystä ohjelmien vaikuttavuuden kannalta

⁶ Suomen Akatemia (2019). Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusperiaatteet, päätetty 18.11.2019. Arviointitoimia raamittavat periaatteet kirjattiin rahoitusperiaatteisiin ensimmäisen kerran tällöin.

⁷ Arvioinnin hankinnan asiakirjojen määrittely arvioinnissa katettavista yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osioista lauseet muokattuna.

3. Ohjelmatoiminnan ja ohjelmien välisen yhteistyön rooli (arvioinnin tulokset on esitetty luvussa 7)

- Analyysi strategisen tutkimuksen hankkeita ja ohjelmia yhteen kokoavan ohjelmatominnan tuomasta lisäarvosta suhteessa yksittäisten hankkeiden tavoitteisiin ja työhön sekä hankkeiden valmiuksista osallistua ohjelmatomintaan
- Analyysi ohjelman toimijoiden vaikuttavuutta tukeneiden toimien dynamiikan tunnistamisesta ja näkyväksi tekemisestä

2.2 Arvioinnin lähestymistapa

Tutkimuksen tulosten yhteiskunnallinen vaikuttavuus on monimuotoista ja vaikuttavuuden syntymekanismit perustuvat monien erilaisten tekijöiden yhteisvaikutuksiin. Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy myös usein vasta pidemmällä aikajänteellä ja hankkeiden päätymisen jälkeen. Arviointiin on otettava mukaan ennakkoinnin elementtejä, jotka huomioivat myös potentiaaliset tulevat vaikutukset. Lisäksi arvioinnissa on otettu huomioon ohjelmien aikana ja sen jälkeen tapahtuneita muutoksia, jotka mahdollisesti estävät tai edistävät ohjelmien yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Arvioinnin kohteena olleet STN-ohjelmat ovat olleet teemoiltaan laajaa ja hankkeet ovat käsitelleet ohjelmakysymyksiä, jotka koskevat laajasti yhteiskunnan erilaisia kohderyhmiä. Toisaalta yksittäiseen ohjelmakysymykseen liittyvä kohdennettu tutkimus saattaa koskea hyvin rajattua joukkoa sidosryhmiä. Arvioinnin kohteena olevien STN-ohjelmien hankkeiden toimijaverkostoja ja sidosryhmiä on esitelty luvussa 3 ja arvioinnin analyysiä hankkeiden vuorovaikutuksesta eri sidosryhmien kanssa on käsitelty luvussa 5.

Monimuotoisen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden analyysi ja myös ohjelmatoiminnan kehittäminen edellyttävät vaikuttavuuspolkujen tunnistamista. Ohjelmat ovat laajoja ja vaikuttavuus on monimuotoista. Erilaisia vaikuttavuuspolkuja on havainnollistettu tapaus tutkimuksina, joiden tausta-aineistona on käytetty hankkeiden laatimia vaikuttavuuskertomuksia.

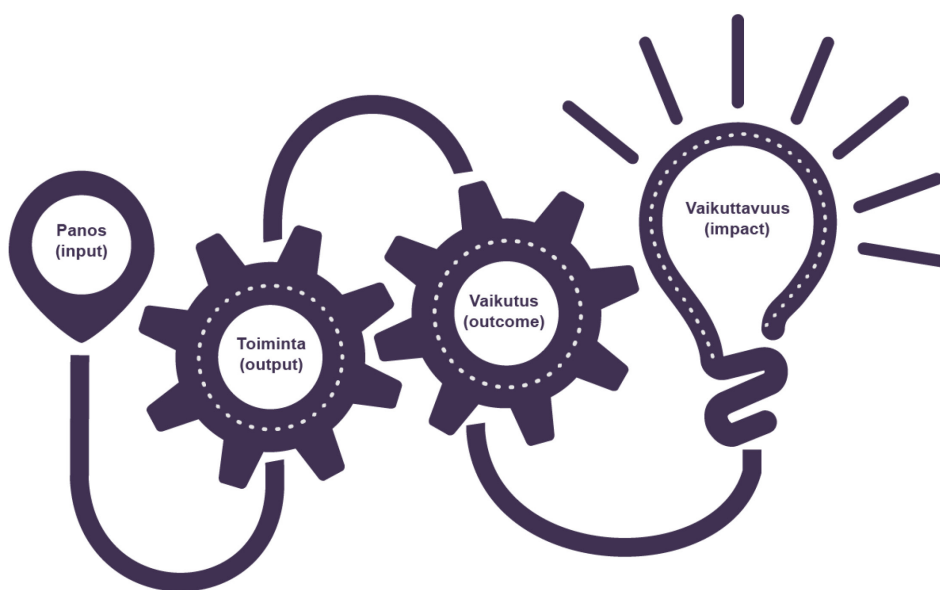
Arvioinnin viitekehyksenä vaikuttavuuspolkujen hahmottamisessa on hyödynnetty IOOI-mallia ("input-output-outcome-impact", panos-toiminta-vaikutus-vaikuttavuus)⁸. Mallia on havainnollistettu kuvassa 1. **Panoksilla** tarkoitetaan tässä yhteydessä erityisesti ohjelmatoiminnan sekä hankkeiden organisointia ja resursointia sekä hankkeiden toimijaverkostojen kokoonpanoa. **Toiminta** kattaa esimerkiksi ohjelmien ja hankkeiden vuorovaikutustoiminnan, yhteiskehittämisen, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta keskeiset julkaisut ja tuotokset sekä ohjelmajohtajan toiminnan. **Vaikutuksia** ovat mm. syntyneet uudet yhteistyöverkostot, hankkeiden tutkimus- ja vuorovaikutussuunnitelmissaan esittämien tavoitteiden saavuttaminen ja eri kohderyhmien saavuttaminen. **Vaikuttavuuden** osio on haastavin sen kattaessa hyvin laajasti erilaisia vaikuttavuuksia ja pitäessä sisällään useita eri kerroksia. Viime kädessä vaikuttavuus tarkoittaa eri tahojen ajattelutapojen muutoksia ja ymmärryksen laajentumista, jotka johtavat

⁸ STN-ohjelmissa on kommunikoitu hankkeille IOOI-mallia hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnin viitekehyksenä vuodesta 2019 alkaen eli ei vielä nyt arvioinnin kohteina olleiden hankkeiden ollessa käynnissä.

käyttäytymisen pysyviin muutoksiin ja näiden muutosten seurauksia yhteiskunnassa. Tätä ennen on tarvittu kuitenkin esimerkiksi lakimuutoksia, asenteiden muutoksia ja lisärahoitusta, joista kukin voisi olla kytkeytynyt joiltain osin STN-ohjelmien hankkeiden tuottamaan tietoon ja olisi siten näiden hankkeiden osaltaan mahdollistamaa.

Hankkeista on kerätty kattavasti tietoa kuvaamaan panostuksia, hankkeiden toimintaa ja suoria tuotoksia vaikutuksina, mutta yhteiskunnallista vaikuttavuutta kuvaavaa aineistoa on vähemmän johtuen myös näiden ohjelmien verrattain lyhyestä kestosta. Malli toimii hyvin lähtökohtana tukemassa monimuotoisten vaikuttavuuspolkujen jäsentelyä, mutta mallin soveltamisessa on hyvä huomioida seuraavia näkökulmia:

- Malli jakaa vaikuttavuuspolkua neljään selkeään osioon ja antaa kuvan, että nämä seuraavat toisiaan lineaarisesti. Todellisuudessa eri osien sisällä on jatkumo erilaisia osia ja takaisinkytkentöjä, ja rajapinnat ovat liukuvia. Esimerkiksi hankkeiden vuorovaikutustoimintaan kuuluvat seminaarit ja sidosryhmätapahtumat osallistujineen voivat olla yhtä lailla panosta, toimintaa tai vaikutuksia riippuen analyysin näkökulmasta.
- Arvioinnin kohteena on ollut neljä erillistä STN-ohjelmaa. Ohjelmallinen lähtökohta mahdollistaa periaatteessa tarkat ohjelmakohtaiset rajaukset esimerkiksi panosten analyysille. Todellisuudessa ohjelmarajat ovat olleet vaikuttavuuden analyysin näkökulmasta alussa ajateltua hämärämpiä (tätä on käsitelty tarkemmin luvuissa 5, 6 ja 7).
- Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden syntymisen aikajänneet ovat pitkät. Hankkeet ovat käynnistyneet 2016 ja päättyneet 2019, jolloin ne ovat myös tuottaneet omat arvionsa hankkeiden vaikuttavuudesta. Nyt tehty arviointi perustuu 2020 aikana kerättyihin näkemyksiin, mutta vaikuttavuuden syntyminen jatkuu tulevina vuosina. Esimerkiksi lainvalmistelun prosessit saattavat kestää huomattavan pitkään. On ilmeistä, että arvioinnin kohteena olevissa ohjelmissa tuotettua tietoa saatetaan hyödyntää vuosia niiden päätymisen jälkeen. Ajan kuluessa on luonnollisesti yhä haastavampaa kohdentaa syntyneitä yhteiskunnallisia muutoksia juuri näihin ohjelmiin ja hankkeisiin.

Kuva 1. IOOI-mallin yleiskuva

2.3 Arvioinnin toteutus

Arviointi toteutettiin hyödyntämällä monipuolisesti eri menetelmiä. Arvioinnin analyysi ja tiedonkeruu ajoittui heinäkuun ja marraskuun 2020 väliselle ajalle. Arvioinnin toteutuksen ja aineistopohjan tarkempi kuvaus on liitteessä 1.

Perustana arvioinnille oli laaja aineistopohja, jonka Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen vastuualue toimitti arvioinnin käyttöön työn alussa. Aineistopohja käsitti mm. julkisesti saatavilla olevat STN-ohjelmien suunnittelua ohjaavat lait ja toteutusta kuvaavat asiakirjat, hakuilmoitukset, hankkeiden rahoitushakemukset, hankkeiden ja ohjelmajohtajien raportoinnin ja ohjelmien itsearviointimuistiot, jotka ohjelmat tuottivat keväällä 2020. Erityisen arvokkaita arvioinnille olivat hankkeiden syksyllä 2019 osana loppuraportointiaan tuottamat vaikuttavuuskertomukset.

Kirjallista aineistoa täydennettiin arvioinnissa haastatteluilla ja kyselytutkimuksella. Haastatteluja tehtiin yksilöittäin ja ryhmähaastatteluin. Ryhmähaastattelut rakennettiin tapaustutkimusten ympärille. Tapaustutkimukset toteutettiin siten, että ohjelmien kattamien teemojen joukosta arvioitsijat valitsivat kahdeksan yhteiskunnallisesti merkittävää aihetta, joihin liittyvää tutkimusta on toteutettu arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien hankkeissa. Aiheet valittiin siten, että ne kattavat tasapuolisesti kaikki arvioinnin kohteena olleet ohjelmat ja edustavat kattavasti erityyppisiä yhteiskunnallisia aiheita. Tavoitteena oli pääsääntöisesti käsitellä aiheita, joita on tutkittu useammassa kuin yhdessä hankkeessa. Tapaustutkimuksia varten koottiin yhteen hankkeiden vaikuttavuuskertomuksista esimerkkejä hankkeiden tuloksista ja ryhmähaastatteluissa käsiteltiin aiheisiin liittyviä vaikuttavuuspolkua.

Arvioinnin loppuvaiheessa marraskuussa 2020 toteutettiin kysely, jonka tavoite oli kerätä laajemmalla joukolla tiedon tuottajia ja hyödyntäjiä näkemyksiä arvioinnin havaintojen tueksi. Kysely lähetettiin 229 henkilölle. Postilistalle poimittiin henkilöt, jotka olivat hankkeiden tai ohjelmajohtajan loppuraporteissa nimetty henkilöinä hankkeiden keskeisimmiksi vuorovaikutuskumppaneiksi. Kyselyyn vastasi 79 henkilöä (vastausprosentti 35 %) edustaen mm. ministeriöitä, valtion virastoja, kaupungeja, järjestökenttää ja tutkimustahoja. Tarkempi vastaajien jakauma on esitetty liitteessä 1. Osassa yksilöhaastatteluja oli kerätty vastauksia samoihin monivalintakysymyksiin kuin kyselyssä esiteltiin, ja nämä haastatteluissa kerätyt vastaukset yhdistettiin soveltuvien osin kyselyaineistoon.

Arvioinnin analyysistä ja johtopäätöksistä vastasi Gaian johtama arviointitiimi, joka järjesti säännöllisesti sisäisiä työkokouksia ja raportoi arvioinnin etenemisestä ohjausryhmälle kuukausittain. STN:n rahoitusperiaatteiden mukaisesti arvioinnissa käytettävät aineistot sekä arvioinnin tulokset julkaistaan mahdollisimman avoimesti. Arvioinnin aikana kerätty aineisto toimitetaan arvioinnin päätyttyä soveltuvien osin Tietoarkistoon.

3 Arvioinnin kohteena olleet STN-ohjelmat

Tässä luvussa on esitetty yleisesti tiedot arvioinnin kohteena olleiden STN-ohjelmien sisällöstä ja toteutuksesta. Taulukossa 1 on listattu ohjelmakysymykset ja kunkin ohjelman hankkeiden hakemusvaiheen kuvaukset. Kuvassa 2 on yhteenveto ohjelmien hankkeiden rahoituksesta. Hankkeiden rahoituksen lisäksi rahoitettiin kahden ohjelmajohtajan toimintaa. Ohjelmien ja hankkeiden loppukuvaukset löytyvät STN-ohjelmien sivuilta:

<https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinan-kuoressa/ohjelmat-ja-hankkeet/paattyneet-ohjelmat/>

Taulukko 1 Arvioinnin kohteena olleet STN-ohjelmat

Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)

Teeman kuvaus⁹: Tutkimuksen avulla ratkaisuja haettiin muun muassa tapoihin, joilla kaupungit vastaavat asukkaiden tarpeisiin, lisäävät vetovoimaisuuttaan ja kilpailukykyään, tukevat innovaatioita ja muodostavat toimivia työmarkkinoita. Lisäksi haettiin ratkaisuja tapoihin, joilla kaupunkien vahvistuminen vaikuttaisi ympäröivien alueiden kehitykseen. Tutkimuksella lisättiin tietoa kaupungistumisesta ja sen vaikutuksista kaupunkien ja alueiden väliseen vuorovaikutukseen ja alueiden elinvoimaisuuteen. Tutkimuksella tuotettiin tietoa kaupungistumisen vaikutuksista.

Ohjelman tutkimuskysymykset (A pakollinen, muista valittava vähintään kaksi):

- A. Miten kaupungistuminen kehittyi ja mitkä ovat siihen vaikuttavat tekijät?
- B. Miten kestävästä kaupungistumisesta voidaan edistää?
- C. Miten kaupungistuminen vaikuttaa ympäröiviin alueisiin?
- D. Miten maahanmuutto vaikuttaa kaupungistumiskehitykseen ja miten se tulisi huomioida kaupungistumiskehityksen hallinnassa?

Rahoitetut hankkeet¹⁰:

- **BeMInE: MALPE-koordinaatiosta integroivaan visiointiin.** Hanke pyrki 1) kokoamaan käsitykseen Suomen kaupungistumisprosesseista ja kasautumisdynamiikoista - eurooppalaiseen kehitykseen vertailun ja tarkastellen niiden kytkentöjä kestävyteen, toimivuuteen ja elinvoimaisuuteen; 2) näkemyksellisyteen epäselvyyksistä, jotka liittyvät poliittiseen toimijuuteen, tiedonhallintaan ja eri politiikkatoimien koordinaatioon nykyisessä MALPE-työssä sekä 3) kehittämään normatiivisia ratkaisukeinoja näihin kehityskulkuihin kiinnittämiseksi. Lisäksi hanke pyrki 4) kytkemään laadullisesti uutta tietoa hallintosektoreiden ja -tasojen yhteiskoordinoinnissa ja 5) tuottamaan luovan yhteiskehittelyn menetelmin politiikka- ja suunnittelusuosituksia MALPE-työhön osallistuneille kaupunkiseuduille.

⁹ Suomen Akatemia (2015). Strategisen tutkimuksen ohjelmat, aihaku 5.11.–9.12.2015. Hakuilmoitus.

¹⁰ Ohjelman hankkeiden rahoitushakemukset, toinen vaihe, public description in Finnish.

- **DAC: Ketterä kaupunki: kansalaisen sujuva arki ja elämisen kokeileva moninaisuus.** Hanke keskittyi kokeileviin ja ennakkoluulottomiin tapauksiin neljässä kaupungissa sekä virtuaalisessa maailmassa. Tavoitteena oli tuottaa uusia asumis- ja täydennysrakentamiskäytäntöjä ja niihin tarvittavia vuorovaikutusmalleja, mallintaa väliaikaistiloihin, hybridiasumiseen ja joustavaan yhteistoimintaan perustuvaa kaupunkikehittämistä, sekä kehittää sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestäviä asumisen malleja, jotka vastaavat asukkaiden tarpeisiin ja ovat sovellettavissa erilaisissa kaupunkiympäristöissä.
- **URMI: Kaupungistuminen, mobiliteetti ja maahanmuutto.** Hankkeessa tutkittiin kaupungistumisen nykytilaa ja tulevaisuutta Suomessa, kestävä kehityksen mukaisia politiikkoja ja käytäntöjä Suomessa, ja maahanmuuton vaikutuksia Suomen suurimmilla kaupunkiseuduilla, kuten segregaatiota ja turvapainehakijoiden aikatilallisia käytäntöjä. Tavoitteena oli tuottaa kansainvälisesti merkittäviä tieteellisiä julkaisuja sekä käytännön sovelluksia kaupunkiseuduille ja kaupunkipolitiikkaa varten.

eTerveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH)

Teeman kuvaus¹¹: Terveysteen ja hyvinvointiin liittyvää tietoa on runsaasti tarjolla, mutta suomalaiset eivät omaksu elämäntapoihinsa liittyviä suosituksia, eikä tietoa hyvinvointia ja terveyttä edistävästä elämäntavoista osata riittävästi hyödyntää. Teemassa tehtävällä tutkimuksella lisättiin tietoa siitä, miten voimavaroja voidaan siirtää sairauksien hoidosta niiden ehkäisyyn ja terveys- ja hyvinvointitieto saada erilaisia ryhmiä parhaalla tavalla puhuttelevaan ja motivoivaan muotoon siten, että se omaksuttaisiin ja se muuttuisi pysyväksi hyvinvoinniksi ja terveydeksi elämänkaaren kaikissa vaiheissa. Kansainvälinen konteksti ja yhteistyö olivat tärkeitä: millaisia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä menestyksellisiä toimenpiteitä muualla on tehty, mitä niistä on opittu ja mitä voisi siirtää tai soveltaa Suomeen.

Ohjelman tutkimuskysymykset (A pakollinen, muista valittava vähintään kaksi):

- A. Mitä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja elämäntapojen muuttamiseen liittyviä keinoja tutkimus käsittelee?**
- B. Mitkä mekanismit muuttavat pysyvästi elämäntapoja siten, että ne edistävät terveyttä ja hyvinvointia?
- C. Millä keinoilla voimavaroja voidaan siirtää sairauksien hoidosta niiden ehkäisyyn ja siten edistää terveyttä ja hyvinvointia?
- D. Kuinka yritykset, kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta (ja niiden yhteistyö) voivat edistää terveyttä ja hyvinvointia?
- E. Kuinka maahanmuuttajat huomioidaan niin, että sairauksia ehkäisevillä toimenpiteillä edistetään myös heidän terveyttään ja hyvinvointiaan?

Rahoitetut hankkeet¹²:

- **APEX: Tietoisuus, ennaltaehkäisy ja varhaiset interventiot lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi.** Hankkeen tavoitteena oli edistää lasten oikeutta mielen hyvinvointiin sosioekonomisesta ympäristöstä, maantieteellisestä sijainnista tai etnisestä taustasta riippumatta. Kokonaisuuden tavoitteena oli mahdollistaa siirtymä lastensuojelusta ja erikoissairaanhoidon palveluista varhaiseen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Erityisen mielenkiinnon kohteena olivat maahanmuuttajille suunnatut palvelut.

¹¹ Suomen Akatemia (2015). Strategisen tutkimuksen ohjelmat, aihekuu 5.11.–9.12.2015. Hakuilmoitus.

¹² Ohjelman hankkeiden rahoitushakemukset, toinen vaihe, public description in Finnish.

- **PROMEQ: Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen.** Tavoitteena oli kehittää näyttöön perustuvia, eri kohderyhmiä puhuttelevia ja kustannusvaikuttavia menetelmiä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Mallit oli tarkoitus kehittää, testata ja arvioida PPP-yhteistyössä kolmella sotealueella ja kahdessa kaupungissa. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa terveys- ja hyvinvointierojen yksilöllisistä ja yhteiskunnallisista tekijöistä ja kehittää politiikkasuosituksia ja strategioita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tulevaisuudessa
- **PROMO@WORK: Näyttöön perustuvaa terveyden edistämistä työpaikoilla.** Tavoitteena oli tuottaa tutkimusnäyttöperusteiset ohjeet työpaikkaterveyden edistämiseen. Tavoitteena oli tutkia mikä ohjauksessa edistää muutosta vaikutettaessa ryhmien muutokseen, kulttuuriin ja sosiaaliseen tukeen, kehittää ja vertaa teknologiantervention vaikutuksia mm. ohjaukseen erityisesti mikroyrittäjien työpaikkaterveyden edistämisen vertailututkimuksessa sekä tutkia taloudellisia vaikutuksia kuvaavia indikaattoreita arviointia varten.
- **StopDia: STOP DIABETES - tiedosta ratkaisuihin.** Tavoitteena oli kehittää tehokkaita yksilö- ja ympäristötason ratkaisuja, joilla voidaan tukea pysyvien, terveyttä ja hyvinvointia edistävien elintapojen omaksumista kohonneessa tyypin 2 diabetesriskissä olevilla henkilöillä. Kiinteällä yhteistyöllä julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa oli tarkoitus varmistaa, että kehitetyt ratkaisut integroituvat osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)

Teeman kuvaus¹³: Teemassa haettiin ratkaisuja siihen, miten jo olemassa olevaa tutkimustietoa voitaisiin hyödyntää koulutuksen, oppimisympäristöjen ja osaamisen kehittämisessä sekä uusien osaamistarpeiden ja tulevaisuuden ammattien ennakoinnissa. Tutkimuksen tuli kyetä vastaamaan haasteisiin, jotka kohdistuvat koulutuksen instituutioihin sekä esittää konkreettisia ratkaisuja, joilla tulevaisuuden työelämän vaatimia taitoja voitaisiin tunnistaa ja niiden omaksumista voitaisiin edistää siten, että osaaminen ja työelämän vaatimukset kohtaisivat.

Ohjelman tutkimuskysymykset (A pakollinen, muista valittava vähintään kaksi):

- A. Mitkä ovat merkittävimmät osaamisen, työelämän ja työmarkkinoiden muutokset ja miten niihin vastataan?**
- B. Millä tavoin tunnistetaan, kehitetään, tuetaan ja käytöön otetaan uudenlaisen työelämän vaatimia taitoja?**
- C. Miten kehitetään työmarkkinoita ja niiden toimivuutta?**
- D. Miten maahanmuutto vaikuttaa työelämään sekä koulutuksen ja osaamisen uusiutumiseen?**

Rahoitetut hankkeet¹⁴:

- **COPE: Osaavan työvoiman varmistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon murroksessa.** Hankkeen tavoitteena oli tuottaa tietopohjaa ja uusia työkaluja sosiaali- ja terveydenhuollon työelämän haasteiden ratkaisemiseen keskittymällä koulutukseen/elinikäiseen oppimiseen, hallintoon/johtamiseen, monikulttuurisuuteen, toimintatapoihin ja käyttäjäystävälliseen suunnitteluun sekä yhteiskehittämiseen. Erityisen paljon haasteita tulevaisuudessa tulee kohdistumaan sosiaali- ja terveydenhuollon työhön valmisteilla olevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen, lisääntyvän digitaalisuuden, monikulttuurisuuden, ikääntymisen ja niukkenevien voimavarojen myötä.

¹³ Suomen Akatemia (2015). Strategisen tutkimuksen ohjelmat, aiehdotus 5.11.–9.12.2015. Hakuilmoitus.

¹⁴ Ohjelman hankkeiden rahoitushakemukset, toinen vaihe, public description in Finnish.

- **OR2C: Polkuja työhön.** Nykypäivän työmarkkinoille on ominaista ammattirakenteen voimakas murros, joka haastaa osaamisen, koulutuksen ja työmarkkinoiden instituutiot ja politiikkakeinot, ml. työvoimapolitiikan aktiivitoimet. Hankkeen tavoitteena oli tunnistaa ne tilanteet, joissa nuorten tulokkaiden, jo työelämässä olevien sekä työelämään takaisin pyrkivien osaamista tulisi vahvistaa ja kohentaa sekä selvittää, millä tavoin tällaisia toimia voitaisiin toteuttaa kaikkein tehokkaimmin.
- **SWiPE: Fiksu työ alustatalouden aikakaudella.** Tavoitteena oli tutkia työelämän viimeaikaisia muutoksia ja talouden dynamiikkaa, yrittäjyyttä sekä osaamisen ja koulutuksen välistä yhteyttä. Tavoitteena oli parantaa keskinäistä tiedonkulkua, syventää tutkimuslaitosten ja yliopiston välistä yhteistyötä ja tuottaa relevanttia tietoa päätöksentekijöille.
- **SEFW: Taidot työhön.** Hankkeen tavoitteena oli arvioida työelämän muutosten vaikutusta erilaisten kykyjen ja taitojen kysyntään. Tavoitteena oli arvioida, mitä ovat ne kriittiset työelämätaidot, joita puuttuu ryhmittä, joilla on vaikeuksia sopeutua työelämän muutoksiin. Osana projektia oli tarkoitus toteuttaa ja arvioida interventio, jolla työelämän avaintaitoja pyrittäisiin päivittämään.

Turvallisuus verkottuneessa maailmassa (SECURITY)

Teeman kuvaus¹⁵: Teemassa tehtävä tutkimus tuki turvallisuusympäristössä tapahtuvien muutosten seurantaan, analysointia ja ennakoitua sekä uudenlaisten turvallisuusriskien huomioimista. Tutkimus tuotti tietoa, joka luo edellytyksiä valtion perustehtävien, toimintavarmuuden ja kansalaisten turvallisuuden sekä turvallisuudentunteen edistämiseen ja globaalin turvallisuusympäristön ja geopolitiikan muutoksien ymmärtämiseen (ml. uudenlaiset uhat, jotka liittyvät tietoverkkoihin, tiedon jakamiseen ja kyberturvallisuuteen tai ääriryhmien toimintaan ja radikalisoitumiseen tai pandemioihin). Tutkimuksen keskiössä olivat suomalaisen yhteiskunnan kokonaisturvallisuus, toimintavarmuus sekä reagointi- ja riskinsietokyky.

Ohjelman tutkimuskysymykset (A pakollinen, muista valittava vähintään kaksi):

- A. Miten globaali turvallisuusympäristö muuttuu ja mitä haasteita se tuo Suomen sisäiselle ja ulkoiselle turvallisuudelle?**
- B. Miten uhkiin varautumista ja yhteiskunnan reagoitukykyä voidaan kehittää?
- C. Miten turvallisuusuhkia koskeva tieto ja sen käyttö tukevat turvallisuuden hallintaa/saavuttamista ja yleistä turvallisuudentunnetta?
- D. Miten lisääntynyt maahanmuutto vaikuttaa turvallisuusympäristöön?

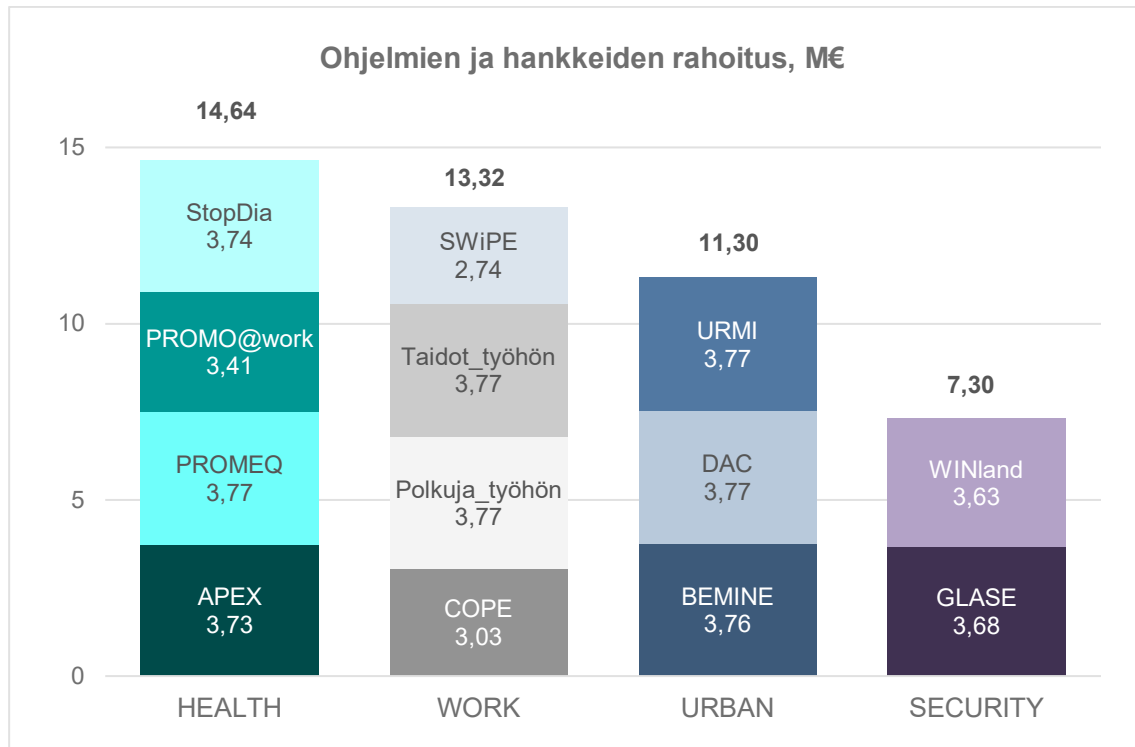
Rahoitetut hankkeet¹⁶:

- **GLASE: Globaalin turvallisuuden monikerroksiset rajat.** Hankkeen tavoitteena oli analysoida ja auttaa ratkaisemaan suomalaisen yhteiskunnan tietokyvyn keskeisiä haasteita ja lisää tietoaamme Suomea ja Eurooppaa käsittelevistä ajankohtaisista uhista. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella rajojen näkökulmasta, miten ulkoinen ja sisäinen turvallisuus kietoutuvat yhä tiiviimmin yhteen. Tämän päivän turvallisuustilanteessa korostuvat alueellinen epävakaus ja monimutkainen yhdistelmä perinteisiä geopolittisia sekä uusia "hybridejä" turvallisuusuhkia.
- **WINland: Failandiasta Winlandiaan.** Hankkeen tavoitteena oli tarjota skenaarioiden, päätösanalyysin ja yhteiskehittämisen avulla näkymä vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin Failand ja Winland. Tarkoituksena oli tarkastella, miten veteen, ruokaan ja energiaan liittyvät muutospaineet sekä niihin liittyvät poliittiset päätökset vaikuttavat Suomen kokonaisturvallisuuteen, kuinka mukautuvia järjestelmämme ja

¹⁵ Suomen Akatemia (2015). Strategisen tutkimuksen ohjelmat, aiehaku 5.11.–9.12.2015. Hakuilmoitus.

¹⁶ Ohjelman hankkeiden rahoitushakemukset, toinen vaihe, public description in Finnish.

päätöksentekoprosessimme ovat tällaisiin riskeihin, sekä muotoilla analyysin perusteella suosituksia ja ydinviestejä avainasemassa oleville päätöksentekijöille yhteiskunnan eri sektoreilla.

Kuva 2. Ohjelmien ja hankkeiden rahoitus, M€.

Hankkeet olivat ST-rahoituksen tavoitteiden mukaisesti monitieteisiä. Taulukossa 2 on esitetty hankkeiden hakemusvaiheessa ilmoittamat tärkeimmät hankkeiden kattamat tieteenalat. Ohjelmat muodostuivat konsortiohankkeista, joissa oli useita osahankkeita. Konsortioihin osallistui tutkijoita ja vuorovaikutuksen toteuttajia neljästä kahteentoista eri organisaatiosta, jotka saivat ohjelmista rahoitusta. Ne edustivat pääosin kotimaisia yliopistoja ja tutkimuslaitoksia. Taulukossa 3 on esitetty ohjelmien hankkeiden konsortioiden rahoitusta saaneista organisaatioista kotimaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kattavuus. Viidessä hankkeessa mukana oli myös ulkomaisia tutkimuskumppaneita rahoitusta saavana jäsenenä. Ohjelmien rahoittamien konsortion jäsenten lisäksi hankkeissa oli tiiviisti mukana myös muita toimijoita edustaen järjestöjä, ammattikorkeakouluja ja elinkeinoelämää.

Ohjelmille valittiin kaksi osa-aikaista (50 % työajasta) ohjelmajohtajaa, joista toinen toimi HEALTH- ja WORK-ohjelmien johtajana ja toinen vastaavasti SECURITY- ja URBAN-ohjelmien johtajana. Ohjelmajohtajan hakuilmoituksessa 2016 määriteltiin tehtävät seuraavasti: "Ohjelmajohtaja toimii ohjelmien johtajana ja koordinaattorina sekä edistää toiminnallaan myös ohjelmien välistä yhteistyötä. Hän edustaa ohjelmia ja toimillaan integroi ohjelmien hankkeita yhteen yhdeksi ohjelmalliseksi kokonaisuudeksi. Hän vastaa ohjelmien yhteisestä toiminnasta sekä ohjelmien vuorovaikutustoimenpiteiden kehittämisestä yhdessä strategisen tutkimuksen yksikön

(STY)¹⁷ kanssa. Vastuisiin kuuluvat myös ohjelmatoiminnan raportointi STY:lle ja STN:lle.”¹⁸ Ohjelmajohtajilta vaadittiin vahvaa substanssiosaamista ohjelmien alueelta ja laajaa näkemystä kansallisista sekä kansainvälisistä yhteistoimintamahdollisuuksista. Lisäksi ohjelmajohtajilta edellytettiin kykyä luoda hyvä keskusteluyhteys ministeriöiden ja valtioneuvoston kanslian kanssa. Ohjelmajohtajien tuli olla professorin tai dosentin tasoisia.

Taulukko 2. Ohjelmien kattamat tieteenalat. Kunkin tieteenalan kohdalle on merkitty, kuinka monessa kyseisen ohjelman hankkeessa tieteenalan tutkijoita on työskennellyt (maksimiarvot: HEALTH 4 hanketta, WORK 4 hanketta, URBAN 3 hanketta, SECURITY 2 hanketta). Luokittelu perustuu hankkeiden hakemusvaiheessa ilmoitettiin 5 tärkeimpään hankkeen kattamaan tutkimusalaan ja Suomen Akatemian tieteenalaluokitteluun.

	HEALTH	WORK	URBAN	SECURITY
Sosiaalitieteet	3	3	3	1
Valtiotieteet	1	1	3	2
Kansantaloustiede	3	3	1	
Kasvatustieteet	1	4		1
Tietojenkäsittelytieteet	3	2		
Kansanterveystiede	3	1		
Ihmismaantiede			3	1
Psykologia	2	2		
Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus	1		1	
Oikeustiede				2
Arkkitehtuuri			2	
Kliiniset lääketieteet	2			
Liiketaloustiede		1		
Ympäristötekniikka				1
Energiatekniikka				1
Tilastotiede		1		
Rakennus- ja yhdyskuntatekniikka			1	
Historia ja arkeologia				1
Kehitystutkimus	1			

¹⁷ Vuodesta 2018 lähtien Strategisen tutkimuksen vastuualue.

¹⁸ STN:n julkaisema ohjelmajohtajan hakuilmoitus kesäkuu 2016. Vuodesta 2019 alkaen ohjelmajohtajan hakuilmoituksen määrittely on ollut seuraavanlainen: ”Ohjelmajohtajan tehtävänä on rakentaa ohjelmakokonaisuutta yhteistyössä johtamansa ohjelman hankkeiden kanssa sekä edistää toiminnallaan myös yhteistyötä strategisen tutkimuksen ohjelmien välillä. Ohjelmajohtaja vastaa yhdessä muiden ohjelmajohtajien kanssa ohjelmien yhteisen toiminnan kehittämisestä ja toteuttamisesta. Lisäksi ohjelmajohtaja vahvistaa toiminnallaan strategisen tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta yhdessä muiden ohjelmajohtajien ja Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen vastuualueen (ST) kanssa.”

Taulukko 3. Ohjelmien konsortioiden kotimaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten lukumäärät hankkeissa (HEALTH 4 hanketta, WORK 4 hanketta, URBAN 3 hanketta, SECURITY 2 hanketta). *)Tampereen yliopistot on yhteenlaskettuna yhdistymisen jälkeen eli yhdessä hankkeessa on saattanut olla mukana kaksi yliopistoa ennen yhdistymistä ja siten taulukossa voi olla yhden hankkeen kohdalla Tampereen yliopisto kahteen kertaan.

	HEALTH	WORK	URBAN	SECURITY
Tampereen yliopisto *)	3	1	4	
Itä-Suomen yliopisto	3	1		2
Turun yliopisto	1	2	1	1
Jyväskylän yliopisto	2	1	1	
THL	1	1	2	
TTL	1	3		
Aalto yliopisto		1	1	1
Helsingin yliopisto		1		2
SYKE			2	1
Oulun yliopisto	2			1
VTT	1		2	
Lapin yliopisto	1			
VATT		1		
Åbo Akademi			1	

4 Ohjelmakohtaiset yhteenvedot

Arvioinnin kohteena olevat ohjelmat olivat erilaisia ja arvioinnin toimeksiannossa edellytettiin ohjelmakohtaista analyysiä. Tähän lukuun on koottu neljän arvioinnin kohteena olleen ohjelman ohjelmakohtaisten arviointien päähavainnot. Kunkin ohjelman kohdalla on tarkasteltu ohjelman vaikutuksia ja vaikuttavuutta suhteessa asetettuihin ohjelmakysymyksiin (nämä on kuvattu luvussa 3) sekä ohjelman vaikutuksia politiikkavaikuttamisen ja käytännön ratkaisujen ja toimintamallien tuottamisessa. Ohjelmien vaikutuksia on kuvattu myös tapaustutkimuksissa liitteessä 2 ja ohjelmia läpileikkaavat arvioinnin tulokset on esitetty luvuissa 5, 6 ja 7.

4.1 Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat (HEALTH)

Ohjelman vaikuttavuus suhteessa asetettuihin ohjelmakysymyksiin

Ohjelman hankkeet toteutuivat suunnitelman mukaisesti ja siten ohjelma onnistui vastaamaan sille asetettuihin päätavoitteisiin. Ohjelmassa tuotettiin neljän eri hankkeen (StodDia - Stop Diabetes – tiedosta ratkaisuihin, Promo@Work- Näyttöön perustuvaa terveyden edistämistä työpaikoilla, PROMEQ - Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä APEX - Tietoisuus, varhaiset interventiot lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi) näkökulmista tutkimustietoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Ohjelman hankkeissa toteutettiin interventioita, joilla saavutettiin jo tuloksia lyhyestä kolmen vuoden kestosta huolimatta. Tarkoitus oli, että uusien toimintamallien avulla vahvistettaisiin hyvinvointiriskien varhaista tunnistamista ja terveyskäyttäytymisen ohjaamista hyvien elintapojen suuntaan.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta on otettava huomioon, että HEALTH-ohjelman hankkeissa kului runsaasti aikaa tutkimusasetelman kannalta olennaisten kohderyhmien tavoittamiseen ja interventioiden toteuttamiseen. Tällöin itse interventioiden toteuttaminen oli jo osa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden luomista. Haastateltujen mukaan hankalinta oli tavoittaa digitaalilla sovelluksella kohderyhmiä. Esimerkiksi StopDia- ja Promo@Work-hankkeissa kokeiltiin mobiilisovelluksia terveyskäyttäytymisen muuttamiseksi. Kokeiluissa oli vaikea saada miehiä ja heikommassa asemassa olevia ihmisryhmiä osallistumaan elämäntapasovellutusten tutkimukseen. Esimerkiksi PROMEQ-hankkeen interventiomallit, joilla rekrytoitiin huono-osaisia hankkeeseen, herätti kansainvälistä mielenkiintoa. Toisaalta yhteiskunnallinen ympäristö on muuttunut ohjelmakauden jälkeen ja digitaalisuus on korostunut koronapandemian aikana.

HEALTH-ohjelman vaikuttavuutta tarkasteltaessa on huomattava, että erityisesti tässä ohjelmassa tutkijat halusivat haastatteluaineiston perusteella julkaista tieteellisen julkaisun ennen keskustelua yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Ohjelman politiikkavaikuttaminen

Keskeiset tuloksia hyödyntävät tahot olivat ministeriöistä STM ja VM, sairaanhoitopiirit sekä joukko asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sairaanhoitopiirien kautta edistäviä kuntia. Hankkeet loivat hyvät suhteet niihin alueellisiin ja kunnallisiin tahoihin, jotka toimivat kokeilu-ympäristöinä.

Myös terveys- ja hyvinvointialan järjestöt ovat keskeisiä ratkaisujen ja toimintamallien hyödyntäjiä ja hyödyntämisen välittäjäorganisaatioita. Esimerkiksi PROMEQ-hankkeen kautta tuli järjestöjä myös HEALTH-ohjelman tapahtumiin. Lisäksi yksittäiset kansanedustajat osallistuivat satunnaisesti ohjelman toimintaan, mutta vaikuttamista politiikkaan pidettiin kuitenkin haastavana.

Arvioinnin aineistossa nousi esille, että sote-uudistuksen pitkäaikainen valmistelu on heikentänyt mahdollisuuksia politiikkavaikuttamiseen. Sote-uudistus, jonka myötä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen on siirtymässä kunnilta hyvinvointialueiden vastuulle, vaikuttaa siihen, mitkä tahot jatkossa ottavat kopin terveyskäyttäytymistä ohjaavien toimintamallien käyttöön-otosta. Palautetta tuli myös siitä, että valtionhallinnon taso on ollut jähmeä hyvinvoinnin edistämässä. Valtionhallinnolta kaivattiin ennemmin lisää yhteistyötä vahvan top down-lähestymistavan sijaan. Lisäksi yhteistyötä hidasti haastattelujen perusteella alalla vallitseva blokkiutumisen terveyden ja hyvinvoinnin välillä. Käytännössä tällä tarkoitettiin esimerkiksi sitä, että terveysasiantuntijoiden hallinnassa on ollut hyvinvoinnin edistäminen, mutta terveysasiantuntijoiden tehtäviin eivät kuulu kuitenkaan esimerkiksi asumiseen liittyvät kysymykset.

Ohjelman käytännön ratkaisut ja toimintamallit

HEALTH-ohjelman hankkeet toivat näkyväksi sen, että tutkimustiedon siirtäminen suosituksina ei pelkästään riitä käyttäytymismuutosten aikaansaamiseksi. Hankkeissa tutkittiin ja kehitettiin monipuolisesti sekä yksilöön vaikuttavia että ryhmäohjaukseen perustuvia digitaalisia toimintamalleja. Esimerkiksi StopDia-hankkeen Pienet teot-sovellukseen sisältyi myös ryhmäohjaus. Lisäksi Promo@Work-hankkeessa oli kokeilu elintapojen muuttamisesta työympäristöä muokkaamalla.

Lyhyestä kolmen vuoden ajasta huolimatta ohjelmassa saavutettiin konkreettisia käytännön ratkaisuja ja toimintamalleja, jotka jatkavat elämäänsä ko. kokeiluympäristöissä. Esimerkiksi APEX-hankkeen Voimaperhe-sovelluksesta on saatu näyttöä siitä, että aikaan saatu muutos on ollut suurempi käyttäytymishäiriöisten ryhmässä kuin verrokkiryhmässä. Lisäksi esimerkiksi StopDia rekrytoi tyypin 2 diabetesriskissä olevia Pienet teot -sovelluksen käyttäjiksi, Promo@Work kehitti Palaudu-mobiilisovelluksen ja ohjeet työpaikkaterveyden edistämiseksi mikroyrittäjille ja PROMEQ-hanke kehitti työkalupakin vaikuttavaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Arvioinnin haastatteluissa korostettiin uusien toimintamallien juurruttamista käyttöön ja juurruttamisen vaatimaa aikaa sekä resursointia. Käytännön toimintamallin kehittämisen jälkeen tutkijoiden työhön saattaa sisältyä henkilöstön kouluttaminen esimerkiksi uuden digitaalisen toimintamallin käyttöönottoon terveydenhuollossa. Haastatteluissa korostettiin sitä, että 3-vuotinen ohjelma oli lähtökohtaisesti liian lyhyt aika interventiotutkimukseen. Ei ollut realistista odottaa muutosta yhteiskunnallisella tasolla kolmen vuoden aikana. Sen sijaan yksilötasolla muutos voi tapahtua jo ohjelman aikana. HEALTH-ohjelmassa osa kehitetyistä ratkaisuista jää pöydälle, koska levittämisen ponnistus jäi tekemättä ja jatkotyöstöstä vastuuta ottavaa ei ole löytynyt. Osa jatkon skaalaamisesta tapahtuu ja jatkuu muiden hankkeiden myötä. HEALTH-ohjelman päätyttyä StopDia- ja Voimaperhe-toimintamallit ovat juurtuneet tutkimuksen kohteena olleisiin kokeiluympäristöihin. APEX-hanke jatkuu Lippulaivarahoituksen avulla. StopDia-hankkeessa kerättyä aineistoa hyödynnetään syksyllä 2020 alkaneessa T2D-Data-hankkeessa, joka on Suomen Akatemian rahoittama. Laajaa näyttöä ohjelman vaikuttavuudesta jäädään

odottamaan, koska toimintamallien leviämisestä laajemmin valtakunnalliseen käyttöön ei ole toistaiseksi tietoa. Mikäli hankkeiden kehittämät toimintamallit eivät jatkossa leviä hyvinvointialueille, riskinä on, ettei pitkään aikavälin tavoitteena ollut voimavarojen siirtäminen sairauksien hoidosta niiden ehkäisyyn toteudu.

4.2 Turvallisuus verkottuneessa maailmassa (SECURITY)

Ohjelman vaikuttavuus suhteessa asetettuihin ohjelmakysymyksiin

SECURITY-ohjelma oli muita arvioinnin kohteina olleita ohjelmia pienempi koostuen kahdesta hankkeesta. Hankkeet yhdessä kattoivat hyvin ohjelmakysymykset ja toteutuivat suunnitelmiansa mukaisesti. Arvioinnin aineistojen perusteella näyttää siltä että kahden hankkeen välillä ei ollut merkittävästi keskinäisiä kytkentöjä.

GLASE (Globaalin turvallisuuden monikerroksiset rajat) -hanke keskittyi tiedon tuottamiseen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden näkökulmista. Konsortion tutkimuksessa korostuivat rajaturvallisuus, EU:n ja Venäjän suhteet ja maahanmuuton vaikutukset arjen turvallisuuden, yhteiskuntapolitiikan ja oikeustieteen näkökulmista. Winland (Failandiasta Winlandiaan) -hankkeessa tuotettiin kokonaiskuva Suomen ruoka-, vesi- ja energiaturvallisuudesta ja näiden välisistä kytköksistä, hyödynnettiin tätä tietoa viemällä sitä osaksi kansallisia strategioita sekä suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseja ja panostamalla toimenpiteisiin yhteiskunnan resilienssin vahvistamiseksi.

SECURITY-ohjelman toimijat kohtasivat monia yhteiskehittämiseen liittyviä haasteita toteuttaessaan yhteiskunnan turvallisuuteen liittyviä tutkimuksiaan. Ensinnäkin aihepiirissä on paljon turvallisuusluokiteltuja aineistoja ja toimenpiteitä, joita ei voida suoraan hyödyntää tai käyttää avoimessa tutkimuksessa. Tiedon hyödyntäjien ja viranomaisten kanssa käytävät keskustelut ovat myös usein luottamuksellisia tai avoimien tilaisuuksien hyödyllisyys rajatumpi. Hankkeissa päädyttiin järjestämään usein rajattuja kutsutilaisuuksia ja käytiin kohdennetumpaa vuoropuhelua tiedon hyödyntäjien kanssa. Lisäksi käsiteltävät aiheet ovat hyvin sensitiivisiä ja julkinen keskustelu esimerkiksi maahanmuuton osalta voi nopeasti eskaloitua. Tutkijan ja viranomaisen intressit voivat olla erilaiset ja näiden yhteensovittaminen vaatii erityistä panostusta ja kaksisuuntaista vuorovaikutusta. Näistä haasteista huolimatta sidosryhmäyhteistyö onnistui hyvin ja löydettiin hyviä vuorovaikutuksen tapoja.

Ohjelman politiikkavaikuttaminen

Yhteiskunnan turvallisuus teemana kattaa kaikki yhteiskunnan toimijat. Ohjelman kannalta keskeiset ministeriöt olivat UM, SM, PLM, TEM, YM ja MMM. Keskeinen yhteiskunnan turvallisuudesta vastaava toimijataho on Turvallisuuskomitea kattaen koko valtioneuvoston ja Huoltovarmuusorganisaation, johon kuuluu Huoltovarmuuskeskuksen lisäksi Huoltovarmuusneuvosto sekä sektorit ja poolit edustaen operatiivista varautumista elinkeinoelämän johdolla. Olennaisia tahoja ohjelman kannalta olivat myös Rajavartiolaitos, Maahanmuuttovirasto ja Etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno).

Molemmat hankkeet painottivat politiikkavaikuttamista. Keinoina käytettiin tuotetun tutkimustiedon jalkauttamista suorissa tapaamisissa, työpajoissa ja seminaareissa sekä yleisessä viestinnässä ja mediassa. Hankkeet tuottivat paljon politiikkasuosituksia ja hankkeiden tuotoksia on hyödynnetty kansallisissa strategia- ja lainsäädäntömuutoksissa. Winland-hankkeen tuotoksia on hyödynnetty esimerkiksi Yhteiskunnan turvallisuusstrategian valmistelussa ja GLASE-hankkeen tuotoksia on hyödynnetty mm. turvapaikanhakijoiden oikeusturvan parantamista koskevassa sääntelyssä. Molempien hankkeiden osalta voidaan nähdä vaikutuksia yleisen tietoisuuden kasvamisessa aiheista, joilla on suoria kytkentöjä päätöksentekoon. Winland-hankkeessa esimerkiksi nostettiin esiin uudella tavalla ruoka-, vesi- ja energiaturvallisuuden keskinäiskyt-kentöjä ja suhdetta muuhun turvallisuuskenttään. Tätä on käsitelty tarkemmin kokonaisturvalli-suuden tilannekuvan tapaustutkimuksessa (liite 2). GLASE-hankkeen ansiosta yleisempään keskusteluun nousi esimerkiksi turvapaikanhakijoiden mielenterveys.

Ohjelman käytännön ratkaisut ja toimintamallit

Ohjelman hankkeet tuottivat toimenpide-ehdotuksia esimerkiksi työpajatyöskentelynä, mutta pääpaino oli tutkimustiedon tuottamisessa päätöksentekijöiden käyttöön edellä kuvatun mukaisesti. Tietoa on edellä kuvatun lisäksi levitetty käytäntöön esimerkiksi GLASE-hankkeessa kouluttamalla Raja- ja merivartiokoulun kouluttajia.

Yksi erityinen toimintamallin kehittämistyö oli Winland-hankkeen kaksi valmiusharjoitusta, joihin osallistui uudella tavalla toimijoita yli perinteisten sektorirajojen. Ensimmäinen oli Huoltovarmuusorganisaation kanssa toteutettu Riittääkö ruoka energiakriisissä -harjoitus lokakuussa 2017, johon osallistui myös useita yrityksiä. Toinen vastaava esimerkki on Winland-hankkeen keväällä 2019 Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja Lounais-Suomen Aluehallintoviraston kanssa toteuttama kuivuuteen ja vesiturvallisuuteen keskittynyt valmiusharjoitus. Tämän tyyppistä harjoitusta ei Suomessa ole aiemmin järjestetty. Valmiusharjoitukset tuottavat tyypillisesti laajan lista suosituksia turvallisuutta ja valmiutta parantaville toimenpiteille. Harjoituksilla on ollut vaikutusta myös sidosryhmäverkoston kehittämiseksi, mutta arvioinnin aikana ei saatu tietoa siitä, mitkä osiot itse harjoitusten toteuttamistavasta ovat jääneet elämään.

4.3 Kaupungistuva yhteiskunta (URBAN)

Ohjelman vaikuttavuus suhteessa asetettuihin ohjelmakysymyksiin

Ohjelman hankkeissa tuotettiin laajasti ja monipuolisesti kaupungistumisen kehityskulkuihin liittyvää tietoa. Yhtäältä koottiin yhteen ja kerättiin konkreettisia tietoaineistoja ja toisaalta luotiin kaupungistumisen erilaisten trendejä ja tulevaisuutta kuvaavia skenaarioita. BEMINE (MALPE-koordinaatiosta integroivaan visiointiin) - ja URMI (Kaupungistuminen, mobiliteetti ja maahanmuutto) -hankkeet toteuttivat esimerkiksi yhteisen skenaarioprosessin, jonka tuotoksena syntyi neljä perusskenaariota kaupungistumiselle Suomessa. Ohjelman hankkeiden keskinäinen työnjako ja kohdentuminen näyttäytyy selkeänä.

Kestävän kaupungistumisen edistämisen päämäärän osalta ohjelmassa tuotettiin monipuolisesti tuloksia, jotka vastaavat esitettyihin kysymyksiin kaupunkien eri politiikkalohkoilla ja kaupungin asukkaiden osallisuutta vahvistaen. Kaupunkilaisten osallisuuden vahvistaminen kestävyystavoitteet huomioiden oli erityisesti DAC (Ketterä kaupunki: kansalaisen sujuva arki ja elämisen kokeileva moninaisuus) -hankkeen kohteena. Ohjelman hankkeiden tulokset kaupunkien

elinkeinopolitiikan, vetovoimaisuuden ja kilpailukyvyn lisäämisen päämäärän näkökulmasta näyttäytyvät ohuempana. Maahanmuuttoa koskevien kysymysten osalta ohjelmassa tuotettiin paljon uutta tietoa. Esimerkkinä voi mainita URMI-hankkeessa tuotetun ainutlaatuisen rekisteriaineiston Suomessa asuvan ulkomaalaisväestön asumisesta ja työn teosta.

URBAN-ohjelman yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta on huomattava, että kaupungit olivat keskeisiä ohjelman tulosten hyödyntäjiä. Osa hankkeista keskittyi tiettyihin kaupunkiseutuihin (esimerkiksi DAC-hankkeen työ Tampereen seudulla). Hankkeiden tulosten hyödyntämiseksi ja tehdyn työn vaikutusten vahvistamiseksi laajemmin on ollut olennaista kytkeytyä erilaisiin kaupunkiverkostoihin ja alueellisesta suunnittelusta vastaaviin tahoihin. Tulosten jalkauttamisessa olennaisia tahoja ovat olleet esimerkiksi MAL-verkosto, maakuntaliitot, Kuntaliitto ja kaupunkien sekä kaupunkiseutujen maankäyttö- ja kaupunkikehitysjohdajat. Käytännön työkaluja tiedon jakamiseen olivat esimerkiksi hankkeiden tulosten jakaminen säännöllisesti järjestävillä kaupunkifoorumeilla.

Ohjelman politiikkavaikuttaminen

Keskeiset tuloksia hyödyntävät ministeriöt olivat YM, LVM ja TEM sekä edellä kuvatun mukaisesti aluehallinto ja kaupungit.

Isoista sääntelymuutosprosesseista ohjelman tuloksia hyödynnettiin erityisesti maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) uudistuksessa. Uudistus on kansallisesti erittäin merkittävä ja sen valmisteluprosessi on tätä ohjelmakautta pidempi. URBAN-ohjelman kytkentöjä uudistukseen on käsitelty erillisenä tapaustutkimuksena (liite 2). Muina esimerkkeinä ohjelman vaikutuksina politiikkatoimenpiteisiin mainittiin tulosten hyödyntäminen Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman (Liikenne 12) työryhmän työssä ja hyödyntäminen maahanmuuttajien kotouttamisen linjauksien laadinnassa.

Arvioinnin aineistoissa nostettiin esiin, että ohjelman hankkeilla voidaan sanoa olleen selkeästi merkitystä siinä, että kaupunkiseututasoinen strateginen suunnittelu on noussut laajempaan keskusteluun ja korkeammalle prioriteetille. Esimerkiksi MRL-uudistuksen myötä tulee velvoitteita toteuttaa strategista kaupunkisuunnittelua.

Ohjelmakysymyksissä nostettiin esiin yleisen tiedon tuottaminen kaupunkikehityksestä. Tässä työssä hankkeiden yhdessä kokoamat skenaariot kaupunkikehityksestä ovat työkaluja erilaisen kaupunkikehityksen vaikutusten ja mahdollisten toimenpiteiden pohdintaan. Skenaarioiden kanssa toteutettiin tiedon hyödyntäjien kanssa skenaariopeli, jonka osallistuneet mainitsivat arvioinnissa hyvänä esimerkkinä hyödyntää tulevaisuuden kehityskulkuja kuvaavaa tietoa. Arvioinnissa ei kuitenkaan saatu selvää vastausta siihen onko tätä toimintamallia skenaarioiden hyödyntämiseksi jatkettu hankkeiden päättymisen jälkeen. Ohjelmassa tuotetut skenaariot ovat kuitenkin varmasti hyödyllisiä vielä tulevina vuosina.

Ohjelman käytännön ratkaisut ja toimintamallit

URBAN-ohjelmassa oli paljon käytännön työkalukehitystä kaupunkisuunnittelun tueksi. Osa työkaluista on tietoaineistoja ja kaupunkisuunnittelun tueksi käytettäviä laskenta- ja suunnittelumalleja päätöksentekijöille ja virkamiehille. Näitä on koottu muun muassa SYKE:n ylläpitämään Elinympäristötietopalveluun Liiteriin. Osa työkaluista on kaupunkilaisille suunnattuja käytännön kokeiluja, toimintamalleja ja oppaita. DAC-hankkeessa oli erityisesti kohteena kansalaisten osallisuuden vahvistaminen ja hankkeessa tuotettiin erilaisia käytännön oppaita ja

toimintamalleja. URBAN-ohjelman hankkeissa tehdyistä käytännön työkaluista on tarkempaa kuvausta myös maahanmuuttajien työllistyminen ja jakamistalous kaupunki-ilmionä tapaustutkimuksissa (liite 2).

Käytännön ratkaisujen jatkokehittämisestä ja hyödyntämisestä hankkeiden jälkeen saatiin tämän arvioinnin puitteissa hyvin ohuesti tietoa. Yksittäisen työkalun jatkokehittäminen ja hyödyntämisen analyysi vaatisi työkalukohtaista erillistä seuranta-analyysiä. Hyödyntämisen olennainen elementti on kuitenkin kokeiluista oppiminen ja erityisesti käytännön oppaat, kerätyt aineistot ja suunnittelutyökalut jäävät elämään hyödynnettäväksi hankkeiden jälkeen.

4.4 Osaavat työntekijät – menestyvät työmarkkinat (WORK)

Ohjelman vaikuttavuus suhteessa asetettuihin ohjelmakysymyksiin

WORK-ohjelmassa pyrittiin monipuolisesti syventämään ymmärrystä työn murroksesta ja sen asettamista uusista vaatimuksista. Neljä hanketta (Osaaminen, koulutus ja tulevaisuuden työelämä eli Taidot työhön, Fiksu työ alustatalouden aikakaudella eli SWiPE, Ammattirakenteen muutos haastaa osaamisen eli Polkuja työhön ja Osaavan työvoiman varmistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon muutoksessa eli COPE) selvittivät työn murroksen aihepiiriä eri näkökulmista. Ohjelma saavutti kokonaisuudessaan sille asetetut tavoitteet lukuun ottamatta tavoitetta lisätä tietoa suomalaisten kasvuyritysten merkityksestä uuden osaamisen kartuttamiselle. Asiaa selvitettiin alustayritysten kautta, mutta alustayritykset eivät olleet suomalaisia. WORK-ohjelman kaikkiin hankkeisiin sisältyi koulutusjärjestelmästä jokin osa sekä läpileikkaavana painospisteenä maahanmuutto. Etenkin Polkuja työhön – ja Taidot työhön -hankkeet tarkastelivat koulutusinstituutioiden haasteita.

WORK-ohjelmassa saavutettiin lisääntynyt ymmärrys työn murroksesta ja siihen liittyvistä haasteista. Esimerkiksi keskustelu alustatyöntekijöiden asemasta ja sosiaaliturvan ja osatyöllistymisen mahdollisuuksista oli aktiivista ohjelman aikana. Alustatyöntekijöiden asemaa on käsitelty tarkemmin tapaustutkimuksena (liite 2). Haastatteluissa nousi esille, että muun muassa poliitikot ovat saaneet lisää ymmärrystä työn murroksesta. Esimerkiksi keskeiset alustatalouden käsitteet ja se, että keskiluokan katoaminen on tapahtunut vuosikymmenien aikajänteellä eikä lyhyellä aikajaksolla, ovat tulleet laajemmin tietoisuuteen. Haastatteluaineiston perusteella erityisesti WORK-ohjelmassa näkyi, että tutkijat jatkoivat aiempaa tutkimustyötä.

On huomattava, että ohjelmakauden jälkeen olosuhteet toimintaympäristössä ovat muuttuneet. Haastatteluissa arvioitiin, että esimerkiksi WORK-ohjelmassa ennen koronapandemiaa tehtyä tutkimusta tarkastellaan nykyisin eri silmin uusien tietotarpeiden noustessa vahvasti agendalle liittyen esimerkiksi etätyöskentelyyn. On mahdollista, että osa ohjelman tuloksista ei välttämättä ole yhteiskunnallisesti yhtä kiinnostavia kuin aiemmin.

Ohjelman politiikkavaikuttaminen

Keskeiset tuloksia hyödyntävät tahot olivat ministeriöt (TEM, STM, OKM, LVM ja VM) sekä Opetushallitus ja työmarkkinajärjestöt (EK, SAK, Akava, STTK), joiden kanssa oli jatkuvaa kommunikaatiota sekä ohjelman että yksittäisten hankkeiden tasolla. Lisäksi esimerkiksi työn murroksen teemasta järjestettiin Mestarikurssi, jossa oli vuoropuhelua tutkijoiden,

työmarkkinajärjestöjen, ministeriöiden ja työpaikkojen välillä. Myös WORKCAST- Matkalla töihin -podcast-sarjaan sisältyi tutkijoiden ja päättäjien välistä keskustelua, joka on levinnyt edelleen laajemmin päättäjien tietoisuuteen.

WORK-ohjelman pitkäaikaiset vaikutukset ovat politiikkavälitteisiä. Haastatteluissa käyttäytymisen muutosta pidettiin ongelmallisena tapana arvioida WORK-ohjelmassa tehdyn tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Ohjelman politiikkavälitteisiä vaikutuksia pidettiin haastatteluissa merkittävänä, vaikkakin epätarkkoina. Esimerkiksi Polkuja työhön- hankkeen tuloksia on voitu hyödyntää aikuiskoulutustuen uudistuksessa ja SWiPE-hankkeen tuloksia hallitusohjelman ja työläinsäädännön valmistelussa.

Politiikkavaikuttamisen ansiona oli, että tutkittua tietoa vietiin aktiivisesti toimijoiden pariin tapaamisten avulla. Haastatteluissa todettiin, että ensin on tarve luoda kanavat politiikkavaikuttamiselle (esim. virkamiehet, poliitikot). WORK-ohjelman tutkijat esimerkiksi SWiPE-hankkeessa tekivät vaikuttamistyötä myös suoraan poliitikkojen suuntaan tapaamalla eduskuntaryhmiä. Henkilökohtaisia tapaamisia ja 5-6 hengen ryhmätapaamisia pidettiin hyödyllisenä toimintatapana. Haastattelussa kävi ilmi, että asiantuntijatapaamisissa esimerkiksi selkiytettiin alustatöiden terminologiaa.

Vuorovaikutustyön avulla pystyttiin lisäämään ymmärrystä esimerkiksi työn murroksesta ja alustatyön monipuolisuudesta. WORK-ohjelmassa laadittiin useita työn murrosta käsitelleitä politiikkasuosituksia ottaen kantaa muun muassa ammatillisen koulutuksen reformiin ja alustatyöntekijöiden asemaan. Osa politiikkasuosituksista kohdentui läpileikkaavaan painopisteeseen maahanmuuttoon kuten maahanmuuttajien työllistymiseen (tätä on käsitelty tarkemmin maahanmuuttajien työllistymisen tapaustutkimuksessa liitteessä 2). Poliittikkasuositukset laadittiin hankkeiden yhteistyönä ohjelmajohtajan tuella.

Hallituksen vaihtumisella oli haastatteluaineiston perusteella vaikutusta WORK-ohjelman politiikkavaikuttamiseen. Arvioitiin, että WORK-ohjelman tuloksia on voitu hyödyntää nykyisen hallitusohjelman valmistelussa. Esimerkiksi työllistymisen ja syrjäytymisen näkökulmat olivat enemmän esillä ohjelman loppukaudella kuin ohjelman alussa, jolloin korostuivat muun muassa kasvun mahdollisuudet ja tekoäly.

WORK-ohjelmassa politiikkavaikuttaminen ulottui kansainväliselle tasolle esimerkiksi alustatyöhön liittyen. SWiPE-hanke järjesti alustatyöstä tilaisuuden Suomen EU edustustossa Brysselissä.

Ohjelman käytännön ratkaisut ja toimintamallit

WORK-ohjelmaan sisältyi murrokselliseen työhön kehitettyjä käytännön ratkaisuja. Taidot työhön -hanke kehitti tradenomeilla ja insinööreillä testatun keskiuraan kohdistuvan osaamisen ja valmennuksen. Lisäksi COPE-hanke kehitti verkkokoulun monikulttuurisessa ympäristössä sote-ammattilaisten monikulttuurisen kompetenssin vahvistamiseksi. Tätä on kuvattu tarkemmin maahanmuuttajien työllistymisen tapaustutkimuksessa (liite 2). Haastatteluissa ohjelman heikkoutena pidettiin kuitenkin sitä, että interventiotutkimuksia oli vähemmän suhteessa siihen, että odotuksina ja tavoitteena olivat konkreettiset ratkaisut.

5 Teemojen ja ohjelmakysymysten toimivuus

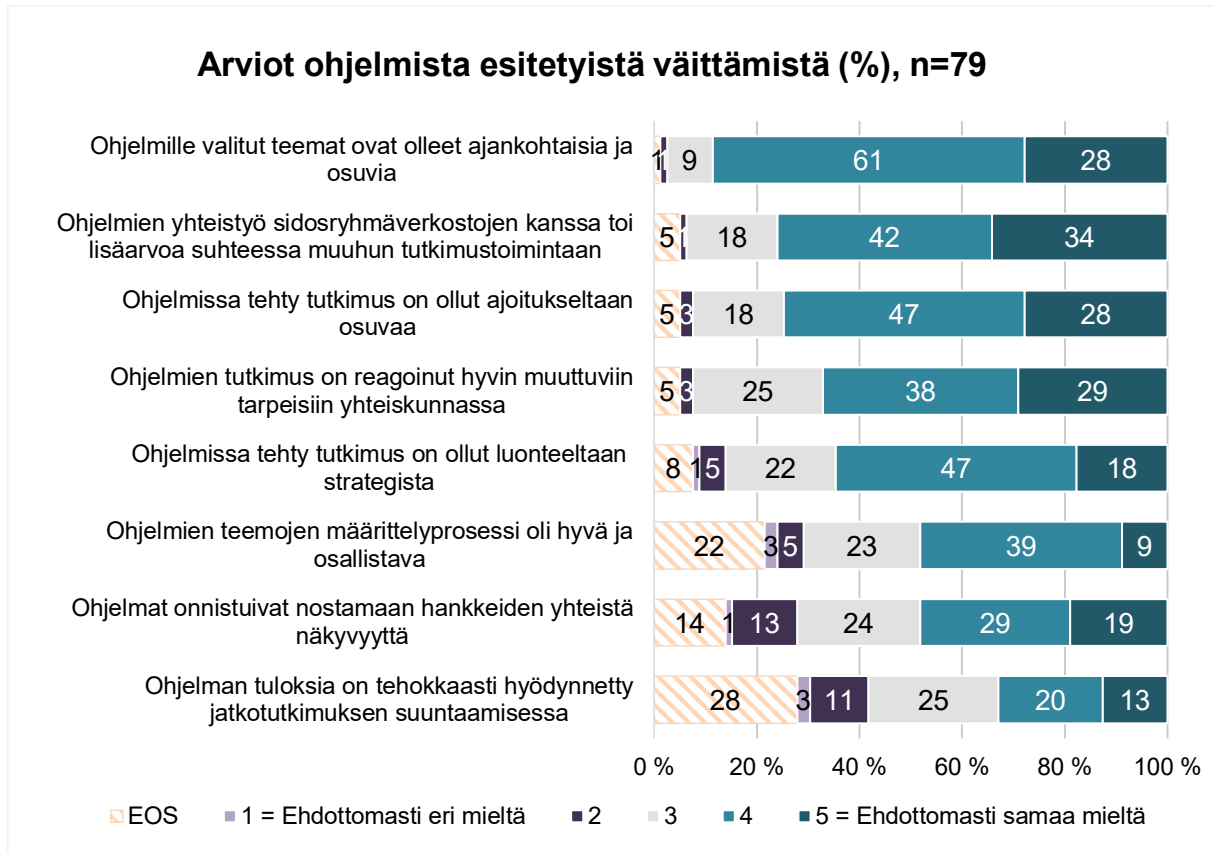
Tähän lukuun on koottu arvioinnin kohteena olevia ohjelmia läpileikkaavat havainnot siitä miten valtioneuvoston päättämät ohjelmien teemat ja STN:n asettamat ohjelmakysymykset ovat toimineet tutkimuksen suuntamisessa yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseksi. Arviointikysymyksenä on ollut analysoida sitä miten teemat ja ohjelmakysymykset tukevat yhteiskunnallisen vaikuttavuuden aikaansaamista ja mahdollistamista.

STN-rahoitus on ollut yksi osa laajempaa TULA-uudistusta¹⁹, jossa kansallista tutkimusrahoitusta allokoitiin uudelleen samanaikaisesti sekä rakenteita että rahoitusmuotoja uudistamalla. Yhteiskunnallisesti merkittävien haasteiden tunnistaminen on STN-rahoituksen ytimessä. STN:n tekemien teema-aloitteiden ja VN:n päättämien teemojen pohjalta laaditaan ohjelmavaukset ja -kysymykset, joihin hakijoiden on hakemuksissaan vastattava²⁰. STN:n rahoitus on ohjelmamuotoista ja ongelmalähtöistä. Siten se vastaa TULA-uudistuksessa asetettuihin tavoitteisiin.

Sekä arvioinnin kyselyn että haastatteluiden perusteella nyt arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien teemojen valinta on yleisesti toiminut hyvin. Teemat olivat osuvia ja ajankohtaisia. Yli 80 % kyselyyn vastanneista oli samaa mieltä tämän väitteen kanssa (ks. Kuva 3). Arvioinnin kyselyn vastaajista noin puolet (48 %) oli samaa mieltä siitä, että myös teemojen määrittelyprosessi oli hyvä ja osallistava (ks. Kuva 3). Vahvuutena on, että teemaehdotuksen valmistelun aikana kuullaan laajasti sekä tiedeyhteisön että sidosryhmien edustajia. Käytössä on muun muassa avoin verkkokysely yhteiskunnallisesti merkittävistä haasteista. Haastatteluissa etenkin tutkijat toivoivat jonkin verran enemmän osallistumista teemojen määrittelyprosessiin. Tarkemmin kysyttäessä tämä useimmiten viittasi toiveeseen saada prosessiin selkeytystä siltä osin, miten STN:n valmistelemista teema-aloitteista valtioneuvosto päätyy tekemiinsä teemapäätöksiin.

¹⁹ Valtion tutkimuslaitosten ja -rahoituksen kokonaisuudistus . Valtioneuvoston kanslia (2013). Valtioneuvoston periaatepäätös valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistukseksi. 5.9.2013.

²⁰ HE 25/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta.

Kuva 3. Kyselyn vastaajien arviot ohjelmia koskevista väittämistä (%), n=79 (vastaajien tarkka jakauma on esitetty liitteessä 1).

Valtioneuvoston URBAN-, HEALTH-, WORK- ja SECURITY-ohjelmille päättämien teemojen koetaan olevan pysyviä siinä mielessä, että ne ovat säilyneet edelleen ajankohtaisina ja yhteiskunnallisesti olennaisina toimintaympäristön muutoksista huolimatta. Ohjelmien teemat pysyvät pitkään, mahdollisesti jopa vuosikymmeniä, ajankohtaisina myös sen takia, että teemat ovat hyvin laajoja. Näiden ohjelmien kohdalla on arvioinnin aineistojen perusteella onnistuttu tavoitteen mukaisesti määrittelemään merkittäviä ja elinkaareltaan pitkäjänteisiä yhteiskunnallisia haasteita. Teemojen laajuuden takia yhden ohjelman alla on voinut olla aiheiltaan hyvin erilaisia hankkeita, kuten esimerkiksi HEALTH-ohjelmassa. Teemojen laajuus saattaa osin selittää sitä, että arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien ohjelmallisuuden lisäarvo on jäänyt osin ohueksi (ohjelmallisuutta käsitellään tarkemmin luvussa 7).

Hallituksen esityksen (HE 25/2014 vp)²¹ mukaan strategisen tutkimuksen tavoitteena on myös osaltaan mahdollistaa tutkimuksen suuntaamista yhteiskunnan muuttuvien tietotarpeiden mukaisesti sekä tutkimuksen katvealueille. Ohjelmien läpileikkaavana painopisteenä oli maahanmuutto, johon kohdistui tietotarpeita vuoden 2015 pakolaiskriisin ja maahanmuuttokysymysten noustessa vahvasti yhteiskunnalliseen keskusteluun. Maahanmuutto nousi läpileikkaavaksi

²¹ HE 25/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta.

teemaksi valtioneuvoston päätöksessä, kun taas STN:n teema-aloitteisiin ei sisältynyt maahanmuuttoa läpileikkaavana painopiste-ehdotuksena²². Tilanne pakolaisten määrän osalta on taantunut ja vaikka tilanne on nyt erilainen kuin vuonna 2015, maahanmuutto on kuitenkin ajankohtainen yhteiskunnallinen haaste pitkälle tulevaisuuteen. Arviointiaineistojen perusteella ohjelmissa tehdyistä hankkeista ja niiden tuloksista on pysyvämpää hyötyä.

Ohjelma-arviointi toteutettiin koronapandemian alettua. Siksi haastatteluissa pohdittiin myös ohjelmien tulosten hyödynnettävyyttä pandemian vaikutuksesta muuttuvassa yhteiskunnassa. Osa yksittäisistä esimerkiksi työelämän muutoksiin liittyvistä tutkimustuloksista on voinut vanhentua pandemian vaikutusten takia erittäin nopeasti. Yleisesti arvioinnin haastattelujen perusteella koettiin kuitenkin, että ohjelmille asetetut ohjelmakysymykset ja myös hankkeiden tulokset pysyvät olennaisina tästä toimintaympäristön muutoksesta huolimatta.

Yleisesti arvioinnin aineistojen perusteella koettiin, että ohjelmissa tehty tutkimus on ollut ajoituksestaan osuvaa ja myös reagoinut oikealla tavalla toimintaympäristön muutoksiin. Esimerkiksi kyselyn vastaajista valtaosa (75 %) oli samaa mieltä, että tutkimuksen ajoitus on ollut osuvaa ja noin 65 % oli samaa mieltä siitä, että tutkimus on reagoinut hyvin muuttuviin tarpeisiin (ks. Kuva 3). Toisaalta arvioinnin aikana käytiin keskustelua siitä, että nimenomaan STN-ohjelmissa rahoitetun tutkimuksen ei kuulu reagoida liian nopeasti muuttuviin tilanteisiin tai päivänpolitiikkaan. Tämä havainto on yhdenmukaista sen kanssa, ettei rahoitusvälineen tavoitteena ole rahoittaa lyhytkestoisia selvitystarpeita²³. Onkin ilmeistä, että STN-rahoituksen tavoitteenasettelu tunnetaan hyvin toimijaverkoston ja ohjelmien sidosryhmien piirissä. STN-rahoitus on tarpeen pitää selkeästi pidempään aikajänteeseen keskittyvänä, suurempia kokonaisuuksia käsittelevänä ja strategisempänä kuin esimerkiksi VN TEAS -rahoituksen²⁴ avulla käynnistetyt selvitykset (tätä analysoidaan tarkemmin luvussa 6.4).

Arvioinnin haastatteluissa nostettiin esiin, että suomalaisen tutkimusyhteisön koko on rajallinen eikä kaikkiin ohjelmille asetettuihin kysymyksiin saatu osuvia hankehakemuksia. Arvioinnin aikana kysyttiin, onko Suomessa olemassa jokaiseen esitettyyn teemaan sopivaa ja riittävän korkeatasoista tutkimusta. Yhteiskunnallinen taloustutkimus tunnistettiin arvioinnin haastatteluissa yhdeksi alueeksi, jolla hankkeiden toimintaa voisi vahvistaa tutkimuksen tulosten vaikuttavuuden edistämiseksi. Kansantaloustiede on yleisesti vahvasti edustettuna STN-hankkeissa ja oli edustettuna WORK- ja HEALTH-ohjelmissa. Arvioinnin haastatteluissa esitetty kritiikki kohdentui siihen, että esimerkiksi politiikkasuosituksissa ei ole välttämättä riittävästi huomioitu taloudellisia reunaehdoja tai tehty näihin liittyvää kustannus-vaikuttavuusanalyysia. Tämän toteuttaminen ei välttämättä ole hankkeissa tehtävän tutkimustyön ydintehtävä eikä edellytyksenä jokaisessa hankkeessa, vaan hankkeiden osana ja rinnalla tähän tulisi kiinnittää huomiota politiikkasuosituksia laadittaessa. Nämä huomiot eivät kohdentuneet erityisesti yksittäiseen arvioinnin kohteena olleeseen ohjelmaan.

²² Valtioneuvoston päätös strategisen tutkimuksen teema-alueista ja painopisteistä 2016, Valtioneuvoston päätös VNK/2015/94

²³ HE 25/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta.

²⁴ Valtioneuvoston kanslian koordinoimalla valtioneuvoston yhteisellä selvitys- ja tutkimustoiminnalla (VN TEAS) tuotetaan tietoa päätöksenteon, tiedolla johtamisen ja toimintakäytäntöjen tueksi. VN TEAS -rahoitus luotiin samaan ainaan kuin STN-rahoitus osana TULA-uudistusta.

STN-toiminnan alussa nostettiin esiin huoli erityisesti tutkimuksen riippumattomuuden säilymisestä tavoiteltaessa yhteiskunnallista relevanssia²⁵. Oli pelkoa siitä, että teemat tai ohjelmien ohjelmakysymykset sitovat ja ohjaavat liikaa tutkimuksen suuntaamista. Tämän arvioinnin tulosten perusteella tämä huoli ei ole realisoitunut ainakaan nyt arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa. Arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien ohjelmakysymykset ovat olleet laveita ja joustavia eivätkä ole rajoittaneet tutkimuksen vapautta. Ohjelmakysymysten määrittely on tämän tavoitteen kannalta ollut onnistunutta.

²⁵ Ks. mm. Haila et al. (2018). Valtion tutkimuslaitosten ja -rahoituksen kokonaisuudistuksen (TULA-uudistus) arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 74/2018.

6 Havainnot ohjelmien yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta

Seuraavassa on jäsennelty arvioinnin päähavaintoja ensin vaikuttavuuden kannalta olennaisten toimijaverkostojen ja kohderyhmien sekä käytettyjen vuorovaikutuksen työkalujen näkökulmista kattaen IOOI-mallin panos-toiminta-osioita (luvut 6.1 ja 6.2). Tämän jälkeen on tarkasteltu IOOI-mallin jälkimmäisen osion yhteiskunnallisia vaikutuksia ja vaikuttavuutta kolmella eri tasolla. Ensin on tarkasteltu yleisellä tasolla tutkimuksen vaikutuksia yleiseen ymmärryksen kasvattamiseen (luku 6.3) ja tämän jälkeen vaikutuksia strategiseen politiikkatason päätöksentekoon (luku 6.4) sekä käytännön toimintamallien ja ratkaisujen tasoihin (luku 6.5).

6.1 Toimijaverkostot ja kohderyhmät

Ohjelmien hankkeissa on ollut mukana laajasti eri toimijaverkostojen edustajia. Konsortiopartnerien yleiskuva on esitetty luvussa 3 ohjelmittain, mutta hankkeissa oli toimijaverkostossa vuorovaikutuskumppaneina mukana laajemminkin eri tahoja. Yhteensä hankkeiden raportoina yhteistyötahoina oli noin 200 eri organisaatiota. Hankkeiden ja ohjelmajohtajien loppuraportointien osana on listattu laajasti valtionhallinnon organisaatioita sekä tutkimusorganisaatioita kotimaassa ja ulkomailla, järjestöjä sekä erilaisia työryhmiä, verkostoja ja yksittäisiä tapahtumia yhteistyötahoina. Hankkeet ja ohjelmajohtajat listasivat osana loppuraportointiaan erikseen keskeisimmät vuorovaikutuskumppaninsa ja näiden organisaatioiden henkilöedustajan. Arvioinnin haastattelut ja kysely kohdennettiin pääsääntöisesti näillä listoilla oleville henkilöille.

Hankkeiden listaamien keskeisten vuorovaikutuskumppanien joukosta korostuvat ministeriöiden ja valtionhallinnon edustajat. Yleisesti noin kolmasosa hankkeiden nimeämisestä keskeisistä vuorovaikutuskumppaneista ja henkilöistä edusti näitä tahoja. Ohjelmilla oli luonnollisesti ohjelmakysymystensä puitteissa hallinnonalakohtaisia eroja eli esimerkiksi HEALTH-ohjelman hankkeissa korostuivat sosiaali- ja terveysministeriö, WORK-ohjelmassa opetus- ja kulttuuriministeriö, URBAN-ohjelmassa ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö ja SECURITY-ohjelmassa sisäministeriö ja ulkoministeriö. Ministeriöiden ja virastojen edustajat olivat usein mukana hankkeiden ohjausryhmissä ja tukiryhmissä. Haastatteluissa korostettiin, että näiden tutkimustyötä tukevien ryhmien rooli on merkittävä vaikuttavuuden mahdollistajana ja tutkimustulosten välittämiseksi tiedon hyödyntäjille. Myös kyselyn vastaajista lähes kaikki korostivat ministeriöiden virkamiesten olevan olennaisimmat tutkimustulosten hyödyntäjät (88 % vastaajista arvioi tämän ryhmän olevan erittäin olennaisia tai olennaisia, kuva 4). Kyselyn vastaajien mielestä tämä kohderyhmä myös onnistuttiin tavoittamaan suhteellisen hyvin (60 % vastaajista arvioi, että ohjelmat tavoittivat kohderyhmän erittäin hyvin tai hyvin, kuva 5) ja haastattelut tukivat tätä havaintoa. Kyselyssä ministeriöiden edustajien jälkeen korostettiin valtion virastojen ja laitosten virkamiehiä, poliittisia päätöksentekijöitä ja kuntien virkamiehiä keskeisimpinä tiedon hyödyntäjinä (Kuva 4).

Poliittiset päätöksentekijät ovat olennaisia tiedon hyödyntäjiä ja vuorovaikutustyön kohderyhmä. Hankkeet olivat listanneet muutaman tätä kohderyhmää edustavan henkilön keskeiseksi

vuorovaikutuskumppaniksi. Poliittisten päätöksentekijöiden kohdalla ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista hakea suoraa vuorovaikutuskumppanuutta henkilötasolla. Tutkimusten tulokset välittyvät muin tavoin yhteistyössä näitä tahoja edustavien ryhmien kuten eduskuntaryhmien ja valiokuntien kanssa. Tätä käsitellään tarkemmin luvussa 6.4. Haastatteluissa todettiin, että poliittisten päätöksentekijöiden tavoittaminen on joka tapauksessa haastavaa ja kyselyn vastaukset tukivat havaintoa, että tämän kohderyhmän tavoittamisessa on onnistuttu heikommin (kuva 5).

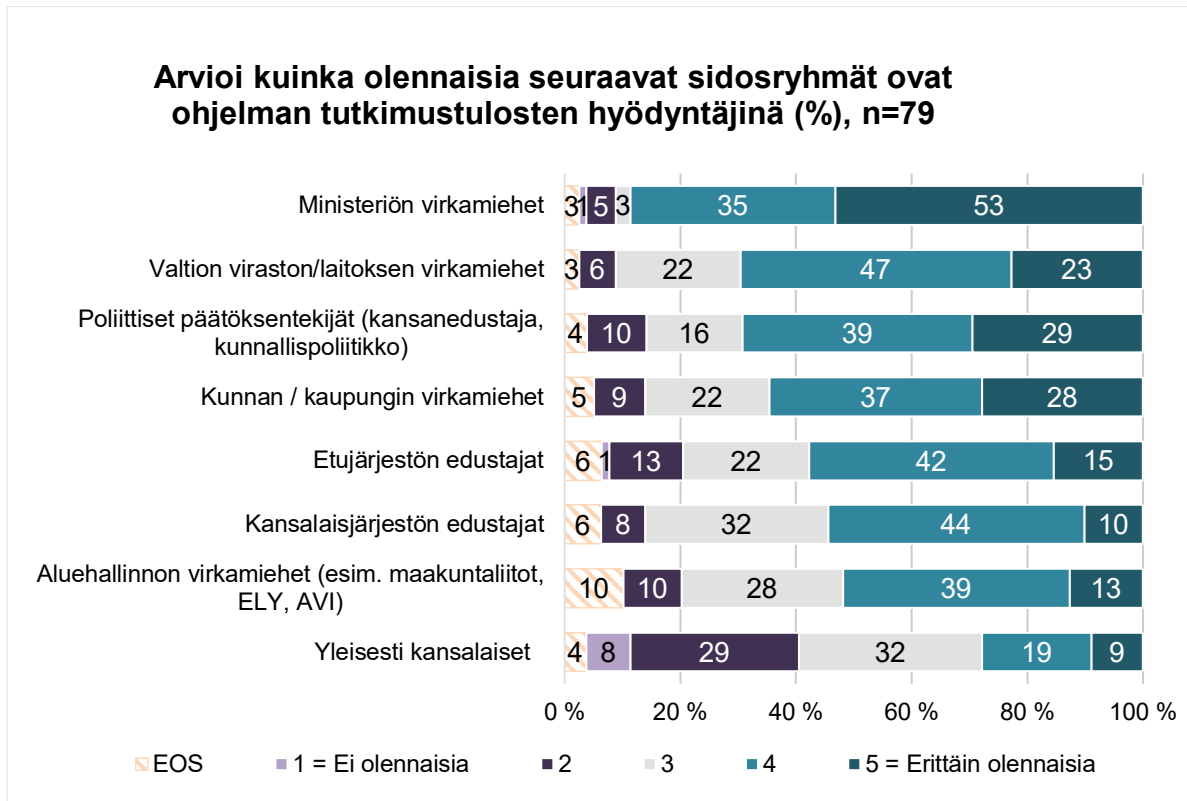
Kaupungit ja aluehallinto korostuivat hankkeiden listaamina keskeisinä vuorovaikutuskumppaneina HEALTH-, URBAN- ja WORK-ohjelmissa. SECURITY-ohjelmassa kaupunkinäkökulma oli vähäisempi. Kaupungeista olivat edustettuina erityisesti suuremmat kaupungit ja Kuntaliitto kattojärjestönä. HEALTH-ohjelmassa oli mukana luonnollisesti vuorovaikutuskumppaneina sosiaali- ja terveysalan toimijoina sairaanhoitopiirejä ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymiä.

Hankkeiden ja ohjelmien keskeisten vuorovaikutuskumppanien listalla noin 20 % henkilöistä edusti järjestökenttää, noin kaksi kolmannesta näistä etujärjestöjä (esimerkiksi työmarkkinajärjestöt) ja loput kansalaisjärjestöjä. Haastatteluissa korostettiin, että vaikuttavuuden kannalta järjestökenttä on erittäin olennainen. Näillä toimijoilla on oman toimintansa osana viestintäkanavat ja toimivat työkalut saavuttaa olennaisia kohderyhmiä. Haastatteluissa nostettiin esiin, että yhteiskehittämistä (co-creation) olisi tullut olla vielä enemmän järjestösektorin kanssa. Eriyisesti tämä tuli esille HEALTH-ohjelmassa, koska terveyden ja hyvinvoinnin alueella järjestötoiminnalla on merkittävä rooli yhteiskunnallisena vaikuttajana.

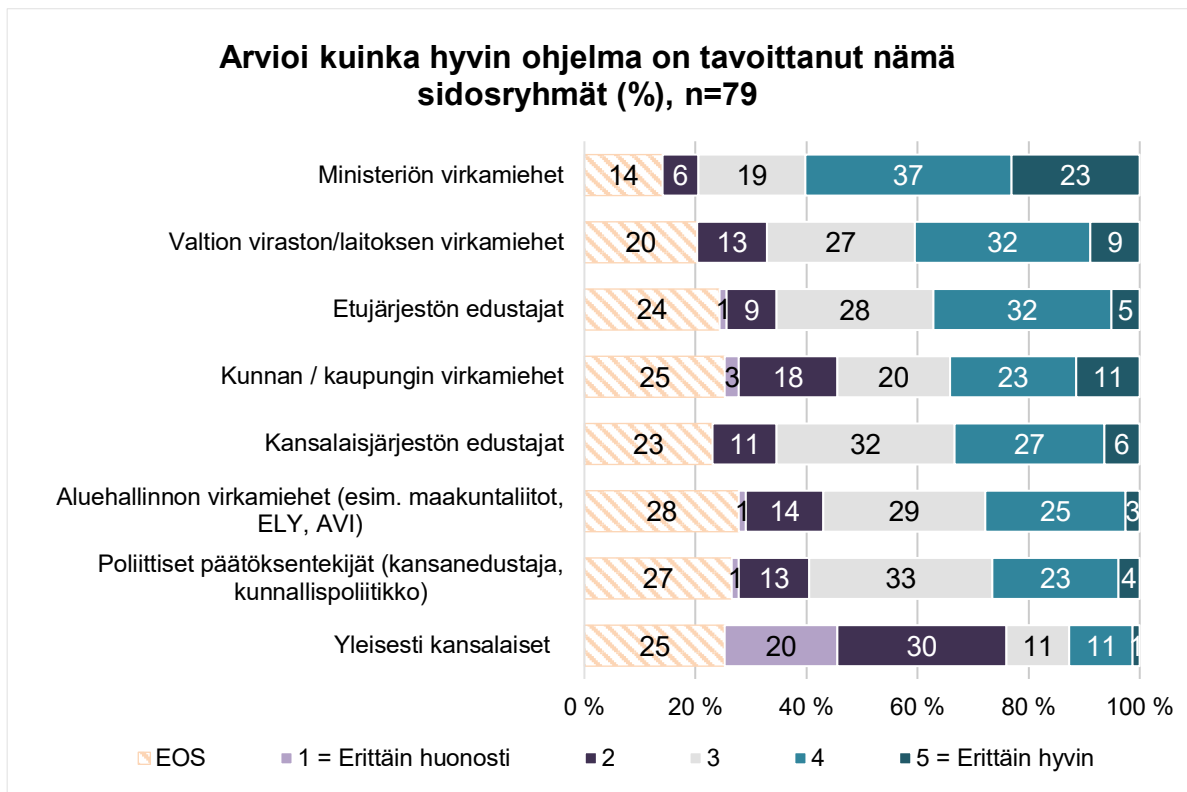
Elinkeinoelämä ja yritykset näyttäytyvät hyvin ohuesti ohjelmien vuorovaikutuskumppaneina tai kohderyhminä. Keskeisten vuorovaikutuskumppanien listalla yritysedustajia henkilöinä oli mainittu 22 kpl (n. 10%), mutta näistä puolet olivat vuorovaikutustyöhön osallistuneita konsultteja²⁶. HEALTH- ja WORK-ohjelmissa oli mainittu yrityskumppaneina Suomen suurimpia eläke- ja vakuutusyhtiöitä. URBAN-ohjelmassa oli muita ohjelmia enemmän mainittuna kohderyhminä kaupunkisuunnittelun sekä rakennus- ja kiinteistöalan yrityksiä, mutta varsinaisina vuorovaikutuskumppaneina vain muutamat. URBAN-ohjelmalle oli tyypillistä laaja verkostoituminen koko kaupunkisuunnittelun kentällä, jossa luontaisasti on mukana paljon kaupunkien ja yritysten edustajia yhdessä.

Kyselyssä ja haastatteluissa käsiteltiin suuren yleisön ja kansalaisten roolia sidosryhmänä tai tutkimustulosten kohderyhmänä. Kyselyn vastaajien mielestä tämä kohderyhmä oli esitetyistä vaihtoehtoista vähiten tärkeä tutkimustulosten suora hyödyntäjä ja myös haastattelujen perusteella näiden hankkeiden päätehtävänä ei ollut tiedon laaja levittäminen suurelle yleisölle. Haastatteluissa hankkeiden edustajat ja tutkijat totesivat kokeneensa, että hakemusvaiheessa painotettiin liikaa suuren yleisön osallistamista ja laajan yleisön tavoittamista. Toisaalta laajeman yleisön tavoittamisella on iso välillinen merkitys tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta. Yleisen tietoisuuden kasvattamisen merkitystä ja laajempaa tulosten viestintää käsitellään tarkemmin luvussa 6.3.

²⁶ Näistä suurin osa oli Demos Helsingin edustajia, jotka tässä yhteydessä on luokiteltu vuorovaikutuskumppanuiden yritysedustajiksi muiden vuorovaikutuskonsulttien tapaan.

Kuva 4. Arvioi kuinka olennaisia seuraavat sidosryhmät ovat ohjelman tutkimustulosten hyödyntäjinä (%), n=79.

Kuva 5. Arvioi kuinka hyvin ohjelma on tavoittanut nämä sidosryhmät (%), n=79.

6.2 Vuorovaikutustoiminta

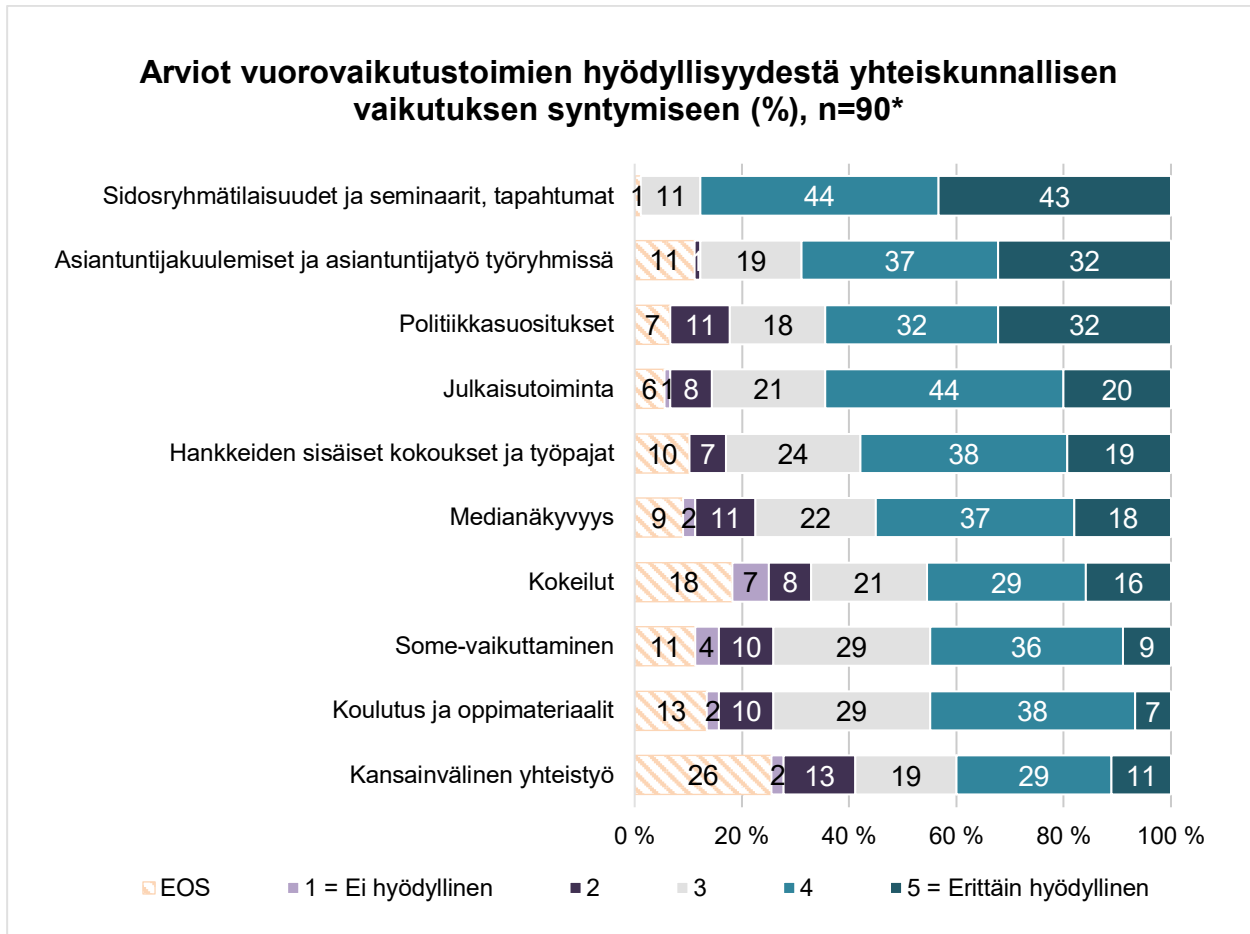
Ohjelmissa on käytetty erittäin monimuotoisesti erilaisia vuorovaikutuksen työkaluja kohderyhmien saavuttamiseksi ja yhteiskehittämisen tukena. Luvuissa 6.3–6.6 käsitellään tarkemmin erilaisten työkalujen roolia vaikuttavuuden mahdollistajina. Tässä luvussa on koottu yhteen päähavainnot vuorovaikutustoiminnasta keskittyen panostuksiin ja toimintaan (IOOI-mallin IO-osio).

Ohjelmien hankkeet ovat raportoineet loppuraportoinnin vaatimusten mukaisesti hyvin kattavasti mm. hankkeiden yleistajuisia julkaisutuotoksia, tapahtumia, osallistujien määriä, pidettyjä puheenvuoroja ja asiantuntijaosallistumisia. Hankkeiden raportoinnin pohjalta voidaan todeta, että yleinen vuorovaikutustoiminta laajemman yleisön tavoittamiseksi on ollut erittäin laaja ja monipuolista, vaikka edellisessä luvussa kuvatus mukaisesti tätä ei pidetä strategisen tutkimuksen tärkeimpänä kohderyhmänä. Hankkeet ovat esimerkiksi yhteensä listanneet n. 2 600 kpl esityksiä suurelle yleisölle ja sidosryhmätilaisuuksissa. Näissä tilaisuuksissa on hankkeiden arvioiden perusteella ollut yhteensä n. 125 000 henkilöä kuulijoina. Täsmällisiin lukuihin on syytä suhtautua varauksella, koska hankkeet ovat loppuraportoinnissaan osin tulkinneet erityyppisen toiminnan luokittelut eri tavoin, osin listanneet samoja tapahtumia (ohjelmat ja hankkeet järjestivät yhteistapahtumia) sekä mahdollisesti osin jättäneet osan tutkimusryhmien toiminnasta raportoimatta. Loppuraportoinnin perusteella ohjelmien välillä ei ollut selkeitä eroja yleisessä toiminnan laadussa tai kohdentumisessa, mutta yksittäisten hankkeiden välillä on jonkin verran eroa osan painottaessa esimerkiksi enemmän viestintää laajemmalle yleisölle.

Kyselyssä ja haastatteluissa kartoitettiin eri vuorovaikutustoimien yleistä hyödyllisyyttä (ks kuva 6). Sidoryhmätilaisuuksia, seminaareja ja tapahtumia pidetään erittäin tärkeinä. Esimerkiksi strategisen tutkimuksen Mestarikurssit, joita järjestettiin syrjäytymisen ehkäisemisestä, työn murroksesta ja hyvinvoinnin tulevaisuudesta, mainittiin erikseen tärkeinä sidoryhmätilaisuuksina²⁷. Yleisiä tapahtumia, kuten Rakkaudesta tieteeseen²⁸ -tapahtumia, pidetään tarpeellisena ja hyvänä asiana yleisen tietoisuuden kannalta, mutta kohdennettuja tilaisuuksia on pidetty hyödyllisempänä vaikuttavuuden kannalta. Suurelle yleisölle viestintää käsitellään tarkemmin luvussa 6.3.

²⁷ Lisätietoja <https://stnmestarikurssit.fi/>

²⁸ Tilaisuudet järjestettiin nimellä Rakkaudesta tieteeseen vuosina 2016-2018 ja vuonna 2019 nimellä Ratkaisuja tieteestä.

Kuva 6. Arviot vuorovaikutustoimien hyödyllisyydestä yhteiskunnallisen vaikutuksen syntymiseen (%). *Kyselyvastauksiin on lisätty 11 haastatellun vastaukset samaan kysymyspatteristoon.

Tutkijoiden toimiminen asiantuntijoina ja tutkimustiedon kiteyttäminen politiikkasuosituksiksi koettiin tärkeiksi työkaluiksi päätöksentekoa tukevan tiedon hyödyntämisessä haastattelujen, kyselyaineistojen sekä hankkeiden vaikuttavuuskertomusten perusteella (ks. esim. kyselyvastauksen arvio näiden hyödyllisyydestä kuva 6). Näiden vaikutuksia käsitellään tarkemmin luvussa 6.4. Taulukossa 4 on esitetty yhteenveto ohjelmittain hankkeiden tutkijoiden asiantuntijatehtävistä kattaen erilaiset lausunnot, valiokuntakuulemiset ja osallistumisen erilaisiin valmisteleviin työryhmiin perustuen hankkeiden loppuraportoinnissa ilmoittamiin lukumääriin. Hankkeiden välillä oli eroja raportointitavoissa²⁹, mutta yleisesti voidaan hankkeiden tutkijoiden todeta osallistuneen aktiivisesti asiantuntijatyöhön eikä ohjelmien välillä ollut eroja toimintatavoissa. Tutkimusten tuotosten osalta politiikkasuositukset on koettu pääsääntöisesti hyväksi ja

²⁹ Esimerkiksi WORK-ohjelman kohdalla iso lukumäärä johtuu yksittäisen hankkeen (SWIPE) kirjaustavasta listata asiantuntijatyöhön jokainen yksittäinen hanke-esittely ja hallitusjäsenyydet verrattuna esim. URBAN ohjelman kohdalla yhden hankkeen (URMI) asiantuntijatyön kirjaamiseen vain yhden tutkijan työryhmätöiden osalta.

uudenlaiseksi työkaluksi³⁰. Näiden tuottaminen on erityisesti kannustanut tutkijoita tiivistämään tuloksia päätöksentekijöiden kannalta hyödylliseen muotoon.

Taulukko 4. Hankkeiden raportoimat osallistumiset asiantuntijoina esimerkiksi työryhmiin ja asiantuntijakuulemisiin, yhteenveto ohjelmatasolla lukumäärinä.

Osallistumiset asiantuntijana (esimerkiksi työryhmätyö, asiantuntijalausunnot)	
WORK	186
URBAN	96
HEALTH	86
SECURITY	33
	401

Ohjelmatoiminnassa painotettiin yhteiskehittämistä eli tutkimuksen tekemistä ja tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämistä yhdessä tiedon hyödyntäjien kanssa. Yleisesti haastattelujen perusteella voidaan todeta, että yhteiskehittäminen on ollut arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa hyödyllistä. Yhteiskehittämiseen panostamalla on pystytty luomaan uusia vuorovaikutusverkostoja yli tieteenalojen ja tiedon hyödyntäjien kanssa. Tutkimusta on tehty monipuolisesti vuorovaikutuksessa ja suurimmassa osassa hankkeita on selkeitä yhteiskehittämisen elementtejä. Hankkeissa käytettyjä yhteiskehittämisen työkaluja ovat olleet esimerkiksi erilaisten kokeilujen läpivienti, toimintamallien kehittäminen ja vertaileva analyysi. Näitä toimintoja ei ole tarkasti määritelty tai raportoitu hankkeiden loppuraporteissa, mutta esimerkkejä näistä on koottu hankkeiden vaikuttavuuskertomuksista arvioinnin tapaustutkimuksiin ja vaikutuksia on käsitelty tarkemmin luvussa 6.5. sekä kuvattu ohjelmittain luvussa 4. Yhteiskehittäminen on ollut monille tutkijoille ja tieteenaloille uusi tapa toimia ja tässä on vielä paljon opittavaa. Yhteisen ”kielen” löytäminen vaatii aikaa ja matka yhteisestä tekemisestä tieteellisen julkaisu-toimintaan on pitkä. Lisäksi yhteiskehittäminen vaatii sitoutumista ja motivaatiota tiedon hyödyntäjien taholta eli yhteiskehittämisen tulee olla kaksi-suuntaista.

6.3 Yleisen tietoisuuden ja ymmärryksen kasvattaminen

Arvioinnin aikana käydyissä haastatteluissa ensimmäinen reaktio yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen oli lähes poikkeuksetta, että tutkimuksen merkittävin yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ollut yleisesti ilmiön ymmärtämisen syveneminen ja laajentuminen, uusien asioiden nostaminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja yleinen tiedon tuotanto (ks. myös kyselyn vastaukset

³⁰ <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/tutkimusta-tiedon-kayttajalle/politiikkasuositukset/>

kuvassa 7). Nämä ovat tärkeitä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osa-alueita strategiselle tutkimukselle ja edellytystekijöitä muille vaikuttavuuksille. Yksittäisinä esimerkkeinä ohjelmien vaikutuksista yleisen ymmärryksen kasvattajina voi mainita WORK-ohjelman työn alustatalouden parissa ja URBAN-ohjelman kaupungistumisen skenaariotyöt.

Kuva 7. Ohjelmien tärkeimmiksi arvioidut vaikutukset. *Vastaajilla oli mahdollisuus valita korkeintaan kolme tärkeintä vaikutusta.

Yleisellä tasolla arvioinnin haastatteluissa esitettiin arvioita, että tieteen näkyvyys on kasvanut, ja että strateginen tutkimus on ollut tässä merkittävässä roolissa. Nähtiin, että tilanne on kehittynyt positiivisesti, vaikka samaan aikaan viimeisen viiden vuoden aikana tutkimuksen kamppailu kaiken kilpailevan informaatiotulvan keskellä on kiristynyt. Tutkimustulosten näkyvyyden osalta on huomattava, että nyt arvioinnin kohteena olleet ohjelmat ja ohjelmien hankkeet ovat tehneet yhteistyötä muiden ohjelmien ja hankkeiden sekä eri sidosryhmien kanssa. Tämän vuoksi juuri näiden ohjelmien eriytettyä vaikutusta ei voida arvioida. Yhteistyö näkyvyyden kasvattamiseksi on myös tärkeää. Arvioinnin kohteena olleissa hankkeissa oli hyviä esimerkkejä siitä, miten tiedon jakaminen tehostuu ja tavoittaa paremmin laajemmankin yleisön, kun tätä työtä tehdään valmiiden viestintäkanavien omaavien sekä tiedon jakamista normaalisti tekevien olennaisten kumppanien kanssa. Näitä esimerkkejä on kuvattu mm. maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) -uudistuksen, maahanmuuttajien työllistymisen ja tyypin 2. diabeteksen hoidon toimintamallien tapaustutkimuksissa (liite 2).

STN-ohjelmien hankkeilta edellytettiin yleistä viestintää ja näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa. Kyselyyn vastanneet pitivät yleistä medianäkyvyyttä some-vaikuttamista hyödyllisempänä. Kuitenkin parantunutta some-näkyvyyttä ja tutkijoiden aktiivista keskustelua some-kanavilla kiitettiin haastatteluissa. Tätä edisti, että tutkijoille oli tarjolla koulutusta vuorovaikutukseen, ja että hankkeilla oli esimerkiksi Twitter-tilit. Ohjelmien hankkeiden Twitter-tilien seuraajien lukumääriä

on esimerkkinä esitetty taulukossa 5. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mahdollistamisen kannalta on kuitenkin otettava huomioon, että hankkeiden omien Twitter-tilien ohessa hankkeiden tutkijoiden ja sidosryhmien jäsenten pitämät henkilökohtaiset tilit saattavat olla tärkeämpiä tiedonvälityksen ja yhteiskunnallisen keskustelun välineitä. Haastatteluissa osa kohderyhmien edustajista esitti toiveita tutkijoiden vielä vahvemmassa media- ja some-vaikuttamisesta ja osallistumisesta ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Sekä tutkijat että tiedon hyödyntäjät puhuivat haastatteluissa tutkijoiden aktiivisesta osallistumisesta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja siitä, miten tämä on osalle tutkijoista hankalaa. Tutkijat eivät halua, että heidän tutkimuksensa välittyy liian kärjistettynä tai siitä tehdään liian mustavalkoisia tulkintoja. Oleellisinta myös tiedon hyödyntäjien mielestä on, että tulokset perustuvat tieteelliseen näyttöön, ja että tämä käy myös viestitystä sisällöstä ilmi. On otettava myös huomioon, että tutkimusaloilla, tutkimuslaitoksilla ja yliopistoilla on erilaisia perinteitä tiedeviestinnässä. Esimerkiksi tuli esille, että konsortion sisällä vuorovaikutukseen panostaminen oli yliopistossa vieraampaa kuin tutkimuslaitoksissa. Vuorovaikutuksen kehittämisen koulutuksia pidettiin hyvänä asiana.

Taulukko 5. Hankkeiden raportoimat omien Twitter-tiliensä seuraajamäärät, yhteenveto ohjelmatasolla.

Hankkeiden Twitter-tilien seuraajat yhteenlaskettuna ohjelmittain	
HEALTH	3231
WORK	2822
URBAN	2040
SECURITY	1272
	9365

Arvioinnin aineistojen perusteella monitieteisyys on osaltaan edistänyt tutkimustulosten jakamista ja viestintää. Monitieteisyys on vaatinut tutkimusyhteisöltä panostuksia yhteisen kielen löytymiseen, mikä on parantanut myös tulosten jakamisen kyvykkyyksiä. Poliitiikkasuositukset on koettu hyväksi tulosten esittämistavaksi, ja niiden laadinta on auttanut myös tutkijoita monitieteisen tutkimuksen tulosten yhteistä kiteyttämistä.

Arvioinnin haastatteluissa ja kyselyn avovastauksissa esitettiin näkemyksinä, että yleisen ymmärryksen ja tietoisuuden kasvattaminen on välttämätön, mutta ei riittävä STN-ohjelmien vaikuttavuuden elementti. Yleinen tiedon lisääminen ilmiöistä ei riitä täyttämään instrumentille alussa asetettuja odotuksia konkreettisten ratkaisujen tuottamisesta suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Haastatteluissa esitettiin jonkin verran kriittisiä huomioita, että STN-ohjelmien hankkeiden tuottaman yleisen tiedon hyödyntäminen on jäänyt liian vähäiseksi. Odotukset vaikuttavuudelle ovat olleet suuremmat (asiaa käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa 6.4). Näitä huomioita ei voi kohdentaa vain yksittäiseen arvioinnin kohteena olleeseen ohjelmaan.

6.4 Poliittikkavaikuttaminen

Yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi tuotettavan tiedon hyödyntäminen todettiin haastattelussa yleisesti STN-ohjelmien vaikuttavuuden päätavoitteeksi. Tärkeimmäksi tuotetun tiedon kohderyhmäksi arvioitiin ministeriöiden virkamiehet (ks. kuva 4). Arvioinnin kohteena olleiden STN-ohjelmien tulosten poliittikkatason olennaisia hyödyntäjiä ovat olleet valtioneuvoston rinnalla myös aluehallinto, sairaanhoitopiirit ja kaupungit. STN-ohjelmien tuotoksia on hyödynnetty useiden selontekojen, kansallisten strategioiden ja toimenpideohjelmien valmistelussa. Havaittuja vaikutuksia on kuvattu tarkemmin luvussa 4 ja tapaustutkimusmuistioissa (liite 2) ja näistä on tähän nostettu muutama esimerkki vaikuttavuudesta osana päätöksenteon valmisteluprosesseja.

- URBAN-ohjelman hankkeilla oli selkeä kytkentä maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) uudistusprosessiin. Tuotettua tutkimustietoa on käytetty lainvalmistelussa käsiteltäessä vaikeita asioita, jotka koskevat mm. lakisääteisyttä vs. vapaamuotoisuutta, kuntien velvoittavuutta ja vuorovaikutuksen järjestämistä. Selkeä vaikutus on ollut pakollisen kaupunkiseututasoisen suunnittelun tarkentuminen MAL-sopimusseuduille.
- WORK-ohjelman tuloksia hyödynnettiin aikuiskoulutustuen uudistuksessa. Aikuiskoulutustutkimus osui aikuiskoulutustuen uudistuksen kannalta täsmälleen oikeaan aikaan. Aiheeseen liittyvää tutkimusta ei ollut käytössä laajasti.
- WORK- ja HEALTH-ohjelmien hankkeiden tuloksia on hyödynnetty sote-uudistuksen valmistelussa. Tältä osin yksityiskohtia on kuvattu esimerkiksi tapaustutkimuksessa koskien nuorten syrjäytymisen ehkäisyä.
- SECURITY-ohjelman hankkeiden tuloksia on hyödynnetty mm. yhteiskunnan turvallisuusstrategian ja valtion kotouttamisohjelman valmisteluissa.

Arvioinnin aineistoissa nostettiin esiin poliittikkasuositukset erittäin tärkeänä vuorovaikutuksen työkaluna juuri poliittikkavaikutusten syntymiseksi. Hyvästä poliittikkasuosituksesta on helppo nostaa osioita esimerkiksi kansalliseen strategiaan tai hyödyntää näitä lakiesitysten lausunto-kierroksilla. Erityisen hyvinä pidettiin temaattisia, useamman hankkeen yhteisiä poliittikkasuosituksia, joista esimerkki on hankkeiden yhdessä keväällä 2019 laatimat poliittikkasuositukset maahanmuuttajien työllistymiseksi. Poliittikkasuositusten laatiminen vaatii tutkijoilta kykyä tiivistää keskeiset tulokset muotoon, joka on päätöksentekijöille hyödyllinen. Arvioinnin haastattelujen perusteella pidettiin hyvänä, että näitä kyvykkyksiä on kehitetty hankkeissa.

Arvioinnin haastattelussa nostettiin esiin myös poliittikkasuosituksia koskevia kehittämiskohteita.

- Esimerkiksi ryhmähaastattelussa ilmeni, että osa sidosryhmistä ei tuntenut oman työnsä kannalta olennaisia tuotettuja poliittikkasuosituksia lainkaan. Hankkeiden välillä on eroja. Yleisesti voidaan kysyä, onko poliittikkasuositusten viestintään ja jalkauttamiseen panostettu riittävästi sekä kohdennetusti oikeille hyödyntäjätahoille. Poliittikkasuositusten laatiminen vaatii myös uudenlaista osaamista ja tähän tutkijoiden kouluttamiseen on hyvä panostaa. Tähän on jo reagoitu ja koulutusta on jo järjestetty osana ohjelmatoimintaa.

- Strategisen tutkimuksen tuloksista on koostettu ilmiölähtöisesti kiteytettyjä Ratkaisukortteja päättäjien, päätöksentekoa valmistelevien, median ja kaikkien yhteiskuntakehityksestä kiinnostuneiden käyttöön³¹. Ratkaisukortteja ei mainittu arvioinnin haastatteluissa ollenkaan. On huomattava, että näitä tuotettiin ensimmäisen kerran vasta aivan arvioinnin kohteena olevien ohjelmien lopussa. Tietoisuus näistä on jäänyt nyt haastateltujen joukossa ilmeisesti vähäiseksi, mutta tätä tutkimusten tulosten välittämistä on hyvä edelleen kehittää. Keväällä 2021 Ratkaisukortit tullaan julkaisemaan digitaalisessa muodossa.
- Poliittikasuosituksen todellisesta hyödyntämisestä ja ”levikistä” ei saada tietoa. Poliittikasuositukset julkaistaan verkkosivuilla ja mediassa, mutta ei tiedetä tarkkaan, kuka ne lukee ja onko tavoitettu juuri oikea kohderyhmä. Haastatteluissa todettiin, että aina ei ole ollut selvää, minkä tahon päätöksenteon tueksi poliittikasuositus on laadittu, ja minkä tahon olisi tarkoitus viedä suositus käytäntöön.
- Haasteena pidettiin sitä, miten vastaanottajat suhtautuvat tutkijoiden laatimaan poliittikasuositukseen. Suositus saattaa olla vastoin päätöksentekijöiden odotuksia ja toiveita. Poliittikasuositus parhaimmillaan käynnistää hyvää keskustelua ja toimii päätöksenteossa vakaana ja luotettavana pohjana huomioiden useita eri näkökulmia siten, että suositukset voisivat myös olla realistisia toteuttaa. Keskusteluissa pohdittiin, että poliittikasuositukset tulisi tehdä useamman tutkimuksen meta-analyysinä ja niiden perusteella käytävään keskusteluun voisi panostaa enemmän.

Arvioinnin aineistojen perusteella pääasiallinen vaikuttavuuspolku poliittikatason vaikutuksiin on perustunut hyvin kohdennettuun tutkijan ja hyödyntäjän vuorovaikutukseen ja kykyyn kytkeä tiedon tuottaminen oikeaan prosessiin, välittämiseen oikealla foorumilla ja oikealla ajoituksella. Esimerkiksi hankkeiden poliittikasuosituksen julkaisemisen ajankohta on erittäin kriittinen niiden hyödynnettävyyden kannalta. Arvioinnin haastatteluissa nostettiin positiivisia esimerkkejä siitä, että verkostot ovat tiivistyneet ja hyödyntäjien kynnys ottaa tutkijaan yhteyttä suoraan on maldunut.

Hankkeiden ohjausryhmät ovat olleet erittäin tärkeä kanava tulosten hyödyntämisessä. Ohjausryhmissä ovat parhaimmillaan mukana tahot, jotka suoraan hyödyntävät tutkimuksen tuloksia omassa työssään ja pystyvät täsmentämään tietotarpeitaan tutkijoille. Arvioinnin haastatteluissa korostettiin, että hyvin kohdennetut ja tiiviit sidosryhmätilaisuudet ja työpajat ovat olleet hyödyllisiä ja parempia tiedon hyödyntämisen ja vuorovaikutuksen kannalta kuin isot yleisötahtumat. Muita merkittäviä konkreettisia toiminnan tapoja vaikuttavuuden edistämiseksi ovat olleet valiokuntakuulemiset³² sekä suorat valmisteluryhmien, yksittäisten virkamiesten ja työryhmien kontaktit (ks. taulukko 4 luvussa 6.2). On huomattava, että myös mediajulkisuudella ja suurelle yleisölle suunnatulla tulosten jakamisella on välillisesti merkittävä vaikutus tutkimustiedon jakamiseksi poliittiseen päätöksentekoon.

³¹ <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/tutkimusta-tiedon-kayttajalle/ratkaisukortit/>

³² Valiokuntatyöskentely ja näissä järjestetyt asiantuntijakuulemiset ovat tärkein tiedon jakamisen kanava kansanedustajille. Leppänen, Joonas et al. (2020) selvityksessä ”Miten tietoa käytetään päätöksenteossa? - Selvitys kansanedustajien tiedonkäytöstä lainsäädäntötyöhön liittyvässä päätöksenteossa”, Sitran selvityksiä 172, Sitra 2020.

Tiedon välittymisen perustuessa usein henkilökohtaisiin suhteisiin ja verkostoihin on huomattava henkilöiden vaihtuvuus yhtenä merkittävänä tekijänä yksittäisiä vaikuttavuuspolkuja tarkasteltaessa. Hankkeiden tutkijoita on esimerkiksi siirtynyt virkamiestehtäviin, mikä on positiivinen luonteva tapa siirtää kertynyttä tietoa käytäntöön. Henkilöiden vaihtuvuudessa on myös haasteita. Esimerkiksi hankkeiden ohjausryhmien uusien henkilöiden perehdyttämiseen tulisi kiinnittää huomiota hankkeiden ollessa käynnissä. Hankkeen kohderyhmän avainhenkilön vaihtaessa tehtäviä saattaa mukana lähteä hiljaista tietoa, joka on kertynyt tutkimustyötä seurattaessa ja siihen osallistuessa.

Haastatteluissa tiedon hyödyntäjien kanssa esitettiin usein toive lisätä entisestään suoraa vuorovaikutusta tutkijoiden kanssa. Tässä on eroja hankkeiden välillä, ja iso osa tutkijoista on kiitetävän aktiivisesti ollut suoraan yhteydessä tiedon hyödyntäjien kanssa. On huomattava, että poliittisten päättäjien ja virkamiehien tavoittaminen on myös haasteellista ja voidaan kysyä, kuinka paljon juuri tutkijat voivat käyttää aikaa suoraan vuorovaikutukseen henkilötasolla. Hankkeissa on eroja, eli osin on saatu hyvin mukaan ja sitoutuneiksi oikeat tahot ohjausryhmissä, ja toisaalta on myös ollut haasteita saada puolin ja toisin sitoutumista ja aikaa osallistua. Erityisesti HEALTH-ohjelman haasteena oli ohjelmakauden aikana käynnissä ollut sote-uudistuksen valmistelu, joka yhtäältä on pitänyt tiedon hyödyntäjät kiireisinä ja toisaalta johtanut tilanteeseen, jossa on ollut haastavaa määritellä kuka tulee olemaan jatkossa olennaisin tiedon hyödyntäjä-taho ja ratkaisuja eteenpäin vievä taho.

Sitoutumisen ja osallistumisen vahvistamista pohdittaessa osassa tiedon hyödyntäjien haastatteluja nostettiin esiin, että tutkimuksen tuotokset eivät aina ole vastanneet odotuksia. STN:n toimintaa ohjaavaan lakiin kirjattu rahoituksen tavoite tuottaa tutkimuksella ratkaisuja merkittäviin yhteiskunnan haasteisiin ja ongelmiin on hyvin sisäistetty (ks. luku 5), mutta hyödyntäjien mielipiteissä nousi esiin, että ”ratkaisuhakuisuutta” olisi voinut olla enemmänkin. Tämä vaatimus ei ole aivan yksiselitteinen kritiikin kohta, ja haastatteluissa nostettiin esiin eri näkökulmia. Ensinnäkin tulisi määritellä, mikä on toivottu ratkaisun yksityiskohtaisuuden määrittelyn taso erilaisten tiedon hyödyntäjien näkökulmasta. Hyödyntäjät nostivat esiin, että esimerkiksi tutkimuksen tuottamat politiikkasuositukset eivät ole aina olleet käytännössä toteutuskelpoisia. Toisaalta ongelmana voi olla tiedon hyödyntäjien kyky määritellä omat tietotarpeensa ja odotuksensa riittävän selkeästi tutkimukselle kiinnostavaksi ja työstettäväksi ilman, että rajataan tai ohjataan strategista tutkimusta liikaa. Tämä toimii parhaiten, jos myös tiedon hyödyntäjällä on itsellään tutkimustaustaa. Suoraa vuorovaikutusta henkilötasolla tutkijoiden kanssa toivotaan joka tapauksessa vielä enemmän, jotta puolin ja toisin ymmärrys ongelmista, tietotarpeista ja tuotoksien hyödynnettävyyden edellytyksistä paranisi.

Haastatteluissa korostettiin sitä, että strategisen tutkimuksen tulisi olla strategisella tasolla ja perustua pitkäjänteiseen tutkimukseen yhteiskunnallisesti merkittävien teemojen parissa, kuten lakiin on kirjattu. Esimerkiksi hankkeiden suunnittelussa ei tulisi sijoittaa hankkeiden tavoitteita liian kapeasti rajattuun yksittäiseen päätöksentekoaikaväliseen tai yksittäisen toimijan tarpeisiin. Rajanveto ja rajapinta ”täsmätiedon” tuottamiseen selvitystoimintana on haastatteltujen mielestä pidettävä jatkossakin selkeänä. Arvioinnin haastatteluissa esitettiin kriittisiä huomioita, että STN-ohjelmien hankkeet eivät ole aina olleet riittävän strategisella tasolla. Tämä kritiikki kohdentui erityisesti hankkeissa toteutettujen yksittäisten toimintamallien kehittämisen ja kokeiluihin (tätä käsitellään tarkemmin luvussa 6.5). On tosin huomattava, että riittävän strategisuuden

tason määrittely vaihtelee riippuen tiedon hyödyntäjästä ja STN-rahoitusta ohjaava laki ei tarkkaan määrittele ”strategisuuden” tai ”ratkaisujen” luonnetta.

Haastatteluissa pohdittiin, että strategisen tutkimuksen ja muun päätöksentekoa tukevan tutkimustiedon tuottamisen rajanvedon kannalta on tärkeää huomioida STN- ja VN TEAS -rahoituksen suhde. Vaikka näille kahdelle rahoitusmuodolle ei ole asetettu yhteistoiminnan tavoitteita ja ne ovat erilaisia rahoitusinstrumentteja, niin nyt tehdyissä haastatteluissa todettiin, että näiden keskinäistä synergiaa valtioneuvoston tietotarpeiden näkökulmasta voisi vahvistaa. Käytännössä on kyse yhdestä politiikkavaikuttamisen vaikuttavuusmekanismista, missä STN-hankkeissa tuotettu tutkimustieto tuottaa tuloksia, joiden pohjalta vaikuttavuuden edistämiseksi tarvitaan jatkon kohdennetumpaa selvitystoimintaa. Vastaavasti toiseen suuntaan VN TEAS -selvitysten tuloksena voi nousta esiin aiheita, joiden käsittely vaatii pitkäjänteisempää strategisempaa tutkimusta. Ministeriöiden näkökulmasta ilmiöllä ja tutkitun tiedon tarpeilla on näiden kahden erilaisen rahoitusmuodon välillä kytkentöjä, jotka eivät näyttäyty nyt riittävän selkeinä. Vaarana on synergiahyötyjen hukkaaminen. Synergian vahvistaminen ei tarkoita, että samat tutkijaryhmät tekisivät molempien tyyppisiä hankkeita, vaan kyse on valtioneuvoston erityyppisten tietotarpeiden ja tutkimustulosten hyödyntämisen vahvistamisesta.

Politiikkavaikuttamisessa vaikuttavuuden syntymisen aikajänneet ovat usein erittäin pitkät. Arvioinnin kohteena olleet STN-ohjelmat ja hankkeet olivat kolmivuotisia, ja tämän koettiin olevan liian lyhyt aika STN-hankkeille³³. Hankkeiden loppuessa tutkimustieto myös helposti häviää. Haastatteluissa todettiin, että monen hankkeen kohdalla tuotetun tutkimustiedon jäljittäminen jo nyt, vähän yli vuosi hankkeen päättymisen jälkeen, on haastavaa. Hankkeiden verkkosivujen ylläpito hankkeiden päättymisen jälkeen olisi esimerkiksi hyvä varmistaa. Tässä on tällä hetkellä haasteena se, että haasteena on, että rahoitusta ei voida käyttää kuluihin, jotka syntyvät vasta tulevaisuudessa hankkeen loppumisen jälkeen. Haastatteluissa todettiin, että useissa hankkeissa on tuotettu tietoa, joka on hyödynnettävissä myöhemmin ja tuloksiin olisi syytäkin palata useamman vuoden kuluttua ja ottaa niitä uudelleen tarkasteluun. Hankkeet ovat onnistuneet tuottamaan pidempään hyödynnettävissä olevia tuotoksia ja aineistoja. Esimerkiksi MRL-uudistuksen, maahanmuuttajien työllistymisen ja kokonaisturvallisuuden tilannekuvan tapaustutkimusten kohdalla nostettiin esiin kehitysehdotuksena tuotettuun aineistoon palaaminen muutamien vuosien kuluttua.

6.5 Käytännön ratkaisut ja toimintamallit

Kaikissa arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa tuotettiin yhteiskehittäen hyvin konkreettisiakin käytännön ratkaisuja ja toimintamalleja. Työkaluina tässä käytettiin esimerkiksi erilaisia kokeiluja ja erilaisten toimintamallien vertailevaa analyysia. Esimerkkejä käytännön ratkaisuista on koottu ohjelmakohtaisesti yhteenvetoihin (luku 4) ja tapaustutkimusmuistioihin (liite 2).

Arvioinnin haastatteluissa esitettiin erilaisia näkökulmia kokeiluista ja toimintamallien kehittämistä osana strategisen tutkimuksen hankkeita. Tapaustutkimusten ryhmähaastatteluissa

³³ Erään ryhmähaastattelun sanoin ”Ei kai kukaan ole kuvitellut että tässä kolmen vuoden hankkeessa ratkaistaan aiheeseen liittyvät ongelmat ja sitten tulokset vielä laajenee kaikkialle?”

keskusteltiin usein siitä, että konkreettinen toiminta yhteiskehittäen on avannut uusia näkökulmia ja tiivistänyt yhteistyötä ja siten luonut edellytyksiä vaikuttavuuden syntymiselle. Toisaalta haastatteluissa kyseenalaistettiin, kuuluvatko nämä toiminnot juuri strategisen tutkimuksen instrumentilla rahoitettavaksi, jos tekeminen on hyvin lähellä eri toimijoiden muuta kehittämistoimintaa. STN-ohjelmille on asetettu tavoitteeksi ”tuottaa konkreettisia ratkaisuja suuriin ja monitieteistä otetta vaativiin haasteisiin”³⁴. Haastetta aiheuttaa se, että tulkinnat vaihtelevat siitä, miten haasteen suuruus ja ratkaisun konkreettisuus määritellään ja mihin tutkimuksen tulisi keskittyä. Vastauksena tähän haastatteluissa pohdittiin, että tutkimuksen strateginen luonne on selkeä, jos tuloksia monistetaan kansallisesti laajempaan käyttöön tai esimerkiksi kokeiluista saadut opit jaetaan laajemmin hyödyksi.

Hankkeiden tuloksena on nähtävissä muutamia polkuja, joissa kehitettyä toimintamallia tai ratkaisua on viety eteenpäin tai näin oletetaan tapahtuvan. On myös useita hankkeita, joissa vaikutukset ovat jääneet vain yksittäisen kokeilun piiriin. Hanketasolla tutkimus on jäänyt osittain liian taktiselle ja operatiiviselle tasolle eli on esimerkiksi toteutettu hyvin käytännönläheinen kokeilu, joka ei ole ollut päätöksentekijöiden tai hyödyntäjäorganisaatioiden strategisten tavoitteiden ytimessä. Arvioinnin tapaustutkimusten perusteella näyttää siltä, että suurin osa kehityksistä käytännön toimintamalleista jää monistumatta ja jalkautumatta laajemmin yhteiskunnassa. Pullonkaulana on oikean vastuutahon löytyminen etenkin, jos toimintamalli on uusi ja monia aloja poikkileikkaava. Merkittävät yhteiskunnan haasteet ovat lähes aina useita hallinnonaloja poikkileikkaavia. Haaste oikean vastuutahon löytämiseksi erilaisten kokeilujen ja kehitettyjen toimintamallien jalkauttamiseksi koskee myös monia muita viime vuosien tutkimusohjelmia ja kehittämisrahoitusta. Näyttäisi siltä, että STN-ohjelmien kohdalla kokeilujen ja käytännön työkalujen kohdalla laajemmat vaikutukset ovat olleet selvemmat, kun tutkimus on kohdentunut jo osin olemassa olevien työkalujen vaikuttavuuden arviointiin tai edelleen kehittämiseen. Näitä oli erityisesti HEALTH-ohjelmassa, jossa tehtiin konkreettisten ratkaisujen kehittämistä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi esimerkiksi käytännön mobiilisovelluksia ja toimintamalleja kehittäen. Joka tapauksessa jalkauttamisen ja laajemmasta käytöstä vastuun ottavat tahot tulisi olla selvillä ja pohdinnassa jo tutkimusta käynnistettäessä. Vaihtoehtoisia jalkautussuunnitelmia voidaan tehdä jo tutkimusta käynnistettäessä ja viimeistään hankkeen loppuvaiheessa tulee laatia suunnitelma jatkon jalkauttamiselle. Tulosten jalkauttaminen ja ratkaisujen monistaminen ei ole vain tutkijoiden vastuulla tai tutkijoille luontevasti kuuluvaa eikä ST-rahoituksen piirissä, vaan olennainen osa yhteiskehittämistä ja vuorovaikutusta tutkimustiedon hyödyntäjien kanssa.

Konkreettisten ratkaisujen ja toimintamallien kehittämisen vaikutuksiin voidaan katsoa kuuluvaksi myös hyödyt elinkeinoelämälle. STN-rahoituksella tuotetun tutkimuksen tavoitteiksi on asetettu myös elinkeinoelämän uudistumista ja kilpailukykyä tukevan tutkimuksen rahoittaminen. Nyt arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien kohdalla nämä vaikutukset näyttäytyvät hyvin ohuina ja yksittäisiä yrityksiä koskevinä. Luvussa 6.1 kuvatun mukaisesti toimijaverkostoissa oli mukana vähän yrityksiä tai yritykset ovat olleet mukana asiantuntijaroolissa tukemassa hankkeiden vuorovaikutusta tai toteuttamassa esimerkiksi digitaalisia ratkaisuja. URBAN-

³⁴ Suomen Akatemia (2020). Yleiskuvaus. Verkkosivu, saatavissa <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/yleiskuvaus/>

ohjelmassa oli muita ohjelmia enemmän mukana yrityksiä edustaen kaupunkisuunnittelua, rakentamista ja kiinteistöomistajia, ja nämä yritykset ovat hyödyntäneet hankkeissa tehtyjä konkreettisia kokeiluja ja toimintamalleista saatuja oppeja.

7 Ohjelmatoiminnan rooli

Tähän lukuun on koottu arvioinnin päähavainnot strategisen tutkimuksen hankkeita ja ohjelmia yhteen kokoavan ohjelmatoiminnan tuomasta lisäarvosta suhteessa yksittäisten hankkeiden tavoitteisiin ja työhön sekä hankkeiden valmiuksista osallistua ohjelmatoimintaan.

Ohjelmatoiminnan tarkoituksena on ollut keskittyä STN-ohjelmien rajat ylittävään toimintaan ja yhteyksien luomiseen tiedon hyödyntäjien kanssa. Haastatteluissa korostettiin, että ohjelman rooli on tärkeä ”teeman myynnissä” päätöksentekijöille ja näkyvyyden saamiseksi joukolle hankkeita. Toiminnan tehokkuutta edistää, kun isomman hankejoukon yhteisiä tuloksia jaetaan yhdessä ja rakennetaan yhteistyöverkostoja.

Laajateemaisten STN-ohjelmien johtaminen edellyttää vankkaa verkostojohtamista. Ohjelmajohtajan roolia pidettiin merkittävänä ja esimerkiksi ohjelmajohtajan kykyä vuoropuheluun ministeriöiden kanssa pidettiin erittäin tärkeänä. Myönteistä oli, että ohjelmissa tunnistettiin yhteisiä rajatumpia aiheita kuten esimerkiksi ohjelma- ja hankerajoja ylittävissä yhteisissä politiikka-suosituksissa ja Mestarikursseilla. Ohjelmien rajat ylittävää toimintaa edisti, että ohjelmajohtajan vastuulla oli kaksi ohjelmaa (HEALTH- ja WORK-ohjelmat sekä vastaavasti URBAN- ja SECURITY-ohjelmat). Toisaalta tästä laajan kentän vastuusta seuraa haasteena se, että harvalla yksittäisellä ihmisellä on henkilökohtaisia kontakteja hyvin laajasti koko valtioneuvostoon etenkin, jos samalla ohjelmajohtajalta vaaditaan syvällistä substanssiosaamista tutkijana.

Kohdennettuja yhteisiä seminaareja ja koulutuksia kuten esimerkiksi Mestarikursseja, Rakkautesta tieteeseen -tilaisuuksia, nuorille tutkijoille kohdennettuja aktiviteetteja ja podcasteja pidettiin hyvinä. Konsortiojohtajille ja vuorovaikutusvastaaville strategisen tutkimuksen puitteissa järjestettyä vuorovaikutuskoulutusta pidettiin hyödyllisenä ja korkeatasoisena. Haastatteluissa kävi ilmi, että koulutuksen aineistoa oli edelleen aktiivisesti jaettu konsortion jäsenille.

Ohjelmakysymysten laajuus on osin hankaloittanut ohjelman ”myyntityötä”, koska yhden ohjelman alla on ollut aiheiltaan hyvin erilaisia hankkeita. Ohjelma itse ei ole muodostanut omaa ”brändiään”. Haastatellut asiantuntijat olivat usein sitä mieltä, että ohjelman rooli jäi epäselväksi. Varsinaisen tutkimuksen teon näkökulmasta ohjelmarakenne ja ohjelmallisuus ei ole juuri tuonut lisäarvoa. Tässä on saattanut olla näiden ohjelmien alkaessa epäselvyyttä siinä, mikä on ollut ohjelmajohtajien tehtävä ohjelmien johtamiseksi ja koordinoimiseksi, kun kukin konsortiohankkeista on itsessään laaja kokonaisuus ja muodostanut omille osahankkeilleen toimivat johtamisrakenteet³⁵. STN-ohjelmien rakennetta pidettiin haastatteluissa raskaana. Osa hanketoimijoista piti ohjelman yhteisiä kokoontumisia ylimääräisenä työnä. Näiden havaintojen osalta on huomattava, että nyt arvioidut ohjelmat olivat myöhempiä ohjelmia lyhyempiä ja samaan aikaan strategisen tutkimuksen hankkeiden toiminta oli konsortioille uutta, jolloin hyvin

³⁵ Näiden ohjelmien jälkeen on seuraavien STN-ohjelmien kohdalla jo tarkennettu ohjelmajohtajien hakuilmoitusta siten että hakuilmoituksessa ei enää esimerkiksi lue, että ”ohjelmajohtaja toimii ohjelmien johtajana ja koordinaattorina”. Nykyään korostetaan erityisesti ohjelmajohtajan roolia tutkimuksen ja vuorovaikutuksen yhteyksien rakentajana sekä ohjelmarajat ylittävää yhteistyötä.

hyvin lyhyen ajan sisälle sijoittui paljon raskasta tutkimustoiminnan organisoitumista ja käynnistämistä.

Arvioinnissa nousi esille myös näkemyksiä, että ohjelmien sisällä hankkeet olisivat voineet tehdä vielä enemmän yhteistyötä. Toisaalta saman aiheen piirissä olleet hankkeet ovat tehneet yhteistyötä joka tapauksessa yli ohjelmarajojen. Arvioinnin aineistojen perusteella peräänkukulutettiin nykyistä kohdennetumpia ohjelmia. Kolmiportaista prosessia ohjelman määrittämiseksi (STN:n laatimat teemaehdotukset - valtioneuvoston teema-alueiden ja painopisteiden päättäminen – STN:n ohjelmamäärittely) pidettiin monimutkaisena. On huomattava, että arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien jälkeen ohjelmakysymykset ovat olleet liki suoraan teemojen ja painopisteiden kuvauksien mukaisia, mikä osaltaan on selkeyttänyt ohjelmien määrittelyä. Haastatteluissa pohdittiin, että valtioneuvoston teema-alueiden ja painopisteiden määrittelyn jälkeen hankkeita yhteenliittävää ohjelmaa ja sen tavoitteita voitaisiin määrittellä ja tarkentaa vasta siinä vaiheessa, kun hankkeet on valittu. Tämän alueen kehittämistä on pohdittu myös strategisen tutkimuksen vastuualueella. Yksi mahdollinen toimintamalli voisi olla, että vasta hankkeiden ja ohjelmajohtajien valinnan jälkeen nämä yhdessä määrittelisivät ohjelmien konkreettisemmat tavoitteet, kun tiedetään millainen ohjelmakokonaisuus rahoitetuista hankkeista alkaa muodostumaan. Nyt päättyneiden ohjelmien arvioinnin aineistojen perusteella tämäntyyppinen toimintamalli olisi perusteltu.

Arvioinnin haastatteluissa annettiin palautetta siitä, että ohjelmien rajat ylittävässä toiminnassa oli myös pakollisuuden leimaa. Osa haastatteluista koki toimintamallin, jossa ohjelmatoiminta keskittyi yhteyksien luomiseen tiedon hyödyntäjien kanssa, tarpeettoman hierarkiseksi tavaksi edistää yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Lähtökohtaisesti STN-hankkeisiin sisältyy aktiivista vuoropuhelua vuorovaikutuskumppanien kanssa ilman ohjelmarakennettakin. Hankkeilla on jo käynnistyessään olemassa olevia verkostoja, joiden hyödyntämistä edellytetään (ks. myös luku 6 edellä). Arviointiaineiston analyysin perusteella hankkeet olivat näkyviä ja hankkeiden verkostojen kautta syntyi uutta yhteistyötä eri foorumeilla. Ohjelmien teemat olivat myös laajoja ja monimuotoisia, mikä asetti haasteen verkostoitumiselle ohjelmatasolla, kun myös ohjelmatason vuorovaikutustoimintaa on selkeästi priorisoitava.

Tiedon hyödyntäjien näkökulmasta on joka tapauksessa tavalla tai toisella varmistettava vuorovaikutuksen tehokkuus ja koordinointi. Vuorovaikutustoiminnan tehokkuus ja kohdentaminen on erityisen tärkeää, koska arviointi edelleen nosti esiin alueita, missä vuorovaikutusta tulisi vahvistaa. Erityisesti nousi esiin tarve kiinnittää huomiota järjestösektorin ja kansalaisyhteiskunnan mukana olemiseen ohjelmien sidosryhmissä (ks. myös luku 6). Lisäksi haastatteluissa todettiin, että ohjelmien vuorovaikutustyön tulisi olla laajapohjaista kattaen muun muassa kunnat ja elinkeinoelämän. Arvioinnin haastatteluissa nousi myös esille strategisen tutkimuksen mahdollisuudet vaikuttaa ennakkointiin ja suositus jatkaa ja kehittää vuorovaikutusta esimerkiksi eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan ja valtioneuvoston ennakkointitoiminnan kanssa. Näiden toiveiden täyttämistä on luontevaa tehdä osana ohjelmatoimintaa.

Arvioinnissa haastatellut korostivat, että ohjelmatoiminnan tehtävänä on myös laajempi viestintä suurelle yleisölle. Haastatteluissa nostettiin esiin että ohjelmat voisivat tehdä enemmän kansalaisten tavoittamiseksi. Riskinä on, että ohjelmat saattavat toimia liikaa teeman vakiintuneiden toimijoiden parissa eikä ohjelma saa aikaan laajempaa yhteiskunnallista keskustelua ohjelman ulkopuolella. Arvioinnin aikana saadun palautteen perusteella STN-

ohjelmatoiminnassa olisi tarpeen vahvistaa tutkimuksen yleistajuistamista, mutta on huomattava, että tässä ovat avainroolissa hankkeiden sidosryhmäverkostoissa mukana olevat kumppanit ja tiedon hyödyntäjät, joiden tehtävänä on tiedon välittäminen suuremmalle yleisölle.

8 Johtopäätökset

Teemojen ja ohjelmakysymysten määrittelyssä on onnistuttu

Teemojen ja poikkileikkaavan painopisteen määrittely on ollut arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa (HEALTH, WORK, URBAN, SECURITY) onnistunutta. Teemat ja painopiste ovat olleet osuvia ja ajankohtaisia, mutta samalla olennaisia pitkällä aikajänteellä. Teemat ja niistä johdetut ohjelmakysymykset ovat olleet laajoja ja siten myös joustavia mahdollistaen hyvin erilaista strategista tutkimusta.

Ohjelmatoiminnan rooli haki muotoaan

Arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa ohjelmatoiminta ja ohjelmajohtajien toiminta näyttäytyivät tukevin toimintoina. Esimerkiksi hankkeiden yhteisten koulutusten järjestäminen oli onnistunutta ja auttoi näiden vuonna 2016 alkaneiden ohjelmien kohdalla vahvistamaan vuorovaikutuskyvykkyyksiä. Ohjelmatoiminnalla oli myös merkittävä rooli hankkeiden tuloksien kokoamisessa temaattisesti yhteen esimerkiksi hankkeiden yhteisinä politiikkasuosituksina. Ohjelmat eivät kuitenkaan identifioituneet sisällöltään omina kokonaisuuksinaan eivätkä luoneet omaa tunnistettavaa brändiään. Ohjelmatoiminnan rooli ohjelmien teeman tekemisessä näkyväksi päätöksentekijöille ja tiedon hyödyntäjille sekä laajalle yleisölle jäi siten ohueksi. Tähän on vaikuttanut ohjelmakysymysten laajuus, hankkeiden erilaisuus ja se, että konsortiohankkeet ovat itsessään olleet laajoja kokonaisuuksia.

STN-ohjelmien vahvuus on ollut monipuolisen vuorovaikutustoiminnan korostaminen ja sen resursointi

Ohjelmissa tavoitettiin ja katettiin hyvin monipuolisesti yhteiskunnan toimijoita ja erilaisia kohdejoukkoja. Ohjelmat ovat keskittyneet erilaisiin yhteiskunnallisiin aiheisiin, mistä johtuen hankkekohtaiset sidosryhmät ovat olleet hyvin erilaisia.

Tutkijat kokivat, että vuorovaikutuksen selkeä resursointi ja tähän kohdennettu tekeminen on ollut uusi ja hyvä tapa toimia. Tiedon hyödyntäjien näkökulmasta tiivistynyt vuorovaikutus tutkijoiden kanssa on ollut positiivinen muutos mahdollistaen parempaa vaikuttavuutta.

Vuorovaikutusta on rakennettu monin eri tavoin hyödyntäen laajasti erilaisia menetelmiä. Vuorovaikutuksen ja työkalujen sopivuus on vaihdellut hankkeittain. Esimerkiksi politiikkasuositusten laadinta ministeriöiden hyödynnettäväksi tai digitaalisten alustojen kehittäminen kansalaisille voivat olla yhtäläillä hyödyllisiä, vaikka eri tarkoitukseen ja eri mekanismein vaikuttavuutta edistäviä.

Arvioinnin aineistojen perusteella voidaan kuitenkin kysyä, olisiko jatkossa parempi kannustaa hankkeita kohdentamaan vuorovaikutustoimintaa entistä selkeämmin ja tavoitehakisemmin juuri kunkin hankkeen tavoitteiden edistämiseksi³⁶. Tutkimushankkeen vaikuttavuus syntyy

³⁶ Tämä haaste on jo tunnistettu ja tukevia toimintoja kehitetty seuraaville ohjelmille. Maaliskuussa 2021 julkaistaan esimerkiksi Vaikuttavuuden vuosikellot -tietotokooste ohjelmille ja hankkeille vaikuttavuustyön tueksi.

vasta tulosten siirtyessä tiedon hyödyntäjien käyttöön monin eri tavoin. STN-ohjelmissa ei tarvitse itse kehittää kaikkia vuorovaikutuksen tapoja vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Sen sijaan ohjelmissa voisi ottaa vielä laajemmin huomioon yhteistyön mahdollisuudet erilaisten tietoa hyödyntävien tahojen kanssa ja tehdä yhteistyötä entistä näkyvämmäksi.

Ohjelmien hankkeiden tuotokset ja vaikutukset virittävät laajan kirjon mahdollisuuksia tulevaisuuden vaikuttavuudelle

Tutkimustiedon hyödyntäminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on koettu yleisesti STN-ohjelmien vaikuttavuuden päätavoitteeksi. Arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien hankkeissa on tunnistettavissa huomattava määrä polkuja, joissa tutkimustietoa on hyödynnetty osana kansallisia strategioita, ohjelmia, lakiuudistuksia ja toimintamallien kehittämistä. Arvioinnin kohteena olleiden STN-ohjelmien tulosten politiikkatason olennaisia hyödyntäjiä ovat olleet valtioneuvoston ja eduskunnan rinnalla myös aluehallinto, sairaanhoitopiirit, kaupungit ja järjestöt. Pääpolku päätöksentekoa tukevien vaikutusten syntymisessä on ollut hyvin kohdennettu tutkijoiden vuorovaikutus ja kytkentä oikeaan prosessiin ja oikeaan foorumiin oikeaan aikaan. Poliittikasuosituksot ovat olleet hyvä työkalu tutkimustulosten jalkauttamiseen, joskin näiden soveltaminen ja jalkautuminen oikeiden tahojen hyödynnettäväksi vaatii myös lisää vuorovaikutusta.

Yleinen tietoisuus ja ymmärryksen kasvaminen eri ilmiöistä nousi arviointiaineiston perusteella ohjelmien merkittäväksi yhteiskunnalliseksi vaikutukseksi ja ohjelmissa oli monia hyviä esimerkkejä aiheista, joissa hankkeet ovat onnistuneesti herättäneet yhteiskunnallista keskustelua. Arvioinnin kohteena olleita hankkeita kiitettiin tältä osin. Yleinen tietoisuuden kasvu on välillisesti olennaista yhteiskunnallisen vaikuttavuuden syntymiseksi, mutta ei yksinään riittävää strategisen tutkimuksen vaikuttavuudelle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kehitettyjen ratkaisujen potentiaalia jää hyödyntämättä

STN-rahoituksen tavoitteena on tuottaa ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Arvioinnin kohteena olleissa ohjelmissa tuotettiin yhteiskehittäen myös hyvin konkreettisia ratkaisuja ja toimintamalleja. Työkaluna tässä käytettiin esimerkiksi erilaisia kokeiluja tai erilaisten toimintamallien vertailevaa analyysiä. Näiden kohdalla on haasteena kehitettyjen toimintamallien juurtuminen ja strateginen levittäminen kansallisesti. Nämä tehtävät eivät ole STN-hankkeiden vastuulla, vaan tiedon hyödyntäjien ja sidosryhmien tehtävänä on ottaa käyttöön tuotettu tieto, jalostaa sitä eteenpäin ja monistaa esimerkiksi hyviä malleja eteenpäin. On ilmeistä, että suuri osa arvioinnin kohteina olleissa ohjelmissa kehitetyistä ratkaisuksista ei ole löytänyt jatkosta vastuuta ottavia tahoja.

Yhteiskunnallisten haasteiden ratkaiseminen vaatii laajaa yhteistyötä

Noin vuosi hankkeiden päättymisen jälkeen laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta on liian aikaista arvioida. Hankkeiden toiminnan tuottamien tuotosten ja vaikutusten laajeneminen vaikuttavuudeksi vaatii enemmän aikaa ja eri tahojen jatkotyötä. Useat nyt arvioitujen hankkeiden tulokset tulevat myös olemaan pitkälle tulevaisuuteen hyödyllisiä tai ovat rakentaneet pohjaa jatkotutkimukselle. Haaste on, ettei STN-hankkeissa tuotettu tieto ole välttämättä enää helposti saatavilla ohjelmarahoituksen päättyttyä.

Kolmen vuoden ohjelmat koettiin kestoltaan liian lyhyiksi. Tämä korostui haasteena erityisesti näille ohjelmille, jotka alkoivat 2016 ensimmäisten ohjelmien joukossa, ja joiden puitteissa opeteltiin uusia toimintatapoja. On myös huomattava yhteiskunnallisen päätöksenteon prosessien

pitkä kesto, jonka puitteissa kolmen vuoden hankkeiden voi olla hankala kytkeytyä oikea-aikaisesti oikeaan valmisteluprosessiin. Arvioinnin analyysin perusteella pidettiin hyvänä 5-6 vuoden pituutta hankkeille. Arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien jälkeen tyypillinen STN-ohjelman ja -hankkeen kesto on ollut 6 (3+3) vuotta.

Strategisen tutkimuksen tarkoituksena on löytää ratkaisuja merkittäviin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Arvioinnin aineistojen perusteella nousee esiin haasteena hyvän tasapainon löytäminen strategisen ja pitkäjänteisen tutkimuksen sekä ratkaisuhakuisuuden välillä. Ongelmaksi koettiin osin hankkeiden keskittyminen liikaa konkreettisiin ratkaisuihin ja toimintamallien kehittämiseen, jolloin raja lyhyemmän aikavälin selvitys- ja kehittämistyön välillä hämärtyy. Toisaalta tutkimushankkeilta peräänkuulutettiin vielä vahvempaa otetta tuottaa konkreettisia suosituksia ja osallistua pidemmälle ratkaisujen eteenpäin viemisessä esimerkiksi osana yhteiskunnallista keskustelua. Eri hyödyntäjätahojen odotukset strategisen tutkimuksen hankkeiden vaikutuksia kohtaan ovat vaihdelleet.

STN-ohjelmilla on saatu strategisempi ote tutkimukseen, joka tukee yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemista

Yleisesti tämän arvioinnin aineistojen perusteella strategisen tutkimuksen rahoitusmuotoa voidaan pitää hyvänä lisäarvoa tuoneena uudistuksena. STN-rahoitus on vahvistanut monitieteisyyttä ja tutkimusyhteistyötä sekä lisännyt vuorovaikutusta arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien alueilla. Teemamäärittelyihin perustuen STN-rahoituksen avulla on saatu strategisempi ote ja lisäpanostusta tutkimukseen, jonka avulla pyritään vastaamaan merkittäviin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

STN-rahoituksella tavoiteltu arvioitujen ohjelmien yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ollut hyvin monimuotoista. HEALTH-, WORK- URBAN- ja SECURITY-ohjelmat myös poikkesivat toisistaan. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta ei oltu tarkasti määritelty ohjelmakysymyksittäin esimerkiksi ohjelmien mitattavina tavoitteina. Tätä linjausta voidaan pitää hyvänä. Tarkkojen tavoitteiden asettaminen ei vastaisi rahoitusmuodolle asetettua tavoitetta olla strategista ja uutta luovaa pitkäjänteistä tutkimusta, joka poikkeaa kohdennetusta selvitystoiminnasta.

Lähdeluettelo

- Haila, Katri; Aarrevaara, Timo; Hjelt, Mari; Paavola, Heli; Palomäki, Santeri; Pulkkinen, Kirsi; Raivio, Tuomas; Rannikko, Heikki; Sepponen, Susanna; Valtakari, Mikko (2018). Valtion tutkimuslaitosten ja -rahoituksen kokonaisuudistuksen (TULA-uudistus) arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 74/2018 .
- HE 25/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta.
- Leppänen, Joonas; Aula, Ville; Konttinen Lea (2020). Miten tietoa käytetään päätöksenteossa? - Selvitys kansanedustajien tiedonkäytöstä lainsäädäntötyöhön liittyvässä päätöksenteossa”. Sitran selvityksiä 172, saatavissa <https://media.sitra.fi/2020/11/24085827/miten-tietoa-kaytetaan-paatoksenteossa.pdf>.
- Strategisen tutkimuksen neuvosto (2016). STN:n julkaisema ohjelmajohtajan hakuilmoitus. Kesäkuu 2016.
- Suomen Akatemia (2015). Strategisen tutkimuksen ohjelmat, aiehaku 5.11.–9.12.2015. Hakuilmoitus.
- Suomen Akatemia (2019). Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusperiaatteet. Päätetty 18.11.2019. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/3-hakijalle/rahoitusperiaatteet/stn_rahoytisperiaatteet_18.11.2019_saavutettava.pdf
- Suomen Akatemia (2020). Yleiskuvaus. Verkkosivu, saatavissa <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/yleiskuvaus/>
- Valtioneuvoston kanslia (2013). Valtioneuvoston periaatepäätös valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistukseksi. 5.9.2013. Saatavissa <https://vnk.fi/documents/10616/1034423/vnp-valtion-tutkimuslaitosten-ja-tutkimusrahoituksen-kokonaisuudistukseksi-05092013.pdf/ae74f7b4-1150-4d45-a6c9-009d33426f93>
- VNp VNK/2015/94. Valtioneuvoston päätös strategisen tutkimuksen teema-alueista ja painopisteistä 2016. Saatavissa <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8048af34>
- VNp VNK/2016/83. Strategisen tutkimuksen teema-alueet ja painopisteet vuosille 2017 ja 2018. Muistio. Saatavissa <https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/19602>.

Liite 1. Arvioinnin toteutus

Arviointi toteutettiin hyödyntämällä monipuolisesti eri menetelmiä. Kirjallista aineistoa täydennettiin arvioinnissa haastatteluilla ja kyselytutkimuksella. Arvioinnin tiedonkeruu ajoittui heinä- ja marraskuun 2020 väliselle ajalle.

Arvioinnin toteutuksen pohjana käytettiin strategisen tutkimuksen vastuualueen luovuttamia ohjelmia ja niiden hankkeita koskevaa kirjallista materiaalia. Kirjallinen materiaali sisälsi esimerkiksi hakuilmoitukset, hankkeiden rahoitushakemukset, hankkeiden ja ohjelmajohtajien raportoinnin ja ohjelmien itsearviointimuistiot, jotka ohjelmat tuottivat keväällä 2020.

Kirjallisen materiaalien lisäksi arvioinnin toteutuksen pohjaksi haastateltiin arvioinnin alussa ohjelmajohtajat sekä Suomen Akatemian ja STN edustajia, jotka olivat olleet mukana arvioinnin kohteena olleiden ohjelmien käynnistysvaiheessa (yhteensä viisi haastattelua etäyhteyksin elokuussa 2020). Heidän näkemyksiään kysyttiin muiden muassa ohjelmien vahvuuksista ja heikkouksista, arvioita ohjelmille asetettujen tavoitteiden sekä sidosryhmäyhteistyön onnistumisesta. Haastateltavilta kerättiin myös ajatuksia sopivista yhteiskunnallisista aiheista tai haasteista, joiden näkökulmasta yhteiskunnallista vaikuttavuutta tultaisiin myöhemmässä vaiheessa tarkastelemaan tapaustutkimuksina.

Taustoittavan työn jälkeen aikavälillä syys-lokakuu 2020 suoritettiin 19 yksilöhaastattelua (6 konsortiojohtajaa ja 13 sidosryhmien edustajaa). Sidosryhmien edustajat valittiin ensisijaisesti ohjelmajohtajien listaamien keskeisten vuorovaikutuskumppanien joukosta. Edustettuina näissä haastatteluissa olivat ministeriöiden ja muiden instituutioiden virkamiehet, järjestöt sekä elinkeinoelämä. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa kysyttiin haastateltavien näkemyksiä muiden muassa hankkeiden tai ohjelmien olennaisimmiksi koetuista vaikutuksista ja vaikutusten kohteista, vaikuttavuuden syntymekanismeista ja työkaluista sekä näkemyksiä vaikuttavuuden varmistamiseksi jatkossa.

Ryhmähaastattelujen suunnittelun lähtökohtana oli rakentaa haastattelut tapaustutkimustenomaisesti valikoitujen yhteiskunnallisten ilmiöiden tai haasteiden ympärille. Aiemmin kerätty kirjallinen aineisto tuki ryhmähaastattelujen sisällön suunnittelua. Aluksi näiden pohjalta muodostettiin laaja lista potentiaalisista ilmiöistä, joista käsiteltäviksi aiheiksi nostettiin kahdeksan (ks. taulukko 8).

Tarkastelun kohteeksi valikoitumisen ensisijaisena kriteerinä oli se, että tapaustutkimuksiin valitut ilmiöt kattaisivat mahdollisimman laajalti arvioinnin kohteena olevien ohjelmien kysymyksiä (ks. taulukko 8). Toisaalta valinnoissa täytyi myös huomioida, ettei ilmiö ollut liian yleismaailmallinen, jolloin konkreettisten vaikutuspolkujen tunnistaminen olisi taas hankaloitunut. Ilmiöiden valinnassa jouduttiinkin tasapainottelemaan erityisyyden ja yleisyyden välillä. Toisena tärkeänä valintakriteerinä oli ilmiön ajankohtaisuus. Jo kerätyn arviointimateriaalin avulla pystyttiin tunnistamaan tutkimuksen vaikutuspiiriin kuuluvia aiheita, joihin liittyen tutkimuksen aikana oli raportoitu olleen konkreettisia toimia esimerkiksi politiikkasuositusten tuottamiseksi ja hyödyntämiseksi. Ryhmähaastatteluja varten koottiin etukäteen osallistujille kooste hankkeiden tuloksista aihetta koskien perustuen hankkeiden vaikuttavuuskertomuksiin.

Taulukko 6. Ryhmähaastatteluihin valikoidut tapaukset ja niihin liittyvät hankkeet

	HEALTH				WORK				URBAN			SECURITY	
	APEX	PROMEQ	PROMO@work	StopDia	COPE	Polkuja_työhön	Taidot_työhön	SWIPE	BEMINE	DAC	URMI	GLASE	WINLand
Aikuiskoulutustuki					x	x	x						
Alustatyöntekijöiden asema			x					x		x	x		
Jakamistalous kaupunki-ilmiönä			x	x				x		x	x		
Kokonaisturvallisuuden tilannekuva												x	x
Maahanmuuttajien työllistyminen		x			x	x	x	x		x	x	x	
Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus									x		x		
Nuorten syrjäytymisen ehkäisy	x	x				x	x			x			
2.tyypin diabeteksen hoidon toimintamallit				x									

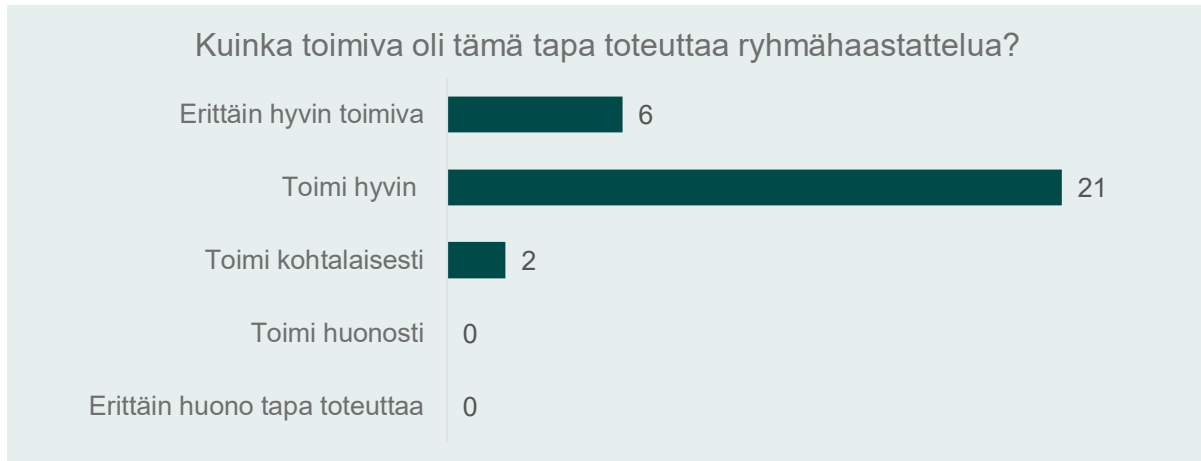
Ryhmähaastattelun kohderyhmänä olivat hankkeisiin osallistuneet tutkijat sekä hankkeiden olennaiset sidosryhmät. Kutsuttavat kohdennettiin eri tapaustutkimuksille, ja kutsuja haastatteluihin lähetettiin yhteensä 141 henkilölle. Kutsuttavat valittiin perustuen hankkeiden tuottamiin vuorovaikutuskumppaneiden listoihin ja mukaan kutsuttiin myös muita aiheen kannalta olennaisia sidosryhmien edustajia.

Ryhmähaastattelut toteutettiin lokakuun lopulla etäyhteyksien avulla digitaalisella Howspace-fasilitointialustalla sekä Teamsin välityksellä. Kahdeksan tapaustutkimuksen yhteensä kuuteentoista tunnin mittaiseen ryhmähaastatteluun (2 ryhmähaastattelua per tapaustutkimus) osallistui yhteensä 44 tutkijaa tai sidosryhmien edustajaa (ks. osallistujien tarkempi kuvaus taulukosta 7). Haastateltavat valitsivat vapaasti kumpaan tapaustutkimuksen sessiosta ilmoittautuvat, ja toteutuneet ryhmät olivat 1-5 haastateltavan kokoisia. Arviointitiimistä mukana oli pääasiassa kaksi henkilöä, joista toinen johti haastattelun etenemistä ja toinen vastasi teknisestä toteutuksesta sekä kirjasi muistiinpanoja. Ryhmähaastattelujen avulla kerätty aineisto/materiaali muodostui haastateltavien kirjallisista vastauksista Howspace-alustalla, sekä sanallisista keskusteluista kirjoitetuista muistiinpanoista.

Taulukko 7. Ryhmähaastatteluihin osallistujat.

Ryhmähaastatteluihin osallistujat			
	Tutkija	Sidosryhmä	Yhteensä
Aikuiskoulutustuki	1	1	2
Alustatyöntekijöiden asema	0	5	5
Jakamistalous kaupunki-ilmiönä	2	2	4
Kokonaisturvallisuuden tilannekuva	2	5	7
Maahanmuuttajien työllistyminen	2	4	6
MRL-uudistus	2	5	7
Nuorten syrjäytymisen ehkäisy	3	4	7
2.tyypin diabeteksen hoidon toimintamallit	0	6	6
	12	32	44

Käytetty tapa suorittaa ryhmähaastattelut oli sekä teknisesti että sisällöllisesti uusi, minkä vuoksi arvioinnin ohessa tarkasteltiin myös menetelmän sopivuutta arviointityön toteuttamiseen. Ryhmähaastattelujen toteutus sai osallistujilta pääosin hyvää palautetta (kuva 8). Haasteellisimmaksi koettiin haastattelujen lyhyt aika (yksi tunti) suhteessa aiheiden laajuuteen. Tämä tiedostettiin työtä suunniteltaessa ja päädyttiin pitämään aika lyhyenä, jotta mahdollisimman monella oli mahdollisuus osallistua. Suulliseen keskusteluun osallistuminen sekä samanaikaisesti kirjallisesti pyydettyjen vastausten tuottaminen koettiin aikapaineen vuoksi myös osin haasteellisesti. Palautteen perusteella osallistujien parempi perehtyminen jaettuihin ennakkomateriaaleihin olisi voinut sujuvoittaa haastattelutilanteita. Kehitysehdotuksina mainittiin haastattelukysymysten antaminen etukäteen haastateltaville, vaikka toisaalta kiitosta sai haastattelurungon joustava muuttaminen keskustelun pohjalta. Ryhmähaastattelujen vetäjällä on suuri rooli keskustelun eteenpäin viemisessä. Tämän osalta suoritettavat haastattelut arvioitiin onnistuneiksi.

Kuva 8. Osallistujien palaute ryhmähaastattelusta. 72 % vastaajista (n=29) oli sitä mieltä, että ryhmähaastattelu etäyhteyksin toteutettuna Howspace-alustalla toimi hyvin.

Arvioinnin viimeisenä tiedonkeruumenetelmänä käytettiin kyselyä, joka kohdistettiin kaikille hankkeiden ilmoittamille vuorovaikutuskumppaneille. Yhteystietolistaa täydennettiin vielä jonkun verran arvioinnin aiemmissa vaiheissa kontaktoiduilla henkilöillä, joita ei hankkeiden yhteystietolistoilla mainittu, mutta joita oli pyritty kutsumaan ryhmähaastatteluihin ja jotka olivat henkilöinä selkeästi mahdollisia STN-ohjelmissa tuotetun tiedon hyödyntäjiä. Yhteensä kysely lähetettiin 225 henkilölle, ja vastauksia saatiin 79 (ks. Tarkemmat tiedot taulukosta 8).

Taulukko 8. Taustatietoja kyselyaineistosta ja vastaajista.

	Kysely lähetetty	Vastaajat	Vastaus-% (tausta-organisaatio)	Vastaus-% (koko vastaajajoukko)
Ministeriöt	53	15	28 %	19 %
Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset	52	27	52 %	34 %
Etujärjestöt ³⁷	26	7	27 %	9 %
Kaupunki	19	5	26 %	6 %
Valtion virasto	19	6	32 %	8 %
Yritysten edustaja	18	9	50 %	11 %
Kansalaisjärjestöt	13	4	31 %	5 %
Sosiaali- ja terveysalan toimija	10	3	30 %	4 %
Aluehallinto	6	3	50 %	4 %
Poliittiset päätöksentekijät	5		0 %	0 %
	225	79	35 %	100 %

³⁷ Etujärjestöt kattavat sekä työmarkkinajärjestöjä että muita järjestöjä, jotka ajavat jäsenistönsä etua.

Kyselyyn saatiin vastauksia 79 kappaletta, mikä tarkoittaa 35 % vastausprosenttia. Kyselyaineisto on vinoutunut ohjelmien edustavuuden osalta (taulukko 9) siten, että eniten vastattiin URBAN-ohjelman näkökulmasta (32%) ja vähiten HEALTH-ohjelman näkökulmasta (10%). Yleisestä näkökulmasta vastasi 18%. Kyselyaineiston ristiintaulukointia tehtiin suuntaa-antavasti taustamuuttujia vasten, mutta selkeitä eroja ei ollut ja ristiintaulukointi ei anna luotettavia tuloksia pienen vastausmäärän ja vastaajajoukon vinoutumien vuoksi.

Taulukko 9. Kyselyyn vastanneet eri ohjelmien näkökulmasta.

Näkökulmat, joista kyselyyn vastattiin (n=79)	
URBAN	32 %
WORK	23 %
SECURITY	18 %
YLEINEN	18 %
HEALTH	10 %

Taulukossa 10 on esitetty yhteenveto arvioinnin eri vaiheiden osallistumisien määrästä. Eri haastatteluiden ja kyselyyn vastanneiden yhteenlasketut osallistumiset on 149 kappaletta. On huomioitava, että yksi henkilö on voinut osallistua sekä johonkin haastatteluista että vastannut kyselyyn, joten yhteenlaskettu osallistujamäärä ei suoraan viittaa henkilömäärään.

Taulukko 10. Yhteenveto arvioinnin eri vaiheisiin osallistuneiden määrästä. Yhteensä 147 osallistumista. *Yksi osallistuja on voinut osallistua arvioinnin eri vaiheisiin.

Yhteenveto arvioinnin eri vaiheisiin osallistuneiden määrästä*	
Taustahaastattelut	5
Yksilöhaastattelut	19
Ryhmähaastattelut	44 (osallistumisprosentti 31 % kutsutuista)
Kysely	79 (vastausprosentti 35 %)
	149

Liite 2. Tapaustutkimusten muistiot

Tähän liitteeseen on koottu tapaustutkimusten tuloksien yhteenvetomuistiot. Tapaustutkimusten toteutus on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Kunkin muistion kohdalla on ensin kuvattu johdantona tapaustutkimukselle valittu aihe ja sama materiaali, joka lähti osallistujille ennakkoon. Ryhmähaastatteluja toteutettiin kunkin aiheen kohdalla kaksi ja muistioon on koottu molempien haastattelujen yhteenvetona näkemykset strategisen tutkimuksen hyödyntäjistä, haastateltavien esiin nostamista vaikuttavuuspoluista ja kehittämiskohteista vaikuttavuuden edistämiseksi.

Aikuiskoulutustuki

Johdanto

Ammattirakenteet muuttuvat globaalien trendien kuten teknologisen muutoksen ja tuotannon ulkomaille siirtymisen myötä. Ammattirakenteen muutos asettaa työntekijöille uudenlaisia osaamis- ja koulutusvaatimuksia. Haasteena on, miten yksilön osaaminen ja työelämässä vaadittava taidot vastaavat toisiaan. Aikuiskoulutustuki pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen. Esimerkiksi vuonna 2018 noin 25 000 suomalaista käytti aikuiskoulutustukea osaamisensa uudistamiseen. Aikuiskoulutustukea voi saada työssäkäyvä aikuisopiskelija, joka on ollut työelämässä vähintään kahdeksan vuotta. Tuen vuosittainen budjetti on yhteensä noin 200 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö valmisteli aikuiskoulutustuen muutosta vuoden 2019 aikana yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen ja Työllisyysrahaston kanssa. Muutoksella pyrittiin parantamaan mahdollisuutta opiskella aikuiskoulutustuella työnteon ohella. Tukea voidaan myöntää myös osa-aikaiseen opiskeluun. Eduskunta hyväksyi lain uudesta Aikuiskoulutustuesta 29.5.2020. Tuki uudistui 1.8.2020 alkaen.

Aikuiskoulutustuen teema on esimerkki siitä, kuinka yhdellä STN-ohjelman hankkeella vastattiin täsmälliseen tietotarpeeseen. WORK-ohjelmassa tehtiin aikuiskoulutustukea käsittelevää tutkimusta Polkuja työhön-hankkeessa.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- Polkuja työhön-hankkeessa selvitettiin aikuiskoulutustuen kohdentumista ja vaikuttavuutta. Tutkimuksen tuotoksia ovat olleet eri foorumeilla julkaistut artikkelit, joissa on raportoitu tutkimustulokset. Tutkimustulosten mukaan aikuiskoulutustuki edisti työllisten kouluttautumista ja ammatinvaihtoa, mutta ei merkittävästi parantanut työllisyyttä ja palkkaa. Vuonna 2011 aikuiskoulutustuella aloittaneet olivat vielä vuonna 2017 harvemmin töissä kuin verrokkit. Tuki paransi eniten matalasti koulutettujen tuloja ja työllisyyttä.
- Polkuja työhön-hanke tuotti tärkeää tietoa siitä, että aikuiskoulutustuki kohdentuu huonosti ammattirakenteiden uudistuksen kannalta. Matalasti koulutetut käyttävät tukea vähemmän. Siten aikuiskoulutustuki ei riittävästi auta Suomea sopeutumaan ammattirakenteiden muutokseen. Tätä selitti se, että tukea käyttävät pääosin henkilöt, joita

ammattirakenteiden muutos ei uhkaa. Sen sijaan teollisuuden työntekijät käyttivät tukea vähemmän kuin muut. Peruskoulun varassa olevat eivät käytä aikuiskoulutustukea. Tutkimuksen ehdotus oli, että aikuiskoulutustuen yhteiskunnallista vaikuttavuutta voitaisiin vahvistaa kohdentamalla tukea peruskoulun varassa oleville ja niille ryhmille, joita uhkaa ammattirakenteen muutos.

Olennaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

- Työllisyysrahasto
- Sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, valtiovarainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö
- Opetushallitus
- Työmarkkinajärjestöt

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Polkuja työhön-hankkeen konkreettiset vaikutukset painottuvat ymmärryksen ja osaamisen kasvuun aikuiskoulutustuen merkitystä ja vaikuttavuutta koskien. Vaikutusten syntymistä edisti hankkeen ajoittuminen aikuiskoulutustuen uudistuksen valmistelun kanssa samaan aikaan. Tutkimustiedolle oli tarvetta. Aikuiskoulutustuen vaikuttavuudesta ei ollut laajasti tietoa saatavilla.

Polkuja työhön -hankkeen vaikutukset aikuiskoulutustukeen ovat olleet epäsuoria. Polkuja työhön -tutkimuksen tuloksia hyödynnettiin aikuiskoulutustuen uudistustyössä. Merkittävää oli, että hankkeen tuloksia voitiin hyödyntää välittömästi aikuiskoulutustuen muutosten valmistelun tukena. Tutkimus tuotti tietoa oikea-aikaisesti. Hankkeen vuorovaikutuskumppaneita olivat muun muassa Työllisyysrahasto, työmarkkinajärjestöt, sosiaali- ja terveysministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö. Polkuja työhön-tutkimus oli valmistelutyön pohdinnoissa taustalla aineistona. Tieto välittyi päätöksenteon tueksi esimerkiksi käytännössä siten, että hanketta esiteltiin Työllisyysrahaston hallituksessa. Kun tätä kautta tavoitettiin yhdellä kertaa monta tahoa kuten työmarkkinajärjestöt, tutkimustieto levisi laajasti kentälle. Tutkimus herätti aikuiskoulutustuen muutosta valmistelleen sosiaali- ja terveysministeriön ohella mielenkiintoa muun muassa valtiovarainministeriössä esimerkiksi aikuiskoulutustuen kohdistumista koskien.

Lisäksi hankkeella oli vaikutusta yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Työelämän muutosta ja osaamista koskevat kysymykset olivat ajankohtaisia. STN-ohjelmien tapahtumia ja mestarikursseja pidettiin hyvinä keinoina tiedon levittämisessä. Hanke tavoitti laajan yleisön median välityksellä. Näkyvyyttä mediassa edisti tutkimuslaitoksen aktiivinen viestintä. Polkuja työhön -hanke vahvisti tiedonlevitystä myös siten, että tutkimuskonsortion julkaisujen linkit olivat kootusti hankkeen kotisivuilla.

Kokonaisuudessaan Polkuja työhön-konsortiohankkeella oli vaikutusta monitieteisyyden vahvistamiseen osaamista ja työelämän muutosta koskevassa tutkimuksessa. Olennaisena pidettiin sitä, strategisen tutkimuksen ohjelmassa oli mahdollisuus oppia toisilta tutkijoilta. WORK-ohjelmassa oli riittävästi sisällöllistä yhteistä pohjaa vuoropuhelulle eri tutkimusaloja edustavien tutkijoiden välillä. WORK-ohjelman puitteissa oli esimerkiksi koulutusasioita tutkivien parissa säännöllisiä tapaamisia. Tätä kautta tieto levisi myös eri tieteenalojen välillä esimerkiksi taloustieteestä kasvatustieteeseen. Aikuiskoulutustuen vaikutusta työllisyyteen arvioidaan vuonna 2021.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Tutkimuslaitosten (esim. ETLA ja Palkansaajien tutkimuslaitos) ja tietoa hyödyntävien organisaatioiden (esim. Työllisyysrahasto) välisen yhteydenpidon tulisi olla nykyistä systemaattisempaa. Asioiden säännöllinen käsittely on tärkeää.
- Aikuiskoulutustuen tunnettuutta tulee edelleen parantaa. Lisäksi tarvitaan tietoa muun muassa siitä, miksi aikuiskoulutus kasautuu, ja mitkä ovat esteet tuen käytölle. Näiden kysymysten ratkaiseminen voisi auttaa siinä, että tulevaisuudessa yksilön osaaminen ja työelämässä vaadittava taidot vastaisivat nykyistä paremmin toisiaan.

Alustatyöntekijöiden asema

Johdanto

Digitaalisella alustalla tapahtuva työ on osa käynnissä olevaa globaalia työn murrosta. Alustatyö on merkinnyt yrittäjämäisen ja keikkatalouden työn kasvua sekä esimerkiksi mikroyritysten ja ei-työllistävien yritysten määrän kasvua.

Alustatalous irrottaa työntekijän ja työn antajan (työn ostajan) ajallisesti ja maantieteellisesti. Alustataloudessa tehtävä työ sekä työn digitalisaatio asettavat haasteita myös esimerkiksi työn, kansalaisuuden ja sosiaaliturvan keskinäisyyteen liittyen. Tietoa alustatalouden ja digitalisaation vaikutuksista työn organisoitumiseen ja työhyvinvointiin on toistaiseksi ollut niukasti.

Arvioinnin kohteena olleista ohjelmista erityisesti WORK- ja HEALTH -ohjelmissa on tehty aiheetta käsittelevää tutkimusta. Lisäksi URBAN-ohjelmassa käsiteltiin alustatalouden kysymyksiä.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- WORK-ohjelman hankkeista erityisesti Fiksu työ alustatalouden aikakaudella (SWiPE) -hanke tarkasteli alustatyöntekijöiden asemaa. Hanke tuotti uutta tietoa alustatyöstä koskien työn uusia merkityksiä, mikroyrittäjyyttä, maahanmuuttajien yrittäjyyttä, työhyvinvointia, työturvallisuutta sekä koulutusta. SWiPE -konsortion tutkimustuloksia on julkaistu tieteellisten artikkelien lisäksi kansainväliselle tiedekustantajalle Routledgelle toimitetussa kirjassa ”*Digital Work and the Platform Economy: Understanding Tasks, Skills and Capabilities in the New Era*”. SWiPE:n tutkimustuloksia esitettiin muun muassa STN:n [Työn murroksen Mestari](#) -kurssilla v. 2018.
- URBAN-ohjelmassa URMI-hanke (Urbanization, Mobilities and Immigration) tuotti tietoa kaupungistumisen tulevaisuudesta ja maahanmuutosta (vrt. edellä SWiPE-hankkeen esille nostamat maahanmuuttajien erityistarpeet digitalisoituihin sosiaali- ja terveyspalveluihin).
- HEALTH-ohjelman Näyttöön perustuvaa terveyden edistämistä työpaikoilla Promo@Work-hanke kehitti mobiilisovelluksen ja verkkokurssin palautumisen edistämiseen, erityisesti mikroyrittäjien työpaikkaterveyden edistämiseksi.

- URBAN-ohjelman Ketterä kaupunki: kansalaisen sujuva arki ja elämisen kokeileva moninaisuus -hanke (DAC) käsitteli alustatalouteen liittyen esimerkiksi yhteiskäyttöautopalveluita.
- Eri hankkeissa julkaistiin alustatyöhön liittyviä politiikkasuosituksia:
 - [Alustatyö kasvaa ja edellyttää kestäviä ratkaisuja](#)
 - [Alustatyön tekijöiden ja itsensätyöllistäjien työturvallisuus, työterveys ja työhyvinvointi on turvattava](#)
 - [Yrittäjyysneuvonnalla monimuotoisuutta yrityskenttään – suosituksia maahanmuuttajien yrittäjyyden tukemiseen](#)
 - [Maahanmuuttaja osalliseksi ja työhön](#)
 - [Yhteiskäyttöautopalvelujen kestävä toteuttaminen kaupungeissa](#)

Konkreettiset vaikutukset

Strategisen tutkimuksen hankkeiden vaikutukset ilmenevät alustatyötä koskevan ymmärryksen ja osaamisen kasvuna. Esimerkiksi SWiPE-tutkimuksen tulosten avulla ymmärretään aiempaa paremmin alustatyöntekijältä vaadittavia uusia taitoja ja kykyjä, maahanmuuttajien erityistarpeita suhteessa digitalisoituihin sosiaali- ja terveystalouteen sekä työturvallisuuden ja työterveyden kysymyksiä.

Promo@Work-hankkeen kehittämä mobiilisovellus tuki konkreettisesti mikroyrittäjien työstä palautumista ja työkykyä.

Strategisen tutkimuksen hankkeet tuottivat tietoa alustatyöstä päätöksenteon tukemiseksi. Alustatyö on noussut julkiseen keskusteluun, päätöksentekoon ja työläisäädäntöön. Esimerkiksi alustatyö on hallitusohjelmassa mukana kirjattuna. Laajemmin yhteiskunnallisesti on ymmärretty, minkälainen liiketoimintamalli alustatalous on, ja minkälaisia ongelmia siihen liittyy. Teeman tuominen tietoisuuteen on ollut hyvä asia esimerkiksi alustatyötä harkitsevien kannalta.

Olellaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

- Palvelujen tarjoajat (myös yksityiset) ja työpaikat eri toimialoilla. Alustatyö on osa kokonaisuutta.
- Edunvalvojat työmarkkinajärjestöt esimerkiksi Akava ja jäsenliitot.
- Yleisesti strategista tutkimusta hyödyntävät erityisesti päättäjät ja viranomaiset.
- Alustatyötä harkitsevat.
- Opetussectorilla esimerkiksi, miten korkeakoulut ottavat huomioon alustatyön rakentamissaan koulutusohjelmia ja jatkuvan oppimisen tematiikkaa.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Strategisen tutkimuksen hankkeiden alustatyöntekijöiden asemasta tuottama tieto levisi eri kanavien välityksellä. Seminaarien ja tapaamisten lisäksi tieto välittyi asiantuntijakirjoitusten ja median välityksellä. Perinteisiä viestinnän tapoja pidettiin toimivina etenkin kun

koronapandemia on haastanut tiedon jakamisen tapoja kasvokkain tapaamisten puuttuessa. Olennaista oli tiedon jakaminen eri reittejä pitkin. Arvioitiin, että Akatemian sivuston kautta tieto ei leviä kovin laajasti tutkijayhteisön ulkopuolelle vaikka tutkimuksen näkyvyyttä Akatemian sivuilla pidettiin arvokkaana.

Alustatyön teemassa politiikkasuosituksia pidettiin erittäin tärkeinä, koska niissä nousi esille alustataloudessa jatkossa tarpeen otettavia seikkoja. Toisaalta kysyttiin, ovatko tutkijoiden laatimat suositukset turhankin varovaisia. Yhteiskunnallinen keskustelu hyödyntää tutkimustietoa ja politiikkasuosituksia, mikä otetaan myöhemmin huomioon poliittisessa päätöksenteossa. Sen sijaan ryhmähaastattelun keskustelujen perusteella ei ole näyttöä alustatyöhön liittyvien politiikkasuositusten suorasta hyödyntämisestä valmistelutyössä.

Strategisen tutkimuksen ansiosta keskustelu alustatyöntekijöiden asemasta on lisääntynyt eri yhteyksissä. Keskustelu jatkuu sekä kansallisella että EU:n tasolla. Esimerkiksi SWiPE-hanke levitti alustatyön ilmiötä laajasti tietoisuuteen yhteistyöverkostoissa kattaen muun muassa ministeriöt, eduskuntaryhmät, työmarkkinajärjestöt ja EU:n. Strategisen tutkimuksen hankkeilla oli keskustelua lukuisten tahojen (päättäjät, valmistelijat, työelämän toimijat) kanssa erilaisissa tilaisuuksissa. Alustatyötä koskeneen strategisen tutkimuksen välilliset vaikutukset ilmenevät edelleen hankkeiden verkostoissa ymmärryksen ja osaamisen kasvuna sekä yhteistyöverkostojen vahvistumisena.

Keskustelu alustatyöntekijöiden asemasta jatkuu. Alustatyöntekijöiden asema on rakenteellinen asia, joka ei muutu nopeasti. Strategisen tutkimuksen tulokset ovat tärkeitä keskustelun ja vuorovaikutuksen laadun parantamiseksi avatessaan uusia tietotarpeita.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Alustatalouden ja alustatyön ulottuvuudet tulisi tuoda jatkossa monipuolisesti esille eri näkökulmista. Alustatyön moninaisuus on jäänyt yleisessä keskustelussa hiukan katveeseen. Alustatyöntekijöiden asemaa tulisi viedä systemaattisesti eteenpäin tarkastelemalla, mitä kaikkea pitää alustatyöntekijöiden asema sisällään perusedellytysten eli työlainsäädännöllinen kysymyksen ratkaisemisen jälkeen.
- Samalla kun on tarvetta tutkitulle tiedolle, viestin perille saamista pidettiin ongelmana. Keskustelu alustatyöntekijöiden asemasta on arvolatautunutta. On olemassa ennakoasenteita ja vastakkainasettelua. Tämä heijastuu myös siihen, ketkä ovat kiinnostuneita aiheesta.
- Viestinnän roolia on tarpeen edelleen kehittää käyttämällä monipuolisesti eri kanavia ja muotoilemalla tieto eri kohderyhmille kuten poliitikoille, työterveydenhuollolle, kouluille ja alustatyöntekijöille toimialat ylittäen. Esimerkiksi asiantuntijakuulemisia lainsäädäntöryhmissä pidettiin hyvänä käytäntönä. Sosiaalisen median, kuten esimerkiksi Twitterin, taitava käyttö voi nostaa tutkimuksen tulemistä julkiseen keskusteluun.
- Tulevien trendien ennakointia pidettiin haasteellisena. Kun alustatyöntekijöiden aseman määrittelyyn on saatu selkeys, tarvitaan lisää tietoa alustatyöntekijöiden työssä jakamisesta ja työhyvinvoinnista. Strateginen tutkimus nosti jo esille tarpeen esimerkiksi mikroyrittäjien työkyvystä koskevasta tutkimustiedosta ja uudenaikaisista mikroyrittäjille suunnatuista työterveyspalveluista.

Jakamistalous kaupunki-ilmiönä

Johdanto

Jakamistalous (sharing economy) käsittää omistamista korvaavia tapoja jakaa ja kuluttaa tuotteita ja palveluja. Jakamistaloudessa kasvatetaan eri tuotteiden, palveluiden ja toimintojen käyttäjämäärää ja käyttöastetta. Se voi käsittää niin mikroresurssien jakamista (esim. asukkaiden kesken) kuin alustataloutta ja -yrittäjyyttä laajemmin.

Etenkin kaupungit tarjoavat monelle jakamistalouden ilmiölle (esim. yhteistiloille ja yhteiskäyttöautoille) riittävän väestötiheyden sekä myös liiketoiminnallisesti kannattavan mittakaavan ja Suomessakin jakamistalouden eri ilmenemät liittyvät tiiviisti juuri kaupunkikehitykseen, jolloin myös kaupunkien oma rooli jakamistaloudessa korostuu.

Jakamistalouden ilmiöön liittyy myös monenlaisia ristiriitoja: Jakamistalous voi luoda uutta talouskasvua ja työpaikkoja, säästää yksilön ja yhteiskunnan resursseja sekä vähentää ilmaston ja ympäristön kuormitusta, mutta samalla se luo uusia haasteita mm. lainsäädännölle, verotukselle ja tasapuoliselle kilpailulle.

Arvioinnin kohteena olleista ohjelmista erityisesti URBAN ohjelman DAC-hankkeessa (Dwellers in Agile Cities) on käsitelty jakamistaloutta kaupungeissa. Lisäksi aihetta on eri tavoin sivuttu URBAN- ja WORK ohjelman hankkeissa.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- DAC-hankkeen ”Urbaani Elämä – Asukaslähtöiset kaupunkiasumisen skenaarioissa 2030” kaupungille luonnosteltiin neljä mahdollista roolia tulevaisuudessa, sen mukaan kuinka aktiivisesti kaupunki itse toimii yksilöllisen ja yhteisöllisen toiminnan alustoilla.
- DAC-hankkeen Ketterän asumisen keittokirja -sovellus (housingcookbook.com) toimii työkaluna erilaisten urbaanien asumisvaihtoehtojen tunnistamisessa ja Yhteiskäyttöautoilun opas taloyhtiöille kuvailee erilaisia vaihtoehtoja autojen yhteiskäyttöön.
- Käytännön kokeiluja on tehty Hiedanrannassa (”Superkortteli”) sekä Kalasatamassa (tilojen yhteiskäyttö)
- DAC-hanke laati politiikkasuosituksia yhteiskäyttöautojen käyttöönoton sekä tyhjien tilojen kehittämiseksi. Yhdessä BEMINEN kanssa laadittiin Kestävien liikkumisratkaisujen politiikkasuositus, jossa suositellaan kuntien kokeilualustojen hyödyntämistä uusien ratkaisujen etsimisessä sekä yksityisautoilun vaihtoehtojen suosimista (esim. yhteiskäyttöautojen pysäköinnin helpottamista)
- BEMINE laati politiikkasuosituksen asiaperustaisesta kansalaisosallistumisesta kaupunkiseutujen strategisen kehittämisen voimavaraksi, mm. asioissa jotka koskevat asumismuotoja ja liikkuvuusratkaisuja.
- URMI tuotti tutkimustietoa Suomen kaupungistumisesta vuoteen 2039 fokuksessa kestävä kaupunkikehitys, liikkuvuus ja maahanmuutto. Kestävän kaupunkikehityksen osalta tutkittiin mm. resurssitehokkuutta ja miten maankäyttö ja materiaalivirrat kytkeytyvät toisiinsa, sekä laadittiin [Kunnat ja kestävä kehitys – kaupunkikyselytutkimus](#)

- WORK-ohjelman SWiPE-hanke tutki digitalisaation ja alustatalouden työhön tuomia uusia piirteitä, alustatyötä ja keikkatyötä, sekä asiantuntijatyön ja asiantuntijuuden muutoksia.

Olennaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

Tiedon hyödyntäjinä ovat ohjelmassa pääsääntöisesti olleet kaupunkien omat organisaatiot sekä kaupunkien eri toimijatahoja. Keskeisiä tiedon hyödyntäjiä ovat olleet kaupunkisuunnittelijat, kehittäjät ja kaavoittajat, kaupunkien strategian rakentamisesta vastaavat, eri kaupunkikehityksen asiantuntijatahot, yritykset sekä kaupunkilaiset. Ryhmähaastatteluissa tutkimuksen hyödyntämisen kannalta koettiin erityisen tärkeäksi tutkimuksen ajoitus vastaamaan kaupunkien omaa kehittämishalua sekä kaupunkien viranhaltijoiden ”etujoukot”, jotka ymmärsivät etsiä strategisesta tutkimuksesta tukea ja eräänlaista arvovaltaa kaupungin omaan tekemiseen.

Ryhmähaastatteluissa korostettiin tärkeinä etenkin kaupunkisuunnittelijoiden ja asukkaiden kesken muodostuneet yhteistyökoalitiot. Myös kaupunkien väliset yhteistyökuviot korostettiin tiedon laajemman hyödyntämisen kannalta tärkeiksi.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Jakamistalouden teemassa strategisen tutkimuksen hankkeiden toiminta sisälsi toisaalta hyvin konkreettista osallistumista kokeiluluonteisiin ja yhteiskehittäisiin suunnittelu- ja kaavoitusprosesseihin, toisaalta yleisempien politiikkasuositusten ja ohjeistusten laatimista. Ryhmähaastatteluissa korostettiin tiiviin yhteiskehittämisen merkitystä vaikutusten syntyemisessä. Vaikka yksittäisen tutkijan näkökulmasta strategisen tutkimuksen hankkeiden ja tavallisen tutkimushankkeen välillä ei välttämättä näkynyt kovin suurta eroa, niin monivuotinen merkittävä rahoitus ja siihen liittyvät vuorovaikutustavoitteet antoivat aivan eri lähtökohdat pitkäjänteisen yhteistyön kehittämiseksi. Kaupunginkehittäjät ja erilaiset jakamistaloutta kehittävät toimijat saivat strategisen tutkimuksen hankkeista tukea ja eräänlaista arvovaltaa omaan suunnitteluunsa. Haastatteluissa korostettiin kuitenkin, ettei strateginen tutkimus sinänsä ole kaupunginkehittämisen ajuri vaan kehitys lähtee kaupungin omasta tahtotilasta ja kyvystä valjastaa strateginen tutkimus kaupungin kehitystoiminnan tueksi.

Tutkimuksen tuottaman tiedon välittämisestä päätöksentekoon ja konkreettiseen toimintaan nostettiin keskusteluissa esiin seuraavia esimerkkejä:

- Eri hankkeiden tuottamat alusta- ja jakamistaloutta koskevat politiikkasuositukset ja muut julkaisut, jotka saivat laajaa julkisuutta:
 - [Yhteiskäyttöautopalvelujen toteuttaminen kaupungeissa](#) 8/2019 (DAC) – yhteenveto yhteiskäyttökokeilusta sekä ohje taloyhtiöille
 - [Tyhjät tilat kaupunkien voimavaraksi](#) 2/2019 (DAC) – tilapäiskäytön tematiikasta
 - [Kestävät liikkumisratkaisut luodaan paikallisesti](#) (DAC & BEMINE)
 - [Asiaperustainen kansalaisuus kaupunkiseutujen strategisen kehittämisen voimavaraksi](#) (BEMINE)
 - [Alustatyö kasvaa ja edellyttää kestäviä ratkaisuja](#) (SWiPE)

- [Miksi Suomen kaupungistuminen jatkuu? 1/2020 \(URMI\)](#) – skenaariotyön yhteenvedo
- [DAC Ketterän asumisen keittokirja](#)
- URMI:n kehittämä ja fasilitoima kaupungistumisen skenaariotyö, jonka yhtenä juonteena oli jakamistalouden ilmiöt (esim. "Pirstaleen työn metropolialue"-skenaariossa). Skenaariotyö ja siihen liittyvä politiikkapaperi puhutti valtamedioissa ja herätti laajempaa kiinnostusta. Yhdessä Kuntaliiton kanssa kehitettiin konkreettisenä menetelmänä Skenaariopeli, joka luovutettiin yhteistyökaupunkien strategipäivitysten käyttöön
- DAC-hankkeen kehittämä *Nordic Superblock* oli kaupunkisuunnittelun uusi käsite ja mittakaava kehittämiselle. Toiminnassa yhdistyivät Tampereen kaupungin ja Hiedanrannan kaupunginosan suunnitteluajatus korttelirakenteesta, mahdollisuus hyödyntää esimerkkejä maailmalta sekä tutkijoiden tukema toteutusprosessi. Hankkeella oli suora vaikutus Tampereen kaavoitusprosessiin ja kaupunkisuunnitteluun ja Tampereen esimerkki syötti lisäksi vaikutteita myös Seinäjoen, Espoon ja Helsingin kaupunkien strategiaprosesseihin. Toiminnan keskeisessä osassa oli kaupunki mahdollistajana (yhteistyössä tutkijoiden kanssa) ja ajatuksena, että vaikutukset leviävät ajan myötä mm. asukkaiden toimintaan.

Näiden konkreettisten esimerkkien lisäksi ryhmähaastatteluissa arvioitiin, että etenkin URBAN-ohjelman hankkeilla oli ollut myös laajempaa vaikutusta kestävästä kaupunkikehityksen strategioihin yhteistyökaupungeissa, mm. kestävästä kaupunkirakenteesta ja monitoimintoisen kaupunkikeskuksen mallien luomiseen ja että tällä toiminnalla on ainakin välillisiä vaikutuksia myös jakamistalouden ilmiöiden tuntemiseen ja kehittymiseen. Korostettiin myös aiheesta käydyn keskustelun merkitystä. Arvioitiin, että strategisen tutkimuksen hankkeiden ansiosta suomalaisesta kaupungistumisesta ja siihen liittyvästä jakamistalouden ilmiöstä osataan puhua paremmin ja eritellä sen ajureita aiempaa tarkemmin. Katsottiin, että tämän keskustelun ylläpitämiseen ovat vaikuttaneet etenkin strategisen tutkimuksen hankkeiden toimijoiden sidosryhmätapaamiset, esiintymiset julkisessa mediassa ja esim. Suomi-Areenassa, blogit, kuten myös sidosryhmille kohdistetut uutiskirjeet, artikkelit ja erilaiset populaarijulkaisut.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Strategisen tutkimuksen hankkeet antoivat hyvää näköalaa koko tekemisen ketjuun. Jatkossa olisi hyvä kiinnittää huomiota erityisesti siihen, millaisiin prosesseihin tutkimus osallistuu ja millaisia prosesseja sen jälkeen tulee. Kaupunkikehityksen ja jakamistalouden näkökulmasta tämä merkitsee mm. sitä, että tutkijat voivat fasilitoida yhteiskehittämisprosesseja ja kokeiluja ja tuoda näkemyksiä kaupunkien strategiatyöhön, mutta konkreettisen toiminnan skaalautuminen vaatii kuitenkin ensisijaisesti kaupungin toimijoilta organisoitumista ja vetovastuuta.

Kokonaisturvallisuuden tilannekuva

Johdanto

Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. Kokonaisturvallisuudesta huolehditaan yhdessä viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Suomessa Turvallisuuskomitea on kokonaisturvallisuuteen liittyvä ennakoivan varautumisen pysyvä ja laajapohjainen yhteistoimintaelin. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017 on valtioneuvoston periaatepäätös, joka yhtenäistää varautumisen kansallisia periaatteita ja ohjaa hallinnonalojen varautumista.

Kokonaisturvallisuuden tilannekuvalla tarkoitetaan tässä yhteistä tietoa ja näkemystä siitä mikä on tämän hetken uhkien ja riskien tilanne ja toisaalta näkemystä mahdollisista turvallisuusympäristön muutoksista. Erilaiset keskinäisriippuvuudet ovat vahvistuneet ja toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset läpileikkaavat myös nopeammin yhteiskuntaa. Ajankohtainen esimerkki on käynnissä oleva pandemia, jonka suorat ja välilliset vaikutukset myös kokonaisturvallisuuden tulevat jatkumaan pitkälle tulevaisuuteen. Tilannekuvan tuottaminen, erilaisten muutosten analyysi ja tiedon jakaminen yhteiskunnan toimijoille nojaa myös tutkimukseen.

Arvioinnin kohteena olleista ohjelmista erityisesti SECURITY-ohjelma on tuottanut tietoa ja toteuttanut toimintaa, joka edistää yhteistyötä ja yhteisen integroidun tilannekuvan muodostamista. Tutkimuksen keskiössä ovat olleet suomalaisen yhteiskunnan kokonaisturvallisuus, toimintavarmuus sekä reagointi- ja riskinsietokyky.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- WINLAND-hankkeessa on paneuduttu energia-, ruoka- ja vesiturvallisuuteen liittyviin uhkakuviin ja näiden välisiin keskeisiin kytköksiin. Hanke tuotti kahdeksan politiikkasuositusta.
- WINLAND-hankkeessa testattiin ja toteutettiin erilaisia yhteiskehittämisen malleja. Hankkeessa tuotettiin skenaarioita työpajoissa ja hanke oli keskeisessä roolissa suunnittelemassa ja toteuttamassa Riittääkö ruoka energiakriisissä -harjoitusta lokakuussa 2017.
- GLASE-hankkeessa tutkittiin monipuolisesti yhteiskunnallisen resilienssin uusia haasteita. Kohteena olivat mm EU:n ja Venäjän suhteet, sekä muuttoliikkeiden, maahanmuuton, poliittisten ääriliikkeiden ja vihapuheen vaikutukset kokonaisturvallisuuteen. Hankkeen tuotoksia on käyty läpi seminaareissa, saatu mediankäyvyttä ja 2020 on tulossa julkaistavaksi mm. kirja Muuttoliike ja arjen turvallisuus.
- WINLAND-hankkeessa tuotettiin Yhteiskunnan turvallisuusstrategian valmisteluvaiheessa lausunto strategian luonnokseen koskien erityisesti toimintamallin kehittämistä. Lausunnon sisältöjä huomioitiin valmiissa strategiassa.

Olennaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

Kokonaisturvallisuuden tilannetietoa tarvitaan laajasti sekä valtionhallinnossa kuin alue- ja paikallistasolla. Tiedon hyödyntäjinä ovat mm. virkamiehet, jotka valmistelevat aihepiiriin liittyviä asioita ministeriössä tai virastoissa (esim. säädösvalmistelu, prosessien kehittäminen),

varautumisen suunnittelijat ja koko huoltovarmuusorganisaatio, poliitikot, sekä myös järjestötoimijat, tutkijat ja asiantuntijat, toimittajat, jopa kansalaiset.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Tutkimuksessa tavoiteltiin vaikuttavuutta etenkin tutkimuksen tuottaman tiedon jakamisen, kokeilujen ja eri harjoitusten välityksellä.

Tiedon jakamisen keskiössä oli tunnistaa ja osallistaa oikea kohdejoukko (esim. tilaisuuksiin ja työpajoihin). Haasteena koettiin, että hankkeiden verkostoista ei välttämättä osata lähestyä heti oikeita henkilöitä. Viestinnän tärkeässä osassa oli media, sosiaalinen media, podcastit, populaarit julkaisut ja politiikkasuositukset. Erityisesti sosiaalinen media valjastettiin tiedon jakamisen käyttöön. Keskustelutilaisuudet, joihin osallistui sekä tutkijat että laajemmat sidosryhmät, koettiin tiedon välityksen kannalta tärkeiksi (keskeisille sidosryhmille eli akateemiselle yhteisölle, ministeriöiden viranhaltijoille, kansalaisille). Sidosryhmän edustajista koostuva ohjausryhmä koettiin myös tärkeäksi. Yleisenä haasteena tiedon jakamisessa koettiin esim. henkilövaihdokset, kun tiedon siirtyminen usein on henkilön eikä organisaation varassa.

Politiikkavaikuttamisen keskeisimmät keinot taas olivat usein pienemmät epäviralliset keskustelut sekä sisäiseen viestintään tarkoitettut asiapitoiset ja napakat tiivistelmät sekä asiantuntijalausunnot relevanteista aihepiireistä. Myös suorat kontaktit yksittäisten tutkijoiden ja viranhaltijoiden välillä koettiin tärkeiksi. Aivan keskeisinä vaikuttamisen keinoina koettiin myös kuulemiset ja lausunnot eduskuntaan, esim. lausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnassa kotouttamisesta.

Kokeiluja käytettiin vaikuttavuuslähtöisen toiminnan välineenä. Strategisessa tutkimuksessa, jossa tähdätään yhteiskunnalliseen muutokseen, voi olla hyödyllistä ensin pienimuotoisesti kokeilla, miten uusi idea/toimintamalli voisi toimia. Kokeilumuotoiseen toimintaan sisältyi myös jalkautuminen tiedon käyttäjien arkeen ja "osallistuvaa havainnointia" erilaisissa foorumeissa ja harjoituksissa, yhteistyössä mm. järjestöjen kanssa. Onnistunut kokeilukulttuuri vaatii heittäytymistä ja avoimuutta sekä tutkimukselta että hyödyntäjäpuolelta ja jalkautuminen vaatii usein pitempiaikaista sitoutumista tutkimuksen tekemiselle.

Winland-hankkeessa rakennettiin fasilitoitu harjoitus, jossa skenaarioiden avulla tehtiin päätösketjuja yhdessä sidosryhmien kanssa. Konkreettisesti tuotettiin toimenpiteitä, kontakteja ja ymmärrystä mitä kuvitellun uhkamallin häiriötilanteessa tapahtuu ja miten pitää toimia. Harjoitus strategisen tutkimuksen hankkeen työkaluna todettiin toimivaksi. Lähentämällä teoriaa ja käytäntöä onnistuttiin rikkomaan perinteisiä toimintamalleja. Harjoituksen ja laajemminkin kokeilujen haasteena tunnistettiin miten saada onnistuneet kokeilut jalkautettu laajempaan käyttöön ja vastuu jatkosta siirretty eri taholle. Harjoituksen osalta turvallisuuskomitean sihteeri ja huoltovarmuusorganisaatio ottivat kopin jatkosta.

Muita tunnistettuja ja odotettuja vaikutuksia ovat yleisemminkin näkökulmien laajentaminen ja ilmapiirin muuttaminen keskustelun avulla. Vuoropuhelun ja yhteistyön tiivistäminen tutkijoiden ja virkamiesten välillä mahdollistaa tulevaisuusnäkökulman yhä parempaa hyödyntämistä jatkossa. Hankkeet ovat myös edistäneet turvallisuuden käsitteen laajenemista (esim. ihmisten kokemuksiin ja arjen tasolle GLASE-hankkeessa, maaseudun kehittämisessä ja vesiturvassa Winland-hankkeessa). Kiinnostus tämäntyyppiselle yhteistyölle on kasvanut eri suunnilta, ja hankkeet ovat avanneet tietä uusille tutkimuksille ja yhteistyölle.

Pandemiatilanteessa kootaan jatkuvasti tilannekuvaa ja tässä strategisen tutkimuksen hankkeiden tuloksista ja syntyneestä yhteistyöstä on ollut hyötyä. Ymmärrys kokonaisuudesta, tarvittavista tiedoista ja kohderyhmistä on kasvanut toimijoiden keskuudessa.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Turvallisuustutkimus on Suomessa fragmentoitunutta ja instrumentteja ja rahoitusta hankkeiden pitkäaikaisen vaikuttavuuden seuraamiselle/arvioinnille ei ole olemassa. Strategisen tutkimuksen hankkeiden tuloksia voisi hyödyntää YTS tai ulko/turvallisuuspoliittisen selonteon ja muiden kansallisesti ohjaavien asiakirjojen laadinnassa. Materiaalin ja tulosten löytyminen olisi tärkeää myös pitkän aikavälin vaikuttamisen ja muutoksen näkökulmasta. Kerätyn datan käyttö jatkoprojekteissa ja menetelmien toistaminen kiinnostaa.
- Vuorovaikutuksen rakentamisessa oikeiden tahojen tunnistaminen on keskeistä. Tutkijat eivät aina tunnista ministeriöiden avaintoimijoita. On hyvä, jos organisaatiossa on selkeitä kontaktihenkilöitä, jotka voivat auttaa kohdentamaan viestintää oikeisiin osoitteisiin.

Maahanmuuttajien työllistyminen

Johdanto

Suomessa on kansainvälisessä vertailussa vähän maahanmuuttajia, mutta määrä on kasvussa. Maahanmuuttajien nopea työllistyminen on kaikkien etu. Maahanmuuttajien voimavarat tulee saada täysimääräisesti yhteiskunnan käyttöön ja samalla työ nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista sekä kasvattaa heidän hyvinvointiaan.

Suomessa olevat maahanmuuttajat ovat erittäin monimuotoinen ryhmä, jonka työllistymiseen vaikuttavat hyvin erilaiset tekijät. Maahanmuuttajien työllistyminen on kuitenkin hidasta. Etenkin pakolaistaustaisten ihmisten työllistymisessä on merkittäviä viiveitä. Maahanmuuttajien työsuhteet ovat suomalaistaustaisia useammin määrä- tai osa-aikaisia ja maahanmuuttajat kokevat myös useammin syrjintää työelämässä.

Maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen läpileikkaa monia politiikka-alueita ja vaatii eri tahojen yhteistyötä paikallistasolta valtionhallintoon. Valtion kotouttamisohjelma vuosina 2016–2019 linjasi työllistämistä edistäviä toimenpiteitä. Valtion kotouttamisohjelman valmistelu vuosille 2020–2023 on yhdistetty eduskunnan edellyttämän kotoutumisen selonteon valmisteluun. Selon teko luovutetaan eduskunnalle arviolta helmikuussa 2021 ja sen valmistelusta vastaa TEM. Käytännön työkaluja ja tietoa on koottu Kotouttaminen.fi sivustoille.

Yleisesti maahanmuutto on ollut arvioinnin kohteena olleita ohjelmia läpileikkaava teema ja maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvää työtä on tehty erityisesti WORK-ohjelmassa, mutta myös HEALTH, URBAN ja SECURITY -ohjelmien hankkeissa. Strategisen tutkimuksen hankkeissa on tutkittu eri ryhmiin kuuluvien maahanmuuttajien työllistymistä edistäviä ja estäviä tekijöitä hyvinvoinnin, perheenyhdistämisen, naisten kotoutumisen, työllistymiskokeilujen, eri aloille työllistymisen sekä yrittäjyyden näkökulmista. Hankkeet julkaisivat maaliskuussa 2019 yhteisen politiikkasuosituksen tutkimuksen tuottamista politiikkasuosituksista.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- DAC-hankkeessa toteutettiin maahanmuuttajanuorten kanssa yhteiskehittämisen prosessi osallisuuden ja toimijuuden kehittämisen ymmärtämiseksi. Hankkeen osana tuotettiin myös mm. yksintulleiden maahanmuuttajanuorten asumisen ratkaisujen politiikkasuosituksia kaupunkisuunnittelun käyttöön.
- GLASE-hankkeessa on tutkittu perheenyhdistämisen merkitystä arjen turvallisuudelle ja roolia maahanmuuttajien yhteiskuntaan kiinnittymisessä sekä integroitumisessa työmarkkinoille.
- PROMEQ-hankkeen alaisessa New Start Finland! -projektissa tutkijat kehittivät yhteistyössä itäsuomalaisten julkisten organisaatioiden ja yhdistysten kanssa vuosina 2014–2017 yhteiskunnallisen markkinoinnin malleja Suomeen saapuneiden pakolaistaustaisten aikuisten kielitaidon, työllistymisen ja korkeakoulutuksen edistämiseksi.
- COPE-hankkeessa selvitettiin ulkomaalaistaustaisten hoitajien ja lääkäreiden työoloja, Suomessa asumista ja työskentelyä sekä hyvinvointia. Tutkimuksen tuloksina todettiin, että työllistymistä ja työelämään osallistumista helpottaisi työpaikoilla järjestettävä ammatillinen ja perehdyttävä koulutus sekä kohdennettua kielikoulutusta.
- Swipe-hankkeessa paneuduttiin maahanmuuttajien yrittäjyyden erityispiirteisiin.
- Polkuja työhön -hankkeessa tuotettiin lisätietoja maahanmuuttajien työllisyyden ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Tulokset osoittivat että työllistymisellä on paljon positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajien hyvinvointiin sekä sosiokulttuuriseen ja sosiaalipsykologiseen sopeutumiseen Suomeen. Vaikka lähes kaikenlainen työ edesauttoi sopeutumista, tutkimus osoitti, että työn laadulla on merkitystä sopeutumisen kannalta.
- URMI-hankkeessa todettiin maahanmuuton merkityksen yleisesti kasvavan kaupungistumisen ajurina kasvaa. Hankkeessa tuotettiin kansainvälisesti ainutlaatuinen rekisteriaineisto Suomessa olevan ulkomaalaisväestön asumisesta ja työnteosta.

Olennaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

Aiheen tutkimustulosten päähyödyntäjiä ja kohderyhmiä ovat eduskunta, ministeriöt ja kunnat. Ryhmähaastattelussa nostettiin esiin, että tämän aiheen kohdalla tutkimustulosten hyödyntäjiä ovat julkisen sektorin kentän toimijat aivan ruohonjuuritasolla esimerkiksi kunnissa ja muuallakin kuin maahanmuuttopalveluissa (esimerkiksi opetus- ja varhaiskasvatus). Olennaisia hyödyntäjiä ovat myös työnantajatahot. Keskustelussa korostettiin, että aiheen kannalta olisi tärkeää, että tutkimustulosten hyödyntämisessä olisivat mukana erilaiset ”välittäjäorganisaatiot”, joilla on oman tehtävänsä takia intressi hyödyntää tutkimustuloksia ja osallistua viestintään. Näitä välittäjätahoja ovat esimerkiksi erilaiset järjestöt.

Keskustelussa nostettiin esiin, että kohderyhmänä tulisi muistaa myös muut tutkijat Suomessa ja maailmalla. Aiheeseen liittyvät kansainväliset julkaisut ovat herättäneet kiinnostusta.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Keskustelussa korostettiin päävaikutuksena, että ymmärrys maahanmuuttajien moninaisuudesta on lisääntynyt kentän toimijoiden keskuudessa. Tähän ovat vaikuttaneet hyvin moninaiset toimenpiteet. Yleistajuisten julkaisujen (mm. blogit ja valtamedia) avulla tietoa on ainakin jossain määrin

levinnyt myös sellaisten ihmisryhmien keskuuteen, jotka eivät ennestään ole aihepiiristä paljoakaan tienneet. Erilaisista tilaisuuksista hyvänä esimerkkinä nostettiin esiin tammi-helmikuussa 2019 strategisen tutkimuksen ohjelmajohtajien järjestämät ”Tiede kohtaa vaalit” -tilaisuudet, joissa neljä eri aiheeseen perehtynyttä tutkijaa ja neljä eri puolueiden kansanedustajaehdokasta keskustelivat ajankohtaisista teemoista. Ensimmäisen tilaisuuden aiheena oli ”Osallistuminen ja maahanmuutto”. Muita esimerkkejä olivat TEM toisinaan järjestämät ”tutkimusfestivaalit”, joihin kutsutaan ministeriön kannalta relevanttien aiheiden tutkijoita kertomaan viimeaikaisista tutkimuksista sekä suuremman yleisön Rakkaudesta tieteeseen -tapahtumat. Tilaisuuksien nauhoitteet ja podcastit ovat tärkeitä.

Tiedon välittymiseksi päätöksentekijöiden käyttöön tutkimuksen saama julkisuus on tärkeää, koska se vaikuttaa eniten politiikkoihin ja kansalaismielipiteeseen. Viranomaiset toimivat toimenpiteiden valmistelijoina, mutta lopullinen päätösvalta ja tahtotila on poliitikoilla. Yleisen tiedon jakamisen rinnalla täsmällinen tiedon hyödyntäminen on tärkeä tutkimustiedon hyödyntämiseksi. Poliittikasuosituksien ja hankkeiden ohjausryhmätyöskentely ovat tässä tärkeitä työkaluja. Tutkimuksen tuottaman tiedon välittämisestä päätöksentekoon nostettiin keskusteluissa esiin seuraavia esimerkkejä:

- Poliittikasuositus turvapaikanhakijoiden oikeusavusta oli otettu huomioon ja siihen oli viitattu lain valmistelussa.
- URMI-hankkeen dataa hyödyntäviä tutkimuksia päätyi kotoutumisen kokonaiskatsaukseen. Suositukset olivat hyvin yhteneviä myös TEM:n kotoutumistavoitteiden kanssa.
- Eduskunnan tarkastusvaliokunnassa annetulla lausunnolla kotouttamisen toimivuuden näyttää olleen konkreettista vaikutusta.

Ryhmäkeskusteluissa nostettiin esiin, että aiheen tutkimustuloksia on myös hyödynnetty keskustelunavauksina kaupunki- ja maakuntatason strategioiden laadinnassa sekä uusien maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Tosin todettiin, että linkki tutkijoiden julkaisuista suoraan palvelujen kehittäjiin ja edelleen sen ihmisen käyttäytymiseen, joka voisi palkata maahanmuuttajia, on pitkä ja vaatii monta väliaskelta.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Hankkeiden yhteiset seminaarit ja tilaisuudet ovat olleet pääkaupunkikeskeisiä ja kohdentuivat valtakunnantason toimijoille. Esimerkiksi suurten kaupunkien kiertäminen (”STN Road Show”) ja aluetason mukaanotto aktiivisemmin olisi hyödyllistä.
- Ryhmässä keskusteltiin siitä, että maahanmuuttajien työllistyminen on haastava aihe, ja on helpompaa saada läpi sellaisia poliittikasuosituksia, jotka tukevat julkisen vallan jo valmistelussa olevia toimia tai olemassa olevia prosesseja kuin jos on esittänyt hyvin vastakkaista näkemystä. Tässä keskusteltiin, että yksi kehittämiskohde olisi tiivistää edelleen yhteistyötä viranomaisten kanssa alusta alkaen. Tulisi kuulla laajemmin viranomaisten tietotarpeita hankkeen alussa ja poliittikasuosituksien kaltaisten ei-tieteellisten julkaisujen laadinnassa voisi tehdä enemmän yhteistyötä ennen niiden julkaisua. Ei-tieteellisissä papereissa yhteisjulkaisut voivat tuoda myös uutta näkökulmaa ja yleisöä.

- Yleisesti vaarana on ”politiikkasuositusähky”, jos jokainen hanke tekee näitä erikseen. Hankkeiden politiikkasuositukset voisivat olla yhteen koottuja ja pidettiin hyvänä juuri maahanmuuttajien työllistymisen osalta hankkeiden yhdessä tekemää suositusta.

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) uudistus

Johdanto

Suomen maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) tuli voimaan 1.1.2000. Kuluneen 20 vuoden aikana kaksi kolmasosaa lain pykälistä on nyt muutettu, lisätty tai kumottu. Vuonna 2014 tehdyssä arvioinnissa nostettiin lain keskeisenä ongelmana esille kaupunkiseutujen suunnittelun toimimattomuus ja tarve kehittää kaavoitusta strategisempaan suuntaan. Vuonna 2018 käynnistetyn kokonaisuudistuksen tarkoituksena on selkeyttää lakia. Uudistuksen päätavoitteita ovat hiili-neutraali yhteiskunta, luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen, rakentamisen laadun parantaminen sekä digitalisaation edistäminen. Tavoitteena on, että hallituksen esitys uudeksi maankäyttö- ja rakennuslaiksi valmistuu vuoden 2021 loppuun mennessä.

Uudistus valmistellaan parlamentaarisesti ja valmisteluprosessista vastaa ympäristöministeriö. Keväällä 2018 asetettiin parlamentaariset seuranta- ja työryhmät sekä sidosryhmäfoorumi. Uudistustyön tueksi on tehty runsaasti selvitystyötä ja valmistelu etenee kuudessa jaostossa. Tii-viiseen valmisteluun on osallistunut yli 250 henkeä ja lisäksi on pyydetty laajasti kommentteja eri tahoilta valmistelun eri vaiheissa. Lakiehdotus on tarkoitettu saadaan lausuntokierrokselle vuoden 2021 alussa.

Arvioinnin kohteena olleista ohjelmista erityisesti URBAN ohjelmassa on tuotettu MRL-uudistusta tukevaa tietoa. Maankäyttö ja kaupunkisuunnittelu kytkeytyy myös SECURITY-ohjelmaan turvallisuus- ja huoltovarmuusteemojen osalta.

Esimerkkejä strategisen tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- BEMINE-hankkeessa oli useita MRL-uudistuksen kannalta hyödyllisiä osia. MAL-verkosto oli hankkeen vuorovaikutuskumppani ja Kaupunkifoorumit tärkeä tiedon jakamiskanava, minkä lisäksi hankkeen tutkijoilla oli suoraan kokouksia ja keskustelua MRL-uudistuksesta vastaa-vien tahojen kanssa. Yleisesti tavoitteena oli strategisen kaupunkiseutusuunnittelun edistäminen MRL-uudistuksessa.
- BEMINE-hankkeen konkreettisia tutkimustuotoksia olivat mm. kaupunkiseutukehitystä kuvaavien skenaarioiden tuottaminen, kaupunkiseutujen suunnittelun demokratiavajeen osoittaminen ja tämän kehittämistä koskevien politiikkasuositusten laadinta (Asiaperustainen kansalaisuus kaupunkiseutujen strategisen kehittämisen voimavaraksi) ja työkalujen ja mallien tuottaminen kasvun kestäväksi ohjaamiseksi. Työkaluja on koottu SY-KE:n ylläpitämään Elinympäristötietopalveluun Liiteriin.
- URMI-hankkeessa (Urbanization, Mobilities and Immigration) tuotettiin laaja-alaisesti kaupungistumista koskevaa tulevaisuustietoa. Johtopäätöksenä syntyi esimerkiksi tarkempaa näkemystä siitä että kaupungistuminen jatkuu ja eriytyy Suomessa laadullisten tekijöiden merkityksen kasvaessa.

Olennaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

Tutkimustiedon päähyödyntäjiä olivat ministeriöt (YM, LVM, TEM) sekä aluehallinto (maakuntaliitot, kaupunkiseudut) sekä kaupungit ja kunnat. Hankkeiden tuottamaa tutkimusta hyödyntävät niin maankäyttö- ja kaupunkikehityksen johtoportaassa työskentelevät sekä myös suunnittelijat ja prosessissa mukana olleet valmistelijat. Etenkin suuret kaupungit nostettiin ryhmähaastatteluissa tärkeänä kohderyhmänä, mutta tutkimustulosten tunnettuudesta ja käytöstä laajemmin eri kokoisissa kaupungeissa ei ollut varmaa tietoa.

Näiden lisäksi tutkimuksen hyödyntäjinä mainittiin edunvalvojat ja akateeminen yhteisö kansallisesti, mutta myös kansainvälisissä verkostoissa.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Hankkeiden konkreettisenä ja tervetulleena vaikutuksena mainittiin kaupunkiseututasoisen suunnittelun nouseminen laajempaan keskusteluun muutaman vuoden katkosvaiheen jälkeen. Tutkimuksen avulla erilaisia haasteita saatiin systemaattisesti nostettua esille ja problematisoitua, kuten MAL-suunnittelun siiloutuneisuus, lakisääteisyys-vapaamuotoisuus, kuntien velvoitavuus sekä vuorovaikutuksen järjestäminen. Tutkimuksen on nähty tuovan kaupunkiseututasoiseen suunnitteluun strategisia malleja ja säännöksiä, vaikkakin niiden vaikutuksia lainsäädäntöön on vielä tässä kohtaa hankala arvioida kun itse lakiuudistus on vielä valmisteluvaiheessa.

Strategisen tutkimuksen hankkeet ovat toimineet ymmärryksen lisääjänä maankäyttösäädösten suhteesta kestäväan kaupunkikehityksen eri elementteihin, erityisesti liikennejärjestelmäsuunnitteluun ja ilmastonmuutoksen varautumisen tavoitteisiin. Ymmärryksen koettiin kasvaneen myös Suomen kaupungistumiskehitykseen epävarmuuksista, erityisesti maahanmuuton määrien ja vaihtelujen suhteen. Jatkuvan ennakkointityön tarve on myös aiempaa paremmin käsitetty.

Haastateltavien mukaan tutkimus oli vaikuttanut erityisesti yhteiskehittelytilaisuuksien kautta. Näissä tilaisuuksissa pystyttiin tutkimuksen keinoin tematisoimaan monia aiheita ja luomaan eri sidosryhmille, valmistelijoille ja päätöksentekijöille hyvä pohjan yhteiselle keskustelulle ja yhteistuotannolle. Erityisesti kaupunkien ja kuntien edunvalvonnan näkökulmasta strategisen tutkimuksen hankkeet toivat hyödyllistä systematisointia keskusteluun, jossa eri hallinnonalojen ihmisiä tuotiin yhteen ja tutkimustuloksia käsiteltiin eri näkökulmista.

Skenaarioiden ja ilmiöpohjaisen tulevaisuustyön hyödyntäminen koettiin onnistuneeksi työkaluksi. Kaupunkisuunnitelmien suunnittelutyöhön on aivan olennaista integroida tulevaisuustyökentelyä ja strategisen tutkimuksen (Bemine ja URMI) avulla toteutettiin skenaarioprosessi Suomen kaupungistumiselle, johon kuului sekä laajempia sidosryhmätapaamisia ja kaupunkifoorumeita (BEMINE-hankkeen Urban Forumit), joihin osallistui myös elinkeinoelämän toimijoita, että pienempiä keskustelutapaamisia ministeriöiden ja mm. liikennehallinnon kanssa. Strategisia konkreettisia ideoita oli esimerkiksi Tunnin Suomi -skenaario. Tarkasteluja tehtiin myös esimerkiksi kaupunkiseututasoisen demokratiaulottuvuuksista ja niiden haasteista. Ilmiöpohjainen näkökulma on edistänyt maankäytön ja liikenteen kokonaisvaltaista tarkastelua. Skenaariotyön tuloksena syntyi vahva ymmärrys kaupungistumisen muutosvoimasta, erityisesti yhdessä väestömuutosten kanssa. Rakennuttajat ja infrainvestointisuunnittelijat kiinnostuivat tästä puolesta. Kuntaliiton kanssa toteutettiin skenaariopeli suurten kaupunkien virkamiehille.

BEMINE-hankkeen ”seutuallianssimalli”, jota esiteltiin v. 2018 Rakkaudesta tieteeseen -tilaisuudessa, hankkeen kaupunkifoorumissa ja Yhdyskuntasuunnittelu-lehden BEMINE-teemanumerossa (2018), vaikutti haastateltavien mukaan lainvalmistelun kysymyksiin. Malli tuotti näkemyksiä mm. seudullisen liikennejärjestelmäsuunnitelman kytkennästä kaupunkiseutusuunnitelmaan, suunnitelman lakisääteisyysvuorovaikutteisuudesta ja legitimitisyydestä, MAL-sopimusmenettelyn kytkennästä suunnitelmaan sekä pohdintaan kaupunkiseutujen ja kuntien nimeämisestä laissa. BEMINE-hanke mainittiin myös erikseen ympäristöministeriön MRL taustatyöaineistona. Myös URMI:n politiikkasuositus kaupungistumisen ajureista on vaikuttanut keskusteluun.

Haastateltavien mukaan yhteiskehittämistä on jatkettu tutkimuksen jatkohankkeissa, mutta jää nähtäväksi millä painoarvolla ennakoitietoa hyödynnetään eri suunnittelutasojen työssä. Ryhmähaastattelujen osallistujista kaikki eivät olleet olleet mukana skenaariopelissä ja kokivat että se olisi mielenkiintoinen laajemminkin hyödynnettävänä, mutta oli epäselvää onko näitä toteutettu hankkeen jälkeen.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Poikkitieteellisyys ja kokonaisvaltaisuus koettiin menetelmänä ja lähestymistapana hyväksi kaupunki- ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyvässä toiminnassa. Hankkeiden aikana vielä tiiviimpi vuoropuhelu MRL valmisteluryhmän kanssa olisi ollut hyödyllistä. Päättäjät olisi hyvä saada osallistettua vielä enemmän esimerkiksi hankkeiden tilaisuuksiin.
- Tiedon käyttäjäorganisaatioiden tehtävien ja vastuiden kehittämisessä olisi hyvä saada selkeämpi kytkentä tutkimukseen, niin että organisaatioissa olisi selkeät prosessit ja vastuut tiedon hyödyntämiselle, toisaalta tutkimustahoissakin olisi tunnistettava tutkimuksen kytkentä ja vaikutukset tiedon hyödyntäjäorganisaatioiden toimintaan.
- Ohjelmatasolla voisi miettiä, miten hankkeiden tuloksista saisi koottu jatkossakin hyödynnettävän resurssin erityisesti kaupungeille ja ministeriöille sekä muille sidosryhmille. Voisi pyrkiä saamaan tulokset vielä uudestaan kiertoon ja panostaa helposti lähestyttävään viestintäaineistoon. Jatkotyön kysymyksenä voisi myös pohtia miten esim. korona vaikuttaa kaupungistumiseen ja tehtyjen skenaarioiden relevanssiin.
- Tutkimusta kannattaisi myös aktiivisesti hyödyntää MRL:n käyttöönoton tukena (esim. VN-TEAS-hankkeissa, joissa strategisen tutkimuksen aineistot voisivat toimia pohjaresurssina). Tähän keskusteluun olisi erityisen tärkeää kytkeä tiedon loppukäyttäjät, eli kunnat, aktiivisesti mukaan.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Johdanto

Nuorten syrjäytyminen on vakava yhteiskunnallinen haaste, jonka kustannukset yhteiskunnalle ovat mittavat. Tehokkainta haasteen ratkaisemiseksi on panostaa toimenpiteisiin, joilla syrjäytymistä ennaltaehkäistään. Yhtenä mittarina käytetään koulutuksen ja työn ulkopuolelle jäävien nuorten (nk. NEET -nuorten) määrää, joka on Suomessa ollut kansainvälisessä vertailussa

korkealla tasolla. Tilanne on viime vuosina parantunut, mutta teema vaatii jatkuvaa huomiota. Toimenpiteet kattavat esimerkiksi varhaiskasvatusta, koulutusta ja työvoimapolitiikkaa. Vas-
tuussa olevat ydinministeriöt ovat OKM, STM ja TEM, mutta olennaisia ovat myös SM, PLM,
VM. Yhteenvetona viime vuosien toimenpiteistä löytyy esimerkiksi julkaisusta [Koulutuksen ja työ-
elämän ulkopuolella olevat nuoret katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin 2019](#). Alue- ja paikal-
listason sekä kolmannen sektorin toimijoiden rooli on merkittävä.

Arvioinnin kohteena olleista ohjelmista erityisesti WORK ja HEALTH ohjelmissa on tehty tee-
maa käsittelevää tutkimusta. Yleisesti ohjelmia läpileikkaava teema on maahanmuutto ja tässä
juuri nuorten maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisy on yksi olennainen näkökulma.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (PROMEQ) -hanke tuotti syvällisem-
pää ja kokonaisvaltaisempaa tietoa NEET-nuorten elämänlaadusta ja sen taustalla ole-
vista tekijöistä. Hankkeessa oli myös työpaketti erilaisten interventioiden kustannus-vai-
kuttavuuden analyysille.
- PROMEQ-hankkeessa kehitettiin ja kokeiltiin digitaalisten ryhmämuotoisten palvelujen
hyödynnettävyyttä työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille.
- Lapsuuden käytöshäiriöillä on kytkentä myöhemmän iän syrjäytymisen riskitekijöihin.
Varhainen tuki ja vanhempainohjaus on tehokkain keino lapsen käytösongelmien hoita-
miseen. APEX-hankkeessa kehitettiin Voimaperheet -toimintamalli, joka on Suomen en-
simmäinen koko väestöön kohdistuva lasten ja lapsiperheiden ongelmien varhaiseen
puuttumiseen kehitetty ja tutkimusnäyttöön perustuva toimintamalli. Toimintamalli tavoit-
taa nyt lähes kolmasosan kohdeväestöstä.
- DAC-hankkeessa toteutettiin maahanmuuttajanuorten kanssa yhteiskehittämisprosessi
osallisuuden ja toimijuuden kehittämisen ymmärtämiseksi. Hankkeeseen osana tuotettiin
myös mm. yksintulleiden maahanmuuttajanuorten asumisen ratkaisujen politiikkasuosi-
tuksia kaupunkisuunnittelun käyttöön.
- Taidot työhön -hankkeessa tutkittiin työelämän muutoksia. Yhtenä teemana nousi esiin
erityisesti ilman toisen asteen koulutusta jääneiden tilanne. Hanke yhdessä Polkuja työ-
hön -hankkeen kanssa tuotti raportin oppivelvollisuuden nostotarpeesta ja tätä keskus-
telua on jatkettu useissa eri työryhmissä, kuulemisissa ja tilaisuuksissa.
- STN-hankkeet ovat yhdessä järjestäneet Syrjäytymisen ehkäisyn ja Työn murroksen
mestarikurssit keväällä 2017 ja 2018.

Olennaiset tutkimustiedon hyödyntäjät

Olennaisina tutkimuksen hyödyntäjinä ryhmähaastatteluissa mainittiin kunnallinen nuorisotyö ja
nuorisososiaalityö, eli tälle työlle rahoitusta hakevat tahot, ml. nuorten kanssa tekemisissä ole-
vat palvelujen kehittäjät, tuottajat ja järjestäjätahot. Myös opetusministeriön nuorisotyöstä vas-
tuussa oleva yksikkö, Opetushallitus sekä kuntien opetushallinto ja kuntapoliitikot mainittiin tut-
kimuksen hyödyntäjinä.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Hankkeissa tehty tutkimus vaikuttaa monella tavalla ja tasolla, myös pitkällä aikajänteellä. Vaikutusta on syntynyt jo siinä, että aiheen tärkeyttä on korostettu ottamalla tämä teema tutkimuksen kohteeksi.

Vaikuttavuutta on syntynyt jatkuvassa vuoropuhelussa tutkijoiden ja toimijoiden, erilaisten verkostojen, päättäjien, nuorisovaltuustojen kesken. Hankkeet on toteutettu yhteistyössä toimijoiden kanssa niin, että tutkimus kytkeytyy heidän toimintaan ja ongelmiin. Käyttöön otettavia ratkaisuja ja toimintamalleja on kehitetty yhdessä hankkeisiin osallistuvien ammattilaisten ja palvelutuottajien kanssa ja tutkimusjoukkona olevat nuoret ovat osallistuneet laajasti aiheiden käsitteilyyn.

Hankkeissa vertaisoppiminen on ollut vaikuttavaa. Yhdessä oppiminen tuntuisi toimivan hyvin ajattelutapojen muuttamisessa ja osallisuuden aktivoinnissa ja vahvistamisessa. Esimerkkinä mainittiin erityisesti Osallisuuden kehä -malli ja Kuntaliiton kanssa tehty yhteistyö. Tutkimus on pyritty linkittämään muihin rinnakkaisiin kehittämishankkeisiin ja tutkimustuloksiin sekä jalkautamaan talous- ja toimintasuunnitelmiin sekä nuorisotoiminnan arviointiin.

Tutkimustulosten vaikuttavuutta on edistetty raportoimalla sellaisessa muodossa ja sellaisilla forumeilla, jotka saavuttavat NEET-nuorten kanssa tekemisissä olevia tahoja. Toiminnassa on hyödynnetty avoimia alustoja ja perinteisten tutkimusjulkaisujen lisäksi hankkeissa on fokusoitu alan ammattilaisille suunnattujen tapaamisten järjestämiseen, luentoihin ja alustuksiin, yleisjuihin lehtijulkaisuihin ja policy briiffeihin.

Haastatteluissa todettiin, että tutkimusten avulla on tuotettu tietoa ja avattu uudenlaisia näkökulmia, mutta tutkimuksen konkreettinen hyödyntäminen jää käytännön toimijoiden vastuulle ja tapahtuu vasta hankkeiden päättymisen jälkeen. Jotkut vaikutukset ovat jo nähtävissä:

- Tutkimusten tuloksia on käytetty mm. sote-uudistuksen valmistelussa ja siihen liittyvässä alueiden ohjaamisessa.
- Taidot työssä hankkeessa ennakoitiin osuvasti poikkeusajan vaikutuksia työuran muutoksiin.
- Siirtymävaiheen tuki erityistä tukea tarvitseville ja maahanmuuttajataustaisille nuorille on otettu esiin mm. hallitusohjelmassa ja näihin liittyviä toimenpiteitä on valmistelussa.
- Muutamassa rahoitushaussa tutkimustuloksia on jo huomioitu hakemusten tavoitteenasettelussa. Rahoitusten toteutuessa hankkeen tulosten konkretisoituminen jatkuu.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Pidempiaikaisten hyötyjen saavuttamiseen tarvitaan jopa aiempaa tiiviimpää yhteistyötä palvelujen järjestäjien tai strategisen kehittämisen kanssa. Huolellisella suunnittelulla tutkimuspartnereiden ja hyödyntäjien kesken voisi saada vielä mielekkäämpiä interventioita aikaa, mutta tämä vaatii aikaa ja jatkumoa. Tutkijoiden olisi hyvä jo aivan alusta lähtien selkeästi mihin tutkimustieto tarvitaan ja missä tutkimusta voidaan hyödyntää (esim. kuntien palveluja ja rakenteita uudistettaessa).
- Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä kokeilut koettiin hyvinä ja toimintatapojen uudistamiseen kannustavina. Kokeilut voivat jo sinänsä olla vaikuttavia, koska ne innostavat

myös uusia tahoja mukaan uusien näkökulmien tarkasteluun. Ajattelutapojen muuttaminen on jopa tärkeämpää kuin toimintatapojen muuttaminen, mutta hyvin hidasta.

- Tulosten vaikuttavuudessa on tärkeää keskittyä siihen, miten saada olennainen tieto esiin selkeänä ja tiiviinä korostaen hyötyä ja hyödyntäjää. Aineiston on oltava sekä sisällöllisesti, että visuaalisesti suunnattu hyödyntäjälle. Tuloksista tulee myös kertoa jatkuvasti, jotta jäävät mieleen. Seuranta ja toistoa tarvitaan myös hankkeen virallisen päättymisen jälkeen.

Tyypin 2 diabeteksen hoidon toimintamallit

Johdanto

Tyypin 2 diabetes on merkittävä kansanterveydellinen ja taloudellinen ongelma Suomessa. Arviolta 20-30 % kansalaisista on riski sairastua tyypin 2 diabetekseen. Kasvavan ongelman taustalla ovat suosituksista poikkeavat elintapamuutokset kuten runsas sokerin, suolan, tyydyttyneen rasvan ja energian saanti sekä arkiliikunnan vähentyminen. Arviolta noin puoli miljoonaa suomalaista sairastaa tyypin 2 diabetesta. Arvion mukaan tästä joukosta noin 100 000 on diagnosoimatonta tyypin 2 diabeetikkoa. Diabetes on merkittävin syy valtimotauteihin. Lisäksi diabetekseen liittyy muita sairauksia.

Tyypin 2 diabetekseen sairastuneen hoito maksaa noin 3 800 euroa vuodessa. Diabeteksen hoidon aiheuttamat kustannukset kasvavat lisäsairauksien myötä. Jos diabetekseen liittyy lisäsairauksia, kulut ovat noin 6 700 euroa vuodessa. Arvion mukaan tyypin 2 diabetekseen liittyviä yhteiskunnallisia kokonaiskustannuksia voitaisiin säästää miljardista kahteen miljardiin euroa elintapainterventioiden avulla. Aiempien kansainvälisten tutkimusten mukaan tyypin 2 diabetesta sairastaviin henkilöihin kohdistuneet elintapainterventiot ovat olleet kustannusvaikuttavia.

Tyypin 2 diabeteksen ennalta ehkäisyä sekä hoitomalleja käsittelevää tutkimusta tehtiin yhdessä HEALTH-ohjelman hankkeessa eli StopDia-hankkeessa.

Esimerkkejä tutkimusten tuloksista ja vaikutuksista

- StopDia-hankkeessa luotiin tutkimustietoa hyödyntäen terveydenhuoltoon integroituva toimintamalli, joka sisältää sähköisen riskitestin diabetesriskin tunnistamiseen, Pienet teot -digisovelluksen ja ryhmäohjauskonseptin sekä mittarit vaikuttavuuden arviointiin.
- Stopdia.fi-sivustolla oleva tyypin 2 diabeteksen riskitesti tehtiin loppuun asti noin 130 000 kertaa.
- Hankkeessa kehitetyn StopDia-tuoppauspakin avulla työympäristöä on mahdollista muokata hyvinvoinnin tukemiseksi.
- Tutkimuksessa kehitettiin terveystaloudellinen investointilaskuri, jonka avulla päättäjä pystyy arvioimaan kuinka vaikuttavaa on terveysinterventioon sijoittaminen.
- Hankkeen keskeisiä tuotoksia ovat olleet julkaisut.

Olennaiset tutkimuksen hyödyntäjät

- Sosiaali- ja terveysalan päättäjät ja rahoittajat.
- Strategisella tasolla kunnissa ja kuntayhtymissä toimivat virkamiehet.
- Järjestöt. Esimerkiksi Diabetesliitto on saanut lisää tutkimustietoa oman vaikuttamistyönsä tueksi ja Tarttumattomat taudit -verkosto sekä ehkäisevän työn hoito- ja palvelupolkujen rakentajat ovat hyödyntäneet StopDia-hankkeen tuottamaa tietoa.
- Tyypin 2 diabetesriskissä olevat henkilöt erityisesti hankealueilla.
- Tyypin 2 diabeteksen tutkijat.

Ryhmähaastatteluissa esiin nostetut vaikuttavuuspolut

Strategisen tutkimusohjelman StopDia-hankkeessa tuotettiin tutkimustietoa sekä kehitettiin useita eri työkaluja tyypin 2 diabeteksen ehkäisemiseksi. Hanke tuki osaltaan HEALTH-ohjelman tavoitteen saavuttamista siinä, että hankkeessa painotettiin sairauden ehkäisyn näkökulmaa. Hankkeen vaikutukset ilmenevät eri kohderyhmissä eri tavoin esimerkiksi käyttäytymisen muutoksena työkalun käytön myötä tai tiedon hyödyntämisenä päätöksenteon tukena. Haasteena on ollut, että tutkimus on välittynyt käytäntöön vaihtelevasti muun muassa kotisivujen, sosiaalisen median, uutiskirjeen ja tieteellisen artikkelien välityksellä sekä erilaisissa tapahtumissa.

Hankkeen vaikutuksesta yleinen riskitietoisuus Tyypin 2 diabeteksestä on levinnyt etenkin kansalaisten piirissä. Stopdia.fi-sivustolla oleva tyypin 2 diabeteksen riskitestin avulla 123 422 ihmistä sai tiedon siitä, mikä on oma riski sairastua tyypin 2 diabetekseen. Tyypin 2 riskitestejä tehtiin suuri määrä, minkä jälkeen tuen tarvisijoita ohjautui interventioryhmiiin terveydenhuollossa kolmella alueella (Pohjois-Savo, Päijät-Häme ja Etelä-Karjala). Kaikkiaan noin 3 000 kohonneessa tyypin 2 diabetesriskissä olevaa henkilöä osallistui tutkimukseen. Elintapainterventiossa tyypin 2 diabeteksen riskiin kuuluvat saivat henkilökohtaista tietoa omasta diabetesriskistään ja neuvoja riskin vähentämiseksi. Hankkeella on ollut vaikutusta terveystyöskäytymisen muutokseen yksilötasolla esimerkiksi siten, että osallistuminen ryhmäohjaukseen ja digitaalisen Pienet Teot -sovelluksen käyttö auttoivat hankkeen alustavien tulosten perusteella muuttamaan elintapoja. Riskitestin laajempaa vaikuttavuutta hidasti se, ettei testin jälkeen ollut suoraan tarjolla tukea hankealueiden ulkopuolella. Lisäksi suurimmassa sairastumisriskissä olevia henkilöitä oli vaikea tavoittaa esimerkiksi tekemään verkossa tyypin 2 diabeteksen riskitestiä.

Työpaikoilla on voitu hyödyntää hankkeen konkreettista tuotosta StopDia-Työkalupakkia, jonka avulla välitettiin tietoa hyvinvoinnin tukemisesta työympäristössä yhteistyössä Yksi elämä -hankkeen kanssa. Toistaiseksi ei ole saatavilla näyttöä hankkeen välillisestä vaikutuksesta yksilötason käyttäytymisen muutokseen työpaikoilla, joissa työympäristö on tukenut muutosta.

Hankkeella on ollut vaikutusta osaamisen kasvuun tyypin 2 diabeteksen ehkäisyssä muun muassa hankeverkostossa, jossa terveydenhuollon maakunnalliset toimijat kehittivät ryhmäohjausmallin työkalua. Mukana olleiden maakunnallisten toimijoiden mukaan heikkoutena oli kuitenkin, ettei maakunnissa ole tietoa siitä, miten maakunnan terveydenhuollon asiakkailta kerättyä tietoa on käytetty hankkeessa. Arviointiaineiston perusteella vaikutukset systeemitason muutoksiin ovat jääneet vajaaksi, koska kehitetty tyypin 2 diabeteksen toimintamalli ei ole juurtunut osaksi maakuntien ja kuntien normaalia toimintaa. Tavoitteena ollut kansallinen

toimintamalli ei ole toistaiseksi toteutunut. Haastattelujen perusteella tämä edellyttäisi sitä, että terveys- ja hyvinvointialan järjestöt sekä palvelunjärjestäjät ja -kehittäjät olisivat rakentamassa implementointia yhteistyössä alusta alkaen.

StopDia-hankkeen tuottamaa tietoa on hyödynnetty laajasti esimerkiksi lausuntojen ja päätöksenteon tukena. Välilliset vaikutukset ilmenevät elintapaohjauksen roolin ja merkityksen vahvistumisena. Kuitenkin yksittäisen strategisen tutkimusohjelman hankkeen erillisvaikutusta esimerkiksi lääkkeettömän hoidon roolin painotuksen kasvamisessa on vaikea arvioida. StopDian kehittämiä toimintamalleja on käsitelty Terveystieteiden tutkimusohjelman palveluvalikoimaneuvostossa (PALKO), jonka suosituksiin nostettiin syyskuussa 2020 elintapamuutosten tukeminen ”Ravitsemukseen ja liikkumiseen liittyvän myönteisen elintapamuutoksen tukemisessa vaikuttavaksi todetut menetelmät kuuluvat terveydenhuollon palveluvalikoimaan”. StopDia tunnistettiin elintapaohjauksen menetelmäksi PALKOssa. Lisäksi STN-ohjelman hankkeen tuloksia on hyödynnetty esimerkiksi Duodecimin ja Suomen Akatemian konsensuslausumassa tarttumattomien tautien ehkäisystä 2017 ”Painopiste preventioon” sekä Tarttumattomat taudit -verkostossa. Tarttumattomat sairaudet -verkostossa on ”setelinipputyökalu”, johon sisältyvät StopDian tuuppaustyökalu ja laskuri.

StopDia-hanke on onnistunut konkretisoimaan ennaltaehkäisevän toiminnan taloudellista merkitystä. Hankkeessa kehitetyn investointilaskurin, joka mittaa hyvinvointia edistävien ja tyyppin 2 diabeteksen ilmaantuvuutta pienentävien toimien yhteiskunnallista sijoitetun pääoman tuottoa eli säästöpotentiaalia suhteessa tehtyihin investointeihin (Social Return on Investment; SROI). Tämän lopullisista hyödyistä ei ole toistaiseksi saatavilla näyttöä. Esimerkiksi OECD on kuitenkin aikeissa arvioida hyväksi arvioituja käytäntöjä kuten muun muassa StopDiaa terveystaloudellisesta näkökulmasta.

StopDia-tutkimuksella on ollut vaikutusta paitsi uuden tutkimustiedon syntymiseen, myös uusien tutkimushankkeiden syntymiseen. Esimerkiksi hankkeen keräämää ja tuottamaa tietoa elintavoista hyödynnetään Suomen Akatemian rahoittamassa jatkohankkeessa ”Datapohjaiset ratkaisut Tyyppin 2 diabeteksen ennaltaehkäisyyn” eli T2D-Data-hanke. Syyskuussa 2020 käynnistyneen hankkeen toteuttavat VTT, Itä-Suomen yliopisto ja THL. On korostettava, että tyyppin 2 diabeteksen ehkäiseminen edellyttää ymmärryksen ja osaamisen pitkäjänteistä kasvattamista.

Ryhmäkeskustelussa esiin nostettuja aiheeseen liittyviä kehitysehdotuksia

- Strategisen tutkimuksen hankkeessa kehitettyjä käytännönläheisiä StopDia-työkaluja tulee edelleen pyrkiä levittämään ja juurruttamaan käytäntöön. Esimerkiksi kansalaiset voisivat hyödyntää riskitestiä matalalla kynnyksellä ilman kytchentää terveydenhuoltoon. Lisäksi tuuppausmenetelmiä ja Pienet Teot-sovellusta tulisi hyödyntää nykyistä laajemmin.
- Jalkauttamissuunnitelman tulisi jatkossa sisältyä jo toimintamallin kehittämisen työsuunnitelmaan. Tyyppin 2 diabeteksen ennalta ehkäisyn ja hoidon toimintamallien kehittämisessä tulee pyrkiä entistä enemmän yhteiskeittämiseen eri toimijoiden välillä. Etenkin vuoropuhelua ja työnjakoa järjestökentän kanssa tulee parantaa, jotta työkalut tai toimintamallit otettaisiin nykyistä laajemmin käyttöön.
- Sosiaali- ja terveysalan järjestöillä on olemassa vakiintuneet viestintäkanavat sekä sidosryhmien että kansalaisten suuntaan. Yhteiskeittämisen työnjakoa voitaisiin suunnitella esimerkiksi siten, että järjestöt ottaisivat vastuuta toimintamallien viestinnästä ja

juurruttamisesta järjestökentälle ja arkeen, kun taas tutkijoiden työpanos olisi tutkimuksessa. Lisäksi strategisen tutkimuksen viestinnässä tulisi hyödyntää monikanavaista viestintää ottaen huomioon eri kohderyhmät. Esimerkiksi Eduskunnan vaikuttavuusverkosto ja myös kansanedustajien rooli muutosagentteina tulisi ottaa huomioon pyrittäessä yhteiskunnallisesti merkittävien tyyppin 2 diabeteksen painolastien vähentämiseen. Sen sijaan politiikkasuositusten laatimista ei nähty tämän aiheen kannalta tarpeellisena, koska se edellyttäisi laajempaan tutkimusaineistoon pohjautuvaa meta-analyysiä kuten on esimerkiksi konsensuslausuman pohjana.

- Arvioinnin haastattelussa korostettiin, että tulevaisuudessa tulisi panostaa valtakunnallisella ja maakunnallisella tasolla systemaattisesti käyttöön otettaviin toimintamalleihin. StopDian kaltaisten toimintamallien systemaattisen vaikutuksen arviointia tulee jatkaa. Arvioinnin haastattelujen perusteella liian usein törmätään siihen, että toimintamallista on puuttunut näyttö vaikuttavuudesta. Se, että yksi osa prosessista on toimiva, ei ole riittävä näyttö vaikuttavuudesta. Ennalta ehkäisevän toimintamallin vaikuttavuutta tulisi arvioida maakuntien tasolla. Esimerkiksi tulevissa maakuntien hyvinvoinnin ja terveyden (hyte) rakenteissa tulisi pyrkiä suoraan hyödyntämään tutkimustuloksia ja kehitettyjä toimintamalleja. Lisäksi toimintamallien juurruttaminen käytäntöön sekä ylläpito tulisi resursoida mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta tavoite kansalaisten terveystäytymisen muutoksesta voitaisiin saavuttaa.

Gaia Group Oy

Bulevardi 6 A,
FI-00120
HELSINKI, Finland

Tel +358 9686 6620
Fax +358 9686 66210

ADDIS ABABA | BEIJING | BUENOS
AIRES | GOTHENBURG | HELSINKI |
SAN FRANCISCO | TURKU | ZÜRICH

You will find the presentation of our staff,
and their contact information, at www.gaia.fi

gaia